

Merkeistä merkityksiin

Semioottinen analyysi My Grief Angels -verkkosivuston
kertomuksista

Jani Mäkelä

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Uskontotiede

Maaliskuu 2025

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos / Humanistinen tiedekunta

MÄKELÄ, JANI: Merkeistä merkityksiin

Tutkielma, 78 s., 5 liites.

Uskontotiede

Maaliskuu 2025

Asiasanat: kuolema, kuolemanjälkeinen yhteydenotto, merkki

Tutkielma käsittelee kertomuksia, joissa ihmiset ovat jakaneet kokemuksiaan, jotka he ovat tulkinneet merkkeinä kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista. Lähestyn aihetta merkkeihin keskittyvän semiotiikan tutkimusalan lähtökohdista, mutta tutkimus sijoittuu osaksi uskontotieteellistä kuolemantutkimusta.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat: millaisia muotoja merkit saavat, mitkä ovat merkkien rakentumiseen vaikuttavat tekijät ja millaisia merkityksiä merkeistä on johdettu? Tutkimuksen olettamuksena on, että merkkejä kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista voidaan lähestyä samoin tavoin kuin mitä tahansa muita merkkejä, mikä edesauttaa ymmärtämään niiden funktiota ja luonnetta.

Tutkimuksen aineistona toimivat My Grief Angels -verkkosivustolla toimivalle foorumille jaetut kertomukset koetuista merkeistä. Aineiston analyysi perustuu teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin, jossa yhdistyvät sekä aineisto- että teorialähtöiset analyysimenetelmät.

Tutkielman perusteella merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta voivat semiotiikan teorioiden mukaisesti saada millaisen muodon tahansa. Kokijoiden henkilökohtaiset lähtökohdat tiedollisella ja emotionaalisella tasolla sekä ajalliset, paikalliset ja kulttuuriset asiayhteydet vaikuttavat ratkaisevasti siihen, että kokemukset tulkitaan merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta, sekä siihen, miten kohdatut merkit merkityksellistetään.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
1.1. Tutkielman aiheen esittely.....	1
1.2. Yliluonnollinen.....	5
1.3. Yhteiskunta ja yliluonnollinen.....	10
1.4. Aiempi tutkimus.....	12
2. Tutkimusta ohjaava teoria	17
2.1. Johdanto.....	17
2.1.1. Semiotiikan historia.....	18
2.2. Käsitteet.....	23
2.2.1. Merkki.....	23
2.2.2. Merkitys.....	25
2.3. Tutkimusmetodi ja -aineisto.....	27
2.3.1. Tutkimusaineisto.....	29
2.4. Etiikka.....	31
3. Merkkien semioottinen analyysi	33
3.1. Merkkivälineet.....	33
3.1.1. Esineet.....	34
3.1.2. Musiikki.....	38
3.1.3. Eläimet.....	41
3.1.4. Aistit.....	46
3.1.5. Sääilmiöt.....	47
3.1.6. Kummat kokemukset.....	50
3.1.7. Unitilat.....	52
3.2. Tulkintakehykset.....	55
3.2.1. Symbolit, indeksti ja ikonit.....	55

3.2.2.	Temporaaliset tulkintakehykset	59
3.2.3.	Paikalliset tulkintakehykset	64
3.2.4.	Emotionaaliset tulkintakehykset	67
3.3.	<i>Merkitykset</i>	71
4.	<i>Lopuksi</i>	75
5.	<i>Lähdeluettelo</i>	81

1. Johdanto

1.1. Tutkielman aiheen esittely

Tutkielman aiheena ovat ihmisten kertomukset kokemuksistaan, jotka he ovat tulkinneet merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta edesmenneiltä läheisiltään. Erilaiset kokemukset kuolleiden läsnäolosta ja yhteydenotosta ovat yleisiä ympäri maailmaa uskontokunnasta, kulttuurista tai yhteiskunnallisesta taustasta riippumatta (Siltala 2021, 22). Ilmiönä kuolemanjälkeiset yhteydenotot on moniulotteinen. Yleisesti ottaen erilaiset kokemukset kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta ovat henkilökohtaisia, spontaaneja ja usein lohdullisiksi uudelleenkohtaamisiksi koettuja kokemuksia edesmenneiden kanssa (mt., 38).

Kuolemanjälkeisiin yhteydenottoihin sisältyy selittämättömiä ilmiöitä tai tapahtumia, jotka sureva tulkitsee viestinnäksi vainajalta. Näitä voivat olla esimerkiksi merkit ja tapahtumat, jotka symboloivat edesmennyttä tai joilla on muuten erityinen merkitys surevalle. (Daggett 2005, 202.) Keholliset tai aisteihin pohjautuvat kokemukset voivat esimerkiksi olla pelkkiä tuntemuksia vainajan läsnäolosta tai tunne, että joku tarkkailee tai katsoo perään huolehtien. Kokemukset voivat olla myös yhden tai useamman aistin laukaisevia kokemuksia, joissa vainaja tai vainajaan liittyviä ominaisuuksia kuullaan, maistetaan, haistetaan, nähdään tai tunnetaan. Vainaja voi myös vieraila unien välityksellä sekä erilaisia tapahtumia tulkitaan vainajien tekeminä tai jättäminä symbolisina merkkeinä ja henkilökohtaisina viesteinä. Kokemukset voidaan kokea myönteisinä, neutraaleina tai negatiivisina, mutta kuitenkin usein kokemus koetaan positiivisesti merkittäväksi emotionaalisesti tai elämäntarkastuksellisesti kokijan elämän kannalta tai suhteessa vainajaan. (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011.)

Lähestyn aihetta semiotiikan tutkimusalan teorioiden ja käsitteistön kautta. Erityisesti pyrin tutkielman avulla ymmärtämään niitä kontekstuaalisia tekijöitä, joiden tulkitseen vaikuttavan merkin syntymiseen. Semiotiikka alana keskittyy merkkien ja merkkien käyttötarkoituksen tutkimukseen, joka käsittää sen, miten merkityksiä luodaan ja välitetään erilaisten merkkien avulla. Vaikka semiotiikka tieteenalana on varsin nuori, merkkien (tai symbolien) teorioita esiintyy koko filosofian historiassa antiikista lähtien

(Chandler 2022, 2). Semiotiikka tutkii, miten merkityksiä luodaan ja miten todellisuutta esitetään, ja itse asiassa rakennetaan, merkkien, merkkijärjestelmien ja merkitysprosessien avulla. Pohjimmiltaan millään ei ole varsinaista merkitystä itsessään, mutta mikä tahansa asia voi olla tulkittavissa; ihmiselle jostakin tulee merkki, kun se tulkitaan merkitseväksi jotain. Näyttää siltä, että ihmislajia ohjaa perustavanlaatuinen halu luoda merkityksiä. Voidaankin väittää, että me olemme Homo significans eli ”merkitysten luojia”. Tämä on selkeä piirre, joka erottaa meidät muista lajeista. Saavutamme tämän luomalla ja tulkitsemalla merkkejä. (Chandler 2022, 2.) Yksi perustavimmista inhimillisistä tarpeista on löytää merkitys elämälle; tarve, jonka taustalla voidaan nähdä elämän rajallisuus ja kuoleman pelko.

Tarve suhteiden ylläpitämiseen läheisen kuoleman jälkeen on jaettu ihmisten kesken eri aikoina ja eri kulttuureissa. Esimerkiksi japanilaisessa kulttuurissa kuolleet jatkavat olemassaoloaan esi-isinä, jotka voivat edelleen vaikuttaa elävien elämään. Tämä tarve saattaa olla olemassa myös nykypäivän länsimaissa, vaikka paikalliset kulttuuriset ja uskonnolliset käsitykset eivät aina ota tätä tarvetta huomioon. Läheisen kuolemaan liittyvät kummat kokemukset ja tarve tulkita ja ymmärtää niitä, ovat yksi ilmiö, jossa tämä tarve on ilmeinen. Merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta voivat todistaa omaisille, että edesmenneen läheisen olemassaolo ei ole täysin ohi. Vaikka surututkijat nykyään ovat tietoisia siitä, että suhteen ylläpitäminen vainajaan on tärkeää monille sureville ja että tällainen suhde ei suinkaan ole ongelmallinen, vaan usein myönteinen monille sureville ihmisille, sama ajattelutapa ei ole vielä levinnyt laajasti länsimaiseen kulttuuriin. (Alasuutari 2017, 175–176, 178, 186, 190.)

Läheisen kuolemaan liittyvät kummat kokemukset saattavat lieventää suruun tyypillisesti liittyvää syvää vierauden tunnetta ja ontologista eksyneisyyttä. Lisäksi tällaiset arkiymmärryksen ylittävät kokemukset voidaan tulkita keinoksi, jolla surevat henkilöt voivat tehdä sovinnon kuoleman ja kuolleiden sukulaistensa poismenon kanssa. Kun sureva henkilö onnistuu löytämään näille kokemuksille vakuuttavan ja itseään tyydyttävän selitysmallin ja merkityksellistämään kokemuksen osaksi omaa elämäänsä abstrakti kuoleman käsite voi muuttua konkreettisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi. (Alasuutari 2017, 192.)

Ihmisen tarve kokea kuolema mielekkäänä, antaa sille selitys ja tarkoitus, on luultavasti yksi kestävimmistä kuolemaa koskevista ajattelumalleista. Onkin esitetty, että kuoleman kaikkialle ulottuva luonne on pakottanut yksilöt kokoontumaan yhteen ja perustamaan yhteisöjä, joiden kautta he voivat käsitellä kuoleman ongelmaa. Yritykset vastustaa kuolemaa, selittää ja hyväksyä se leimaavat kulttuurista toimintaa kaikkialla maailmassa. Yksityisen surun kohdalla lohdulliset mielikuvat ovat vielä edelleen yleisiä ja voi olla, että oma kuolema herättää vähemmän pelkoa ja surua kuin rakkaiden ihmisten menetyks. Uskontotieteessä kuolema on pitkään ollut keskeinen aihe ja kuolemaan liittyvää kansanperinnettä on tutkittu pitkään. Kuoleman ja kuoleman tutkiminen on viime vuosikymmeninä lisääntynyt yhä erikoistuneemmissa määrin yhteiskunta- ja ihmistieteissä niin, että sitä lähestytään eri tieteenalojen, kuten antropologian, sosiologian, historian, filosofian, psykologian, ja teologia näkökulmista. (Pajari & Miettinen & Kanerva 2019, 12, 29 ; Koski & Moilanen 2019, 61–62.)

Antropologiassa on pohdittu, miten eri kulttuurit ymmärtävät, tulkitsevat ja ritualisoivat kuolemaa. Tämä tutkimusala käsittää monia eri aiheita, kuten hautaustoimen käytännöt, kuoleman sosiaaliset vaikutukset ja menetyksen aiheuttamat tunnereaktiot (Pajari & Miettinen & Kanerva 2019, 12). Filosofian piirissä on pohdittu mm. elämän väliaikaisuutta. Voidaanko väittää, että nimeen omaan kuolema antaa merkityksen mysteeriselle lyhyelle ajanjaksolle, jota elämäksi kutsutaan. Tämä on yksi filosofian peruskysymyksiä suhteessa elämään ja kuolemaan. Bernard Williams väittää tunnetussa artikkelissaan ”The Makropulos Case: Reflection on the Tedium of Immortality” (1973), että ikuinen elämä kävisi ennen pitkää väistämättä tylsäksi. Perustavanlaatuisen kysymys on myös, mitä ovat elämä ja kuolema. (Rantanen & Räikkä 2014.) Uskontotieteessä voidaan keskittyä esimerkiksi ihmisten ja yhteisöjen käsityksiin kuolemasta ja uskomuksiin kuolemanjälkeisestä elämästä sekä kuoleman eri vaiheisiin ja niihin liittyviin käytäntöihin uskontotieteellisestä näkökulmasta. On myös näkemyksiä, että kuoleman pelko ja mysteeri nähdään ihmisten uskonnollisen ajattelun takana. (Butters 2020, 194.) Tutkielman aiheeseen liittyvät psykologian artikkelit osoittavat, että alan ammattilaisten piirissä on kiinnostusta kuolemaan liittyvien uskomusten terapeutiseen

hyötykäyttöön esimerkiksi surun ja kuoleman kohtaamisessa (Taylor 2005; Parker 2005; Rees 1971).

Kuolemanjälkeisiä yhteydenottoja käsittelevässä teoksessaan *Koskettava kokemus* Judy ja Bill Guggenheim (2011) ovat määritelleet ilmiön henkiseksi kokemukseksi, joka syntyy, kun kuollut läheinen kommunikoi suoraan jonkun vielä elossa olevan kanssa. Yhteydenotot tapahtuvat ilman kolmatta osapuolta, kuten selvännäkijää tai meediota. Yleisin yhteydenottomuoto on läheisen läsnäolon tunteminen tai aistiminen (36, 43). Tämän tutkielman keskipiste sijoittuu enemmän vertauskuvallisiin yhteydenottokokemuksiin, joissa yleisesti jokin asia tai tapahtuma on kokijan tulkinnan kautta koettu merkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Tulkinta ei vaadi kokijoiden osalta tietoista ajattelua ja ponnistelua merkin osatekijöiden yhdistämiseksi toisiinsa vaan tulkinnan voi usein nähdä spontaanina ja intuitioon perustuvana prosessina. Tämän johdosta merkkejä voidaan myös pitää kokemuksina.

Judy ja Bill Guggenheimin (2011, 41) mukaan kokemuksia kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista esiintyy useammin kuin voisi kuvitella, sillä arviolta 20 prosenttia USA:n väestöstä on kokenut yhden tai useamman spontaanin yhteydenottokokemuksen. Jotkut tutkijat arvioivat, että noin joka kolmas väestöön kuuluva, eli 30–35 prosenttia kaikista ihmisistä, ilmoittaa todennäköisesti kokeneensa kuolemanjälkeisen yhteydenoton ainakin kerran elämänsä aikana (Streit-Horn, Holden & Smith 2022, 155). Vaikka uskontokunnalla, kulttuurilla ja yhteiskunnalla ei ole merkitystä yhteydenottokokemusten ilmaantumiseen, suhtautuminen kokemuksiin kohtaan voi vaihdella. Esimerkiksi Japanissa hallitsevat buddhalaisuus ja shintolaisuus olettavat vainajan läsnäoloa, jolloin surevat ihmiset ovat todennäköisempiä myöntämään aistineensa läheisen läsnäolon (Wright 2008, 160; viitattu lähteeseen Yamamoto ja muut 1969). Tämän tyyppiset kokemukset ovat kulttuurisesti hyväksytyt osa surua, jolloin huoli kokemuksista ja kynnys niiden jakamisesta saatetaan kokea alhaisemmiksi. Guggenheimien (2011, 40) tutkimuksessa monet kirjoittajat kuvailivat tunteneensa hämmennystä ja tuskaa, sillä harva sukulainen tai ystävä oli uskonut heidän kertomaansa. Tutkimukseen osallistujat olivat Pohjois-Amerikkalaisia.

Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteet rakentuvat seuraavien tutkimuskysymysten lähtökohdista.

1. Mitä ilmiöitä pidetään merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta?
2. Miksi ilmiöt tulkitaan merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta, eli mitkä ovat ne vaikuttavat kontekstuaaliset elementit, jotka saavat kokijat tulkitsemaan ilmiön merkkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta?
3. Mitkä ovat merkeistä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta johdetut merkitykset?

1.2. Yliluonnollinen

Yliluonnolliseksi koettujen ilmiöiden ongelma on niiden objektiivisen todennettavuuden vaikeus eli niiden olemassaoloa ei voida todistaa luonnontieteiden vaatimusten vaatimalla tavalla (Rancken 2017, 7). Yliluonnolliset kokemukset eivät jätä jälkeensä muuta tutkittavaa aineistoa kuin kokijoiden kertomukset. Täysin luonnontieteellisestä näkökulmasta katsottuna yliluonnollisia kokemuksia lähestytään usein aistiharhoina tai harhakuvitelmina, sillä ne nimensä mukaisesti ylittävät luonnontieteellisen maailmankuvan luonnollisuuden rajoja. Näistä lähtökohdista katsoen kokemuksille pyritään antamaan selitysmalleja, jotka noudattavat luonnontieteellisesti hyväksyttäviiä ehtoja maailman toiminnasta ja olemuksesta. Yksi psykologis-teoreettinen selitysmalli ehdottaa, että kuolemanjälkeisiä yhteydenottoja kokevat henkilöt ovat herkistyneessä mielentilassa, jossa esimerkiksi ympäristön ärsykeitä helposti tulkitaan väärin viesteinä menehtyneiltä (Keen & Murray & Payne 2013, 394). Kognitiivisen psykologian alalla on jo pitkään hyväksytty näkemys ns. motivoituneesta havaitsemisesta (motivated perception), jonka mukaan ihmisen havainto ympäristöstään ei ole objektiivinen ja tarkka representaatio, tai kopio, vaan havaintokokemuksemme ovat tunteidemme, toiveidemme, motivaatiomme ja halujemme ohjaamia (Balciotis & Dunning 2006, 612). Toisaalta, on myös argumentoitu, että mahdolliset psykologiset selitysmallit yliluonnollisille

kokemuksille, jotka koetaan todellisina, eivät ole tarpeellisia tai hyödyllisiä itse kokijan kannalta (Parker 2005, 275). Yliluonnolliset kokemukset ovat jo itsessään hämmentäviä, vieraita ja arjen rikkovia, näin ollen kokijat eivät välttämättä itsekään tiedä mitä ajatella tai miten tuntee tapahtuneesta. Henkilöllä saattaa olla halua uskoa kokemukseen, mutta totuusarvoa epäillään järkeilyn kautta tai hävetään yhteiskunnan, lähipiirin tai kulttuurin odotusten painostuksesta. Tämä ulkopuolinen painostus saattaa työntää kokijan yhä syvemmälle hämmennyksen ja epäilyksen valtaan.

Yliluonnollisuuden määrittelyssä on omatkin ongelmansa. Jo merkityksellisesti yliluonnollinen käsitteenä olettaa, että maailma voidaan jakaa ”luonnolliseen” ja ”yliluonnolliseen”. Jos näin on, minkä auktoriteetin varaan jako tehdään? Ihmisten, tai yhteisöjen, ontologiset odotukset ja maailmankuvat ovat aina kulttuurisidonnaisia ja ajassa muuttuvia. Tieteellisessä, naturalismiin tai fysikalismiin nojaavassa, maailmankuvassa vain tieteen avulla hankittu empiirinen tieto antaa oikean kuvan todellisuudesta sen luonnollisessa tilassa eikä minkään yliluonnollisen olemassaolon olettaminen ole tarpeellista (Tieteen termipankki (TTP) 2024). Voidaan puhua luonnollisesta maailmasta, joka rakentuu aika-avaruudessa objekteista ja tapahtumista, joiden välillä hallitsevat kausaalisuhteet mahdollistavat tieteellisen tutkimuksen. Luonnollinen maailma on myös kausaalisesti ja selityksellisesti omavarainen¹ eli tapahtumat, ja ilmiöt, selittyvät muiden luonnollisten tapahtumien avulla. (Kim 2011, 112–113.) Yliluonnollisuus täten merkitsee ilmiöitä, jotka jäävät tieteellisesti todistettavien syy- ja seuraussuhteiden ulkopuolella. Tästä näkökulmasta katsottuna yhteisöissä, joissa tieteellinen maailmankuva on hallitseva, ihmisiä, jotka olettavat toimijuutta siellä missä muut eivät sitä näe, saatetaan pitää outoina (Honkasalo 2017, 52).

Filosofi Edmund Husserlin mielestä maailman tarkasteleminen pelkän tieteen asettamien raamien valossa antaa liian kapean kuvan siitä, mitä voidaan tarkastella. Hänen mielestään olettaamus, että maailmaa tulisi tarkastella pelkästään subjektista riippumattomana objektiivisena maailmana jättää ulkopuolelleen kysymykset

¹ Tarkottaen, että maailman olemassaolon selittäminen ei vaadi oletusta aika-avaruuden ulkopuolisista entiteeteistä ja voimista.

olemassaolon mielekkyydestä ja mielettömyydestä (TTP 2020a). Husserl ei varsinaisesti kiellä objektiivisen maailman olemassaoloa, mutta nostaa esille kysymykset maailman ilmenemisestä kokeville subjekteille. Tästä koetusta maailmasta hän käyttää nimitystä elämismaailma (*Lebenswelt*), jolla hän viittaa siihen jokapäiväiseen, intuitiivisesti ja välittömästi koettuun, subjektiiviseen maailmaan, joka erottuu luonnontieteellisten menetelmien avulla saavutetusta objektiivisesta maailmasta siinä, että se sisältää yksilölliset ja sosiaaliset kokemukset sekä havainto- ja käytännön kokemukset (*Britannica Academic*). Tämän näkemyksen valossa maailmaan voidaan liittää tieteellisesti objektiivisten syy- ja seuraussuhteiden lisäksi subjektiiviset merkityssuhteet, joita elävät tietoiset olennot luovat. Erilaiset inhimilliset uskomukset, jotka ovat kehittyneet ihmiskunnan historian kuluessa voidaan nähdä osana sitä subjektiivista sosiaalista ja historiallista todellisuutta, jossa me elämme.

Saksalainen biologi Jakob von Uexküll (1864–1944) keksi termin *Umwelt* kuvaamaan sitä, miten eri organismit voivat jakaa saman ympäristön, mutta aistien erilaisten (ja rajallisten) kykyjen vuoksi ne kokevat tämän yhteisen ympäristön hyvin eri tavoin (Uexküll 2010, 2). Tämä määritelmä keskittyy lähinnä ihmisten ja muiden eläinlajien väliseen suhteeseen, mutta sama idea pätee yksilöiden välisiin eroihin kokemastaan ympäristöstä. Ne asiat, joita yksilöt ja yhteisöt kokevat ympäristössään merkityksellisiksi ja, miten ne merkityksellistetään, ovat muuttuvia vaihtelevissa määrin yksilöstä toiseen.

Filosofi Frank Jackson (1982) klassisessa ajatuskokeessaan pohtii suoran kokemuksen roolia tiedon saavuttamisessa suhteessa erilaisten luonnontieteiden tarjoamaan, hänen kutsumaansa, ”fysikaaliseen tietoon”. Hän ei väheksy luonnontieteiden merkitystä historian varrella, mutta väittää, että kaikki tieto maailmassa ei ole fysikaalista². Hänen mielestään ruumiilliset aistimukset, ja tietyt havaintokokemukset, sisältävät piirteitä, joita ei voida selittää täysin fysikaalisesti. Ajatuskokeessa tutkija Mary joutuu tutkimaan maailmaa mustavalkoisesta huoneesta mustavalkoisen television kautta. Neurofysiologiaan erikoistuneena hän hankkii kaiken fysikaalisen tiedon siitä, mitä aivoissa tapahtuu esimerkiksi värejä nähdessä. Kysymys kuuluu, oppiiko Mary mitään

² Fysikalismien tai fysikaalisen reduktionismin mukaan kaikki ilmiöt, tapahtumat, ominaisuudet ja myös tietoisuus voidaan lopulta nähdä fysikaalisten perusprosessien aiheuttamina (Kim 2011, 116).

uutta poistuessaan huoneesta ja nähdessään, tai kokiessaan, värit ensimmäistä kertaa. Jacksonin mielestä, kyllä. Hänen mielestään, pelkkien fyysikaalisten toimintojen ymmärtämisellä ei päästä lähemmäksi aistikokemusten kokemuksellisia piirteitä kuten esimerkiksi kipujen kipeys, kutinan kutina tai kokemus ruusun tuoksusta.

Husserlin fenomenologiaan vahvasti pohjautuvaan maailman tulkitsemiseen liittyy myös ajatus intersubjektivisuudesta, jonka mukaan asiat ovat olemassa, kun kaikki uskovat niiden olevan olemassa. Tämä kuitenkin jättää epäselväksi kysymyksen, onko asioiden kokemiselle yhtä universaalia normia, jonka valossa asioita pidetään todellisina (TTP 2016.), tai täytyykö käsityksen todellisuuden luonteesta olla jaettu ollakseen validi. Husserlille intersubjektivisuus merkitsi sitä, että on oltava olemassa objektiivinen maailma, josta me kaikki olemme tietoisia ja voimme kokea riippumatta subjektista. Eri subjektit voidaan nähdä eri näkökulmina todellisuuteen, mutta voimme kuitenkin olettaa maailman ilmenevän meille samoin tavoin. Ajatusta voi havainnollistaa seuraavasti.

Jotta voisin asettua jonkun toisen ihmisen asemaan ja simuloida hänen näkökulmaansa ympäröivään spatiotemporaaliseen maailmaan, minun on oletettava, että tämä maailma on ainakin suurelta osin yhtenevä omani kanssa, vaikka näkökohdat, joiden mukaan toinen subjekti edustaa maailmaa, ovat erilaisia, koska ne riippuvat hänen omasta egosentrisestä näkökulmastaan. Minun on siis oletettava, että oman maailmani muodostavat spatio-temporaaliset kohteet ovat olemassa subjektiivisesta näkökulmastani ja suorittamistani erityisistä kokemuksista riippumatta; ne on toisin sanoen ajateltava osana objektiivista todellisuutta. (Beyer 2022.)

Husserlin mukaan tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että intersubjektivisessa kokemuksessa näin muodostuvaa objektiivista maailmaa olisi pidettävä täysin riippumattomana niistä näkökohdista, joilla me representoimme maailmaa. Hänen mukaansa nimittäin toinen intersubjektivisen kokemuksen mahdollisuuden ehto on nimenomaan oletus siitä, että toinen subjekti jäsentää maailmaa objekteiksi suurin piirtein samaan tyyliin kuin minä itse teen. Osittain tästä syystä Husserlin voidaan sanoa kannattavan samanaikaisesti sekä "realismin" että "idealismien" versiota. (Beyer 2022.) Tämä merkitsee yksilön subjektiivisen kokemusmaailman selittämisen vaikeutta. Sanana oletus viittaa nimen omaan varman tiedon puutteeseen eli lopulta meillä ei ole mitään

varmaa keinoa ”astua toisen ihmisen kenkiin”, niin sanotusti. Lopulta toisen ihmisen kokemus maailmasta elää vain ja ainoastaan kielellisesti jaettuna meille muille, mutta voidaanko kielen avulla saavuttaa sitä suoraa henkilökohtaista kokemusta maailmasta. Maurice Merleau-Ponty (1968, 18) ilmaisee asian osuvasti:” Mitä pyhä Augustinus sanoi ajasta, että se on jokaiselle täysin tuttu, mutta kukaan meistä ei voi selittää sitä toisillemme, on sanottava myös maailmasta”. Toisin sanoen, kieli järjestelmänä mahdollistaa tietyn tasoisen keinon kommunikaatioon ja itsensä ilmaisuun, mutta on myös rajallinen. Täten sanallisten kuvausten ei voida myöskään nähdä kuvaavan niitä yliluonnollisiin kokemuksiin liittyviä autenttisia tunteita, tai rekonstruoivan kokemusta itsesään, vaan ne ovat pikemminkin sen hetkisten tunnekokemusten representaatioita (Kanerva 2017, 97–98).

William Jamesin (1950, 295; 306) mielestä todellisuus tarkoittaa relatiivista suhdetta aktiiviseen ja emotionaaliseen mieleemme. Esillä olevat kohteet, jotka stimuloivat ja innostavat mielenkiintojamme, herättävät motorisia impulssejamme tai vahvoja tunteita kuten vihaa, himoa, pelkoa, ovat riittävän todellisia meille, jonka myötä syntyy myös usko. ”Syynä on epäilemättä se ruumiillinen huuma, jonka jännittävä ajatus saa aikaan. ”Mikään, minkä tunnen tuolla tavalla, ei voi olla valheellista.” Kaikki uskonnolliset ja yliluonnolliset uskomuksemme ovat tätä luokkaa.” (mt., 305.) Kirsi Kanervakin (2017, 98–99) toteaa, että vahvat, tai kummat, kokemukset ja arkikokemuksen rikkovat fyysiset ilmiöt voivat haastaa kokijan odotukset ja uskomukset maailman toiminnasta, mutta positiiviset tulkintakehykset, esimerkiksi ”viesti läheiseltä”, voivat auttaa kokemusten käsittelemisessä ja sisäistämisessä. Toisaalta, jos kyse on läheisestä, emotionaalinen kokemus ei välttämättä vaadi minkäänlaista tulkintakehystä tai perusteluja, vaikka se rikkoisikin käsityksiä arkitodellisuudesta (mt., 289).

William James edusti ns. pragmatistista totuusteoriaa, jonka mukaan asioiden totuusluonne voidaan määritellä niiden hyödyn näkökulmasta, eli jokin on totta, jos siihen on hyödyllistä, tarkoituksenmukaista tai kannattavaa uskoa (Raatikainen 2020). Jamesin (1981, 306–307) mukaan selvät ja voimakkaat mystiset kokemukset ovat vakuuttavia niille, jotka niitä kokevat, ja jos niiden varassa voi elää, mikä oikeus enemmistöllä on tätä arvostella.

1.3. Yhteiskunta ja yliluonnollinen

2000-luvun länsimainen yhteiskunta on rakentunut vahvasti tieteen ja teknologian edistysten varaan, ja luonnontieteiden nousua pidetään, kasvavissa määrin, kehityksen ja elämänlaadun kohentumisen avaimena. Tämän modernisaation merkitystä sekularisaation prosessissa on teoretisoitu ja pohdiskeltu varsin merkittävästi. Aina valistuksen ajalta 1900-luvun puoleenväliin saakka monet tutkijat, filosofit, psykologit ja sosiologit, kuten Émile Durkheim, Karl Marx, Max Weber ja Sigmund Freud, olivat vahvasti sitä mieltä, että modernisaation ja rationalismin väistämättömänä seurauksena uskonto, uskonnollinen ajattelu ja symbolismi sekä rituaalit ja tavat menettäisivät merkitystään, mikä lopulta johtaisi uskontojen katoamiseen (Ketola 2001, 10; Norris & Inglehart 2004, 3). Max Weber kuvailee ilmiötä käsitteellä lumouksen haihtuminen (Entzauberung, disenchantment), jolla hän tarkoittaa taian, lumon tai mysteerin katoamista maailmasta rationalismiin ja tieteeseen perustuvan tiedon lisääntyessä, minkä myötä uskonnolliset ja maagiset käsitykset maailmasta menettävät viehätöksensä ja tarpeellisuutensa (Jenkins 2000, 12,15).

Folkloristi David Hufford [1982] on nimittänyt *epäuskon traditioiksi* niitä modernin länsimaisen materialistis-rationalistisen yhteiskunnan lähtökohtia, joissa yliluonnollisuus nähdään mahdottomana, epätodellisena, kehittyneeseen yhteiskuntaan tai ajatteluun kuulumattomana ilmiönä. Järjen ja empirismin korostaminen nousivat uskonnon rinnalle todellisuuden kuvaamisessa 1600-luvulla. René Descartesin dualistinen filosofia materiaalisen ja henkisen kahtia jaosta edesauttoi materiaalisen maailmankuvaan pohjautuvan tieteen kehitystä ja Thomas Hobbes kiisti hengellisen olemassaolon täysin. Valistuksen aikana 1700-luvulla uskosta aineettoman olemassaoloon alkoi muodostua yhä enemmän tabu ja yliluonnollisiin ilmiöihin ja uskomuksiin suhtauduttiin entistä varauksellisemmin ja negatiivisemmin. Tämä muutos näkyi myös sosiaalisella tasolla yhteiskunnassa, sillä uskomusperinteistä kiinni pitävät miellettiin helposti sivistymättömiksi, tietämättömiksi ja vanhanaikaisiksi. (Koski & Järvenpää 2017, 274.)

Länsimainen maallistuminen näkyy selvästi kirkon institutionaalisen valta-aseman ja merkityksen vähenemisenä yhteiskunnallisella, yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tasolla. Vuosisatojen ajan kirkolla oli sekä maallinen että henkinen valta oikean uskon ja opin määrittelijänä. Kirkko oli myös hengellisten mielikuvien auktoriteetti, joka määritteli sopivan ja sopimattoman yliluonnollisuuden rajat. Esimerkiksi demoniset ilmiöt ja kokemukset edesmenneiden läheisten vierailuista torjuttiin (Koski & Järvenpää 2017, 285). Maallistuminen ei kuitenkaan kerro uskontojen katoamisesta. Teemu Tairan (2015, 7) käsite *notkeasta uskonnosta* kuvaa sitä modernisaatioon linkittyvää ilmiötä, jossa uskonto ei paikannu vain yhteen kohteeseen, kuten instituutioon, vaan erilaisten ilmiöiden ja käsitteiden kautta osaksi nykykulttuuria. Uskonnollinen muutos merkitsee siirtymistä kristillisen ja maallisen perinteen yhdistelmästä uusiin epäortodoksisiin ja epätavanomaisiin uskonnon käyttötapoihin sekä fundamentalistisiin uskonnollisuuden muotoihin (Taira 2015, 18). Toisessa merkityksessä ”*notkea* viittaa uskontodiskurssia koskeviin muutoksiin niin puheen kuin kuvaamisen osalta sekä arkikielessä että tieteellisessä keskustelussa.” (mt., 22).

Uskonto, yliluonnollinen, maaginen ja mysteeri eivät ole katoamassa maailmasta vaan näyttää siltä, että ne jatkavat olemassaoloaan uudessa muodossa. Christopher Partridge (2005) käyttää termiä *uudelleen lumoutuminen* (re-enchantment) kuvailemaan sitä moninaista hengellistä länsimaista ympäristöä, jossa ihmiset pyrkivät löytämään hengellisen merkityksen elämälleen, ja niitä uusia tapoja uskoa, jotka ovat irrallisia traditionaalisista ja institutionaalisista uskonnon muodoista (1). Suhteessa edellä mainittuihin näkökulmiin voidaan sanoa, että elämme selvästi tieteen ja rationalismin hallitsemassa maailmassa, mutta samaan aikaan kiinnostus uskontoa, yliluonnollista ja henkisyyttä kohtaan ei ole laskemassa. Sosiologi Heikki Ervastian (2006, 266) mielestä se, että yliluonnolliset uskomukset ovat säilyneet, tai jopa yleistyneet, aikakautena, jolloin tieteen ja teknologian kehitys on nopeimmin muuttaneet yhteiskuntaa, voidaan nähdä jonkinlaisena postmodernina ristiriitana.

1.4. Aiempi tutkimus

Kuolemanjälkeisiä yhteydenottokokemuksia on tutkittu monissa eri tieteissä, kuten teologiassa, uskontotieteessä, kansantieteessä, lääke- ja hoitotieteessä, sosiologiassa, psykologiassa ja folkloristiikassa. Aiemmassa tutkimuksessa yhteydenottokokemukset on usein liitetty läheisen menetyksestä johtuvaan suruun (Siltala 2021, 22). Kansainvälinen tutkimus on pääsääntöisesti painottunut kolmeen teemaan : kuuluvatko kokemukset läsnäolosta normaalin elämän piiriin, miten kokemukset liittyvät suruun ja millaisia kokemukset oikeastaan ovat? (Siltala 2019, 22, 37–38.)

Aiemmassa psykologisessa kirjallisuudessa kokemukset kuolleiden läsnäolosta nähtiin psykologisena tai lääketieteellisenä ilmiönä, joka syntyi akuutista ja kroonisesta surusta ja saattoi auttaa surevaa tietyissä suruprosessisin vaiheissa, mutta pahimmillaan saattoi johtaa fyysiseen, emotionaaliseen tai psyykkiseen toimintakyvyttömyyteen (Bennett & Bennett 2000, 146). Suruprosessi nähtiin lineaarisena, jossa suhde menehtyneeseen lopulta katkaistiin. Freudin [1917] mukaan tunne vainajan läsnäolosta edusti eräänlaista toiveikasta hallusinatorista psykoosia (Taylor 2005, 53). Nykyisin varsin tuettu teoria on ”continuing bonds” -malli, jossa suhde menehtyneeseen jatkuu muuttuneessa muodossa, mikä on haastanut kokemusten patologisia tieteelliseen maailmankuvaan perustuvia tulkintoja. Kyseenalaistamisen tai kokemuksen totuusarvon punnitsemisen sijaan voidaan keskittyä kokemuksen laatuun ja merkitykseen kokijalleen, jonka myötä sen adaptiivisuus³ prosessina myös selkenee (Keen & Murray & Payne 2013, 394). Joidenkin tutkijoiden mielestä terveydenhuollon asiantuntijoiden olisi kyettävä avarakatseisuuteen ja tukemaan ihmisiä, joilla on kyseisiä kokemuksia niin, että he kokevat olonsa hyväksytyksi ja ymmärretyksi (Taylor 2006) Yliluonnollisten kokemusten kokeminen, niihin uskomisen ja integroiminen olemassaoleviin kognitiivis-affektiivisiin skeemoihin voivat helpottaa suruprosessia, edistää psykologista hyvinvointia ja adaptiivisiin⁴ lopputuloksiin (Parker 2005, 259).

⁴Adaptiivisuus määritellään positiiviseksi lopputulokseksi, kuten henkilökohtaiseksi kasvuksi, henkiseksi kasvuksi tai muutokseksi, paremmiksi ja tyydyttävämmiksi ihmissuhteiksi, suuremmaksi kypsyydeksi, muutokseksi elämänkatsomuksessa ja/tai myönteiseksi vaikutukseksi elämässä ja tavoitteissa (Parker 2005, 268 [Gamino, Sewell, & Easterling, 2000; Tyson-Rawson, 1996]).

Markku Siltala on väitöskirjassaan *Jälleenkohtaamisia : Vainajakokemukset sekä niiden koetut vaikutukset käsityksiin elämästä ja kuolemasta* (2019) tutkinut suomalaisten kertomuksia kuolemanjälkeisistä yhteydenotosta ja niiden merkitystä kokijoilleen. Tutkimusaineistoon päätyi 195 suomalaisen 613 kertomusta, jotka vaihtelivat ulkoisista aistimuksista sisäisiin tuntemuksiin, unitilakokemuksiin ja symbolisiin kokemuksiin. Kaiken kaikkiaan vainajakokemukset ovat uskonnosta, koulutuksesta ja iästä riippumattomia, koetaan luonnollisina ja valtaosin myönteisinä kokemuksina sekä vaikuttaneet merkittäväällä tasolla kokijoidensa käsityksiin elämästä ja kuolemasta.

Jeena Rancken on tutkinut sekä pro gradu -tutkielmassaan *Portti toiseen todellisuuteen: yliluonnollisten kokemusten vaikutus kokijoiden narratiiveissa* (2006) sekä väitöskirjassaan *Yliluonnollinen kokemus: Tulkinta, merkitys ja vaikutus* (2017) yliluonnolliseksi tulkittujen kokemusten vaikutuksia kokijoiden arkielämään tarkastelemalla merkitysten ja tulkintojen rakentumista narratiivisella tasolla ja näin tulkittujen kokemusten merkitystä kokijoille itselleen kokijoiden näkökulmasta. Yliluonnollisiin kokemuksiin on myös perehtynyt folkloristi Leea Virtanen, joka on tarkastellut suomalaisten yliluonnollisia kokemuksia kirjoissaan *Kun kello pysähtyi* (1974) ja *Telepaattiset kokemukset* (1977). Marja-Liisa Honkasalon ja Kaarina Kosken toimittamassa *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset* (2017) tutkitaan kokemuksia ja tulkintoja kokemuksista, jotka ylittävät arkikäsitteen ja joita pidetään outoina, tai kummallisina. Teoksen pohjana toimii sarja suomalaisten kirjeitä, joissa he kertovat merkillisistä kokemuksistaan, kuten läsnäolo- ja yhteydenotkokemukset. Kokemuksia suhteutetaan esimerkiksi niiden herättämiin tunteisiin, muotoihin, joita kokemukset saavat ja laajempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen kehykseen.

Judy ja Bill Guggenheim ovat kirjassaan *Koskettava kokemus :Lohdullinen yhteys läheisen kuolemanjälkeiseen elämään* (2011) koonneet yhteen yli 300 kertomusta kuoleman jälkeisestä yhteydenotosta, jotka valikoituivat yli 3300 tutkimuksen aikana haastatteluun kerätyistä kertomuksista. Kokemusten laatu vaihteli aiemmin mainitun Siltalan tutkimuksen mukaisesti, kuten myös haastateltavien ikä sekä esimerkiksi sosiaaliset ja taloudelliset lähtökohdat. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät kertomukset, jotka eivät olleet omakohtaisia tai kokijoiden ollessa huumeiden tai alkoholin vaikutuksen

alaisena yhteydenoton aikana. Ulkopuolelle jäivät myös kokemukset, jotka sisälsivät kolmannen osapuolen, kuten meedion. Tutkimus osoittaa, että lähes jokainen yhteydenottokokemuksen myötä läpikäyneet psyykkisen ja henkisen muutoksen. Kokemukset ovat sureville olleet suurimmaksi osaksi myönteisiä kokemuksia, jotka ovat helpottaneet surua.

W. Dewi Reesin (1917) toteutti haastattelututkimuksen Walesin alueen leskeksi jääneiden ihmisten kokemuksista kuolleista puolisoistaan. Haastateltavat koostuivat 227 naisesta ja 66 miehestä, joista 46,7 % kertoivat kokeneensa hallusinaatiokokemuksia. Läsnaolon tunne oli selvästi yleisin, sitten näkö, kuulo ja vainajalle puhuminen. Tunnekokemukset olivat harvinaisimpia. Kokemuksien esiintyvyyteen positiivisesti vaikuttavia tekijöitä olivat avioliiton pituus ja onnellisuus, lapset sekä ikä, yli 40 vuotiailla kokemukset olivat yleisempiä. Psykologisina ilmiöinä kokemukset näyttäytyivät positiivisina ja auttavina merkittävälle osalle haastateltavista. Kokemuksiin ei voitu liittää yhteyksiä sairauksiin, eikä niillä ei ole ilmeistä vaikutusta käyttäytymiseen. Richard A. Kalishin ja David K. Reynoldsin (1973) kyselytutkimus *Phenomenological Reality and Post-Death Contact* kartoitti kokemusten yleisyyttä Los Angelesin alueella. Tutkimukseen kertyi vastaajia 434 henkilöä, joista 44% olivat, tavalla tai toisella, kokeneet kuolemanjälkeistä kommunikaatiota. Unet olivat selkeästi yleisin kokemus, mutta tutkimus jättää epäselväksi koettiinko unet epätavallisen vahvoina tavallisina unina vai todellisina kommunikaatiokanavina elävien ja kuolleiden välillä.

Kuten aiemmin mainittuna, psykologian piirissä kuolemanjälkeiseen kommunikaatioon liittyvä tutkimus on keskittynyt paljon suruun ja sen käsittelyyn. Julie S. Parker (2005) toteutti kysely- ja haastattelututkimuksen poikkeuksellisten kokemusten (Extraordinary Experiences) roolista yksilöiden suruprosesseissa, joilla oli adaptiivinen lopputulema ; vaikutuksesta käsityksiin jatkuvista siteistä ; suhteisiin uskomuksista kuolemanjälkeisestä elämästä ja tämän suhteen roolia suruprosessin kontekstissa. Osallistujia kertyi 12, joista 11 kokivat positiivisia kognitiivisia, emotionaalisia, henkisiä, käyttäytymiseen liittyviä ja/tai eksistentiaalisia muutoksia kokemusten pohjalta. Sally Flatteu Taylorin (2005) tutkimus keskittyi vainajan läsnäolon aistineiden surijoiden neuvontakokemuksiin, osanottajien käsityksiin terveydenhuollon ammattilaisten

suhtautumisesta kertomuksiin ja tavasta käsitellä kertomuksia. Epätyydyttävissä tai keskinkertaisissa osanottajat kokivat, että läsnäolon tunnetta ei nostettu esiin, sitä ei hyväksytty tai se torjuttiin. Tyydyttävissä kokemuksissa osanottajat kokivat tulleen kuulluiksi ja ymmärretyiksi, kokemusta normalisoitiin tärkeänä kokemuksena ja tukevana puolustusmekanismina.

Catherine Keen, Craig D. Murray & Sheila Payne (2013) tutkimuksessaan *A Qualitative Exploration of Sensing the Presence of the Deceased Following Bereavement* keskittyivät kokemuksiin, jotka sisälsivät ainakin yhden aistimodaliteetin ja tutkivat kokijoiden merkityksenantoa kokemuksilleen. Analyysissa erotettiin neljä teemaa: henkilökohtaisuuden tunne eli jokin aspekti koettiin heijastavan jotain ominaista menehtyneestä tai suhteesta; rationalisointiprosessit henkisessä ja uskonollisessa viitekehysesä; muuttunut emotionaalinen suhde kokemukseen ja ulkopuolisten hyväksyntä kokemuksen validoimiseksi. Tutkijat päätyivät tuloksiin, että saattaa olla hyödyllistä normalisoida läsnäolokokemukset, jotta vähennetään tällaisista kokemuksista mahdollisesti aiheutuvaa leimautumista ja annetaan sureville ihmisille mahdollisuus tutkia kokemustensa merkitystä. Läsnäolon kokemukset voivat olla lohduttavia, ja niitä voidaan tutkia uskonnollisissa/hengellisissä puitteissa. Kokemuksilla oli osallistujille merkittävä henkilökohtainen merkitys, sillä he yhdistivät kokemustensa osatekijät vainajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja kokivat tämän lohduttavaksi.

Samat tutkijat myös toteuttivat meta-analyysin *Sensing the Presence of the Deceased: A Narrative Review* aiheeseen liittyvän, tiettyjen kriteerien perusteella valittujen, 36 tutkimusten pohjalta. Mikroskoopin alla olivat kokemusten luonne ja esiintyvyys, selitysmallit, kulttuurierot ja vaikutukset. Enemmistö kuvasi läsnäolon tunnetta joko tunteeksi tai aistimukseksi siitä, että vainaja oli läsnä, tai suoremmin havaituksi kokemukseksi yhdellä tai useammalla aistimismuodolla. Ihmiset, jotka määrittivät itsensä uskonnolliselta suuntautumiseltaan liberaalimmiksi (pikemminkin kuin konservatiiviseksi), kokivat ilmiön todennäköisemmin. Useimpien psykologisten selitysten teoreettisena perustana on, että sureva henkilö rakentaa jollakin tavalla jatkuvaa suhdetta vainajaan: joko hän tulkitsee ympäristön vihjeet virheellisesti kommunikaatioksi vainajan kanssa tai kyseessä on normaali sopeutumisprosessi, joka auttaa surevaa

henkilöä kehittämään ja ylläpitämään sisäistä representaatiotaan vainajasta. Kaikki läsnäolon tunnetta käsittelevässä kirjallisuudessa raportoidut keskustelut ja kokemukset ovat jossain määrin kulttuurisidonnaisia. Kulttuuriset uskomukset mahdollistavat sen, että läsnäolon kokemusta pidetään normaalina kuoleman piirteenä ja että tästä kokemuksesta puhutaan vapaasti näissä kulttuureissa. Läsnäolon kokemukset voivat olla joko lohduttavia tai ahdistavia, vaikka raportoidut kokemukset olisivat samankaltaisia. Tämä viittaa siihen, että lohduttavaa tai ahdistavaa ei ole kokemuksen tyyppi vaan se, miten kukin osallistuja tulkitsee kokemuksen merkityksen.

2. Tutkimusta ohjaava teoria

2.1. Johdanto

Tutkimusta ohjaava teoria rakentuu semiotiikan tutkimusalan teorioihin ja käsitteisiin. Tarkemmin määriteltynä tutkimus painottuu empiirisen semiotiikan piiriin, jonka mukaan merkit tietyssä kontekstissa voivat laukaista havaitsijassaan määrättyjä reaktioita. Empiirinen semiotiikka keskittyy merkkien ja merkitysten rakentumiseen tietyissä tapauksissa, tilanteissa ja asiayhteyksissä. Voidaan siis kysyä ”miten merkitys syntyy?” (Veivo & Huttunen 1999, 19–20.) Semiotiikka alana tutkii erilaisten merkkien ja niiden tarkoittamien erityisten merkitysten välisiä suhteita, muun muassa merkitysprosesseja, representaatiota, tulkintaa ja merkityksen luonnetta. Lyhyesti määriteltynä sellaisten asioiden ja merkkien tutkimista, jotka edustavat jotakin muuta havaitsijalleen.

Tutkielman teoreettinen pohja on kolmiosainen, sisältäen merkin, kontekstin ja tulkinnan. Palaan semiotiikan käsitteistöön tarkemmin myöhemmin. Ensiksi on merkki, joka koostuu kahdesta osasta: merkkivälineestä ja objektista. Jokainen ilmiö, toimiakseen merkkinä, vaatii merkkivälineen olemassaolon. Merkkiteoriat yleisesti tekevät erottelun kahdenlaisen merkityksen välillä merkkivälineen ja objektin relaatiiosuhteissa, denotaatiot ja konnotaatiot. Tutkielman oletuksena on, että konteksti, jossa merkkiväline kohdataan sisältää tekijöitä, jotka ovat saaneet kokijat antamaan merkkivälineelle uuden henkilökohtaisen ja subjektiivisen konnotatiivisen tulkinnan ja merkityksen. Tulkinta on saanut kokija pitämään ilmiötä merkkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Merkitys on puolestaan merkin aiheuttama reaktio tai siitä johdettu viesti. Tässä suhteessa merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta eivät ole suorassa vastaavuussuhteessa yleisimpien merkkiteorioiden kanssa, sillä näen, että tulkinnan tai merkityksen kahtena eri komponenttina merkeissä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Tämän vuoksi olen tehnyt erottelun tulkinnan ja merkityksen välillä. Tulkinnan voi nähdä vaadittuna eräänlaisena lisäprosessina, jonka myötä kokijat ovat kyenneet tekemään merkistä itsellensä merkityksellisen.

Teoreettinen osan kolmiosaisuus puolestaan johtuu siitä, että merkki, konteksti ja tulkinta ovat relaatiiosuhteessa toistensa kanssa. Niiden taustalla on löydettävissä syy-

seuraussuhteita, jotka muodostavat merkin kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Merkitykset puolestaan näyttäytyvät enemmän epämääräisempinä suhteessa merkin muihin osiin.

Semiotiikan tutkimus voidaan jakaa erilaisiin alaluokkiin. Teoreettinen, tai filosofinen, semiotiikka pohtii ”merkkien, merkitysten ja merkkijärjestelmien olemusta sekä niiden käyttöä käsitteellisellä tasolla” ja ”mitä merkki ja merkitys voivat olla?” Esimerkiksi merkkien luonne, rakenne, elementit ja yhteiset piirteet ovat teoreettisen semiotiikan alaa, jossa keskitytään merkkien yleisempään ja abstraktimpaan puoleen jättäen ulkopuolelleen konkreettiset yksittäiset tapaukset. (Veivo & Huttunen 1999, 19–20.) Semiotiikka tieteenalana ei rajoitu vain merkkien ja merkkijärjestelmien tutkimukseen vaan mukana on myös toiminnallinen ulottuvuus, joka kattaa ihmisen kognitiivisen vuorovaikutuksen merkkien kanssa (mt., 18). Lingvistinen semiotiikka keskittyy merkkien kielelliseen puoleen ja alkujaan vallalla oli ajatus kaikkien merkkijärjestelmien kielen kaltaisuudesta, jolloin kaikki on lopulta palauttavissa kieleen (Tarasti 1990, 8). Kulttuurisemiotiikka on kiinnostunut kulttuureissa ilmenevistä merkkijärjestelmistä kysymällä, mitä ne kussakin kulttuurissa edustavat, miten kulttuuri on määriteltävissä merkkijärjestelmien avulla ja mikä on merkkien suhde toisiinsa laajemmassa merkkien jatkumossa (mt., 8–9).

2.1.1. Semiotiikan historia

Semioottiset ideat merkkien luonteesta ja merkityksestä ovat jäljitettävissä aina keskiajan kautta antiikin aikaan saakka, mutta yleiset merkkiteoriat semiotiikkana tunnetun tutkimusalan nimen alla eivät kehittyneet ennen modernin semiotiikan syntyä 1900-luvun vaihteessa Saussuren ja Peircen töiden perustalta (Nöth 1990, 11; Veivo & Huttunen 1999, 170). Platonin mielestä verbaaliset merkit edustivat vain vajavaisia representaatioita asioiden todellisesta luonteesta, eikä sanojen välityksellä ole lopulta mahdollista saavuttaa todellista tietoa (Nöth 1990, 15). Platonin ajatukset heijastelivat kielen, tai verbaalisen viestinnän, rajautuneisuutta. Merkkijärjestelmänä kieli määrittää ja rajoittaa ilmaisumahdollisuuksia, koska kaikkea, esimerkiksi tunteita ja kokemuksia, ei edes ole mahdollista sanallistaa (Veivo & Huttunen 1999, 13). Aristoteles katsoi sanojen merkitsevän ja symboloivan mielen representaatioita, jotka ovat todellisuuden

aiheuttamia vaikutuksia mielessä, mutta vaikka mielen sisältö on kaikille sama, kieli ei ole. Aristoteleen määritelmä merkeistä sisälsi jo juuret merkityksen ja referentin, tai käsitesisällön ja viittauskohteen, käsitteistä. (Nöth 1990, 15.) Sanat konventionaalisina symboleina voivat siis tuoda mieleen asioiden merkityssisällön, vaikka viittauskohde ei olisi havaittavissa (Veivo & Huttunen 1999, 175).

Kielen lisäksi antiikin ajan ajattelussa on erotettavissa ajatukset luonnollisista merkeistä, tai ei-konventionaalisista merkeistä, joiden avulla on mahdollista tehdä kausaalisia asiayhteyksiä, nykyisin puhutaan indekseistä. Antiikin ajan lääkäri Hippokrates ymmärsi oireiden merkkiluonteen sairauksien yhteydessä (Veivo & Huttunen 1999, 21). Jälkeenpäin stoalaiset filosofit keskittyivät päättelyyn merkkien avulla (mt., 176). Merkit, joista tehtävät tulkinnat perustuvat muistiin, opittuun tietoon tai kokemukseen ovat *muistinvaraisia* merkkejä. *Hypoteettisten* merkkien avulla voidaan tehdä olettamuksia, mutta ei varmoja johtopäätöksiä. (mt., 176). Molemmat, sekä Aristoteles että stoalaiset filosofit, myös kehittivät omia merkkimallejaan, jotka heijastelivat nykyisiä triadisia merkkimalleja. Esimerkiksi Aristoteles näki merkin merkityksen syntyvän, kun objekti yhdistetään mielessä olevaan representaatioon, joka määrittää objektin viittauskohteen. (Chandler 2022, 14–15.) Objekti ja viittauskohde ovat siis yhteydessä toisiinsa vain mielen sisällön välityksellä. Stoalainen merkkiteoria oli vahvasti sidoksissa logiikkaan, ja merkityksen muodostaminen oli looginen prosessi, jossa merkin viittauskohde päätellään merkin käsitesisällön välityksellä (Nöth 1999, 16). Epikurolaiset filosofit hylkäsivät täysin mielen sisällön tarpeellisuuden merkityksen muodostamisessa merkkivälineen ja viittauskohteen välillä ja he edustivatkin yhtä varhaisimmista dyadisista merkkimalleista (Nöth 1999, 85).

Tällainen dyadinen malli on kuitenkin implisiittisesti triadinen, koska se edellyttää tulkkia (jolle merkki on merkityksellinen). Merkin merkitys ei ”sisälly” merkkiin, vaan se syntyy sen tulkinnassa. Merkin ja objektin välinen suhde edellyttää, että tietoinen olento tulkitsee sen. Merkki edustaa (tai on merkki) jotakin, jollekin. On vaikea puhua ihmisen merkityksen muodostusprosessista ilman jonkinlaista viittausta mieleen. (Chandler 2022, 14.)

Keskiaikainen semiotiikka painottui pitkälti teologian ja skolastiikan sekä triviumin eli grammatiikan, retoriikan ja dialektiikan varaan (Nöth 1999, 17). Keskiaikaisessa ajattelussa ja arkielämässä korostui eräänlainen uskonnollis-semioottinen maailman tarkastelu, jossa pyrittiin löytämään asioiden ja ilmiöiden uskonnollinen merkitys (Veivo & Huttunen 1999, 179–180). Filosofin Umberto Econ (1986) mukaan keskiaikainen symboliikka sai kaksi eri muotoa, oli *metafyysinen symboliikka*, joka liittyi filosofisesti esteettiseen tapaan havaita Jumalan käden jälki maailman kauneudessa. Aistit toivat ihmisen yhteen maailman kauneuden kanssa, jossa saattoi nähdä Jumalan heijastuksen. *Universaalissa allegoriassa* maailma hahmotettiin Jumalan luomuksena, jossa asioiden kirjaimellisten merkitysten lisäksi ne sisälsivät moraalisia, allegorisia ja anagogisia merkityksiä. Maailman vertauskuvallinen tulkitseminen tarkoitti sen tulkitsemista Raamatun tavoin, sillä eksegetiikan menetelmien ajateltiin pätevän myös luontoon. (56, 58–59.) Esimerkiksi eläimiin yhdistettiin monimutkaisia vertauskuvallisia merkityksiä, joita määriteltiin säännönmukaisesti *bestiaareissa* (Veivo & Huttunen 1999, 180).

Augustinus sijoittuu ajallisesti antiikin loppuun, mutta häntä pidetään yleisesti keskiaikaisen semiotiikan perustajana ja hänen ajatuksiaan keskiajan filosofian alkuna (Chandler 2022, 2; Veivo & Huttunen 1999, 177). Augustinuksen merkittävä kontribuutio semiotiikalle oli sanojen ja muunlaisten merkkien yhteisen luonteen määrittelemineen. Tähän mennessä semiotiikka oli ollut hyvin hajanaista erilaisine käsitteineen ja ajatuksineen sanoista, indekseistä ja symboleista, mutta Augustinus oivalsi näiden kaikkien asioiden yhdistävänä piirteenä niiden merkkiluonteen. Ne kaikki edustavat jotain itsensä ulkopuolista eli merkki havaittuna objektina voi tuoda havaitsijansa mieleen jotakin muuta. (Veivo & Huttunen 1999, 177.) Augustinuksen ajatukset enteilivätkin keskiajan *aliquid stat pro aliquo* -mallia, suomennettuna ”jokin edustaa jotakin toista”, joka oli hallitseva merkkimääritelmä läpi keskiajan (Nöth 1990, 17, 84). Tämä erottelu merkkien ja sen välillä, mistä ne ovat merkkejä, on perustavanlaatuista semiotiikassa edelleen (Chandler 2022, 13–14). Augustinus myös päätteli, että merkit eivät ole objektien luokka, joka on ontologisesti erillinen muista asioista, sillä mikä tahansa materiaallinen entiteetti voi toimia merkinä jollekin toiselle asialle. Täten jokaisella objektilla, tapahtumalla tai käyttäytymisellä on potentiaali toimia merkinä. (Nöth 1999,

17, 80–82.) Potentiaalisuus on tässä tapauksessa huomion arvoinen seikka, sillä Augustinuksen omin sanoin: ”Jokainen merkki on myös asia, sillä se, mikä ei ole asia, ei ole mitään. Jokainen asia ei kuitenkaan ole myös merkki” (1995, I,4).

Keskiaikaiset semiootikot olivat myös varsin kiinnostuneita merkkien luokittelusta ja edelleenkin ei ole yksimielisyyttä merkkien yleisestä typologiasta, johtuen osittain yhteisen terminologian puutteesta ja merkkien monitulkintaisuudesta (Nöth 1990, 107). Yleisessä keskiaikaisessa luokittelussa merkit jakautuivat luonnollisiin (*signum naturale*) ja konventionaalisiin (*signum ad placidum*) merkkeihin (mts.). Luonnollisia merkkejä voivat olla esimerkiksi tummat pilvet tai eläimen jäljet. Konventionaalisisessa merkissä merkkisuhde merkkiväliseen ja objektin välillä perustuu johonkin sääntöön, periaatteeseen tai tapaan (Veivo & Huttunen 1999, 46). Augustinuksen määritelmät perustuvat enemmän kommunikaatioon ja intentionaalisuuteen. Luonnolliset merkit päätyvät merkitsemään jotain muuta ilman aikomusta ja konventionaalisten merkkien takana on aina aikomus (mt., 178).

Keskiajan jälkeen semiotiikka etäännytti uskonnollisesta viitekehystänsä empirismin, rationalismin ja tieteen kehityksen myötä. Uskonnollissemioottiset maailmantulkinnat jäivät taka-alalle, kun kiinnostus maailmaa kohtaan sen itsensä vuoksi korostui. Kuitenkin, semiotiikan irtaantuminen kirkosta merkitsi myös semiotiikan yhtenäisyyden hajoamista ja varsinkin renessanssin aikaa ei pidetä semiotiikan osalta varsin rikkaana periodina, lukuun ottamatta muutamia yksittäisiä ajattelijoita. (Veivo & Huttunen 1999, 185; Nöth 1990, 20.) Yksi näistä ajattelijoina oli filosofi João Poinot (1589–1644), jonka asema semiotiikan historiassa on toisten mielestä keskeinen, tai jopa vallankumouksellinen, ja toiset asettavat hänet vain keskiajan skolastikkojen jatkumoon (Nöth 1990, 20). Poinot’n näkemyksissä kaikki saavutettava tieto muodostuu merkeistä ja on merkkien välittämää (Veivo & Huttunen 1999, 185–186). Filosofin ja semiotiikon John N. Deelyn (1978) mukaan mullistavaa Poinot’n semiotiikassa oli hänen omaperäinen merkin määritelmänsä, joka korosti merkkirelaatioita havaintokokemuksen yli. Merkkien ei välttämättä tarvitse olla havaittavia asioita vaan mielensisällöt jo itsessään ovat merkkejä, sillä tietoinen ajatus jostain asiasta edustaa jotain muuta. Ideat

täten ovat aina relaatiosuhteessa objekteihinsa, sillä ideat eivät yksinään voi olla olemassa ilman, että idean edustama objekti tehdään tiedostettavaksi mieleen. (5–6.)

1800-luvun lopulla semiotiikan kehitykseen vaikuttivat suuresti kaksi henkilöä, Ferdinand de Saussure (1857–1913) ja Charles S. Peirce (1839–1914), joita molempia pidetään modernin semiotiikan suunnannäyttäjinä. Saussure oli sveitsiläinen kielitieteilijä, jota pidetään modernin lingvistiikan kehittäjänä, mutta hänen teoriansa vaikuttivat semiotiikan alalla sekä strukturalismin kehityksessä (Nöth 1990, 56). Strukturalistinen semiotiikka on pitkälti Saussuren kieliteorian soveltamista muiden merkkijärjestelmien tutkimiseen (Veivo & Huttunen 1999, 26). Saussuren työ loi pohjan näkemykselle, että kieli toimii merkkijärjestelmän mukaisesti, jolloin merkillä on kaksi puolta, joita Saussure kutsui merkitsijäksi (*signifiant*) ja merkityksi (*signifié*) (Chandler 2022, 16). Nämä kaksi aspektia yhdessä ovat välttämättömiä merkin muodostumiseksi. Saussuren merkityn käsite on mielessä oleva konsepti - ei asia vaan käsitys asiasta. Merkitsijä on mentaalinen representaatio, tai Saussuren kuvailemana ”akustinen kuva”, havaittavissa olevasta ääniärsykkeestä. Strukturalistisen semiotiikan näkökulmasta merkitsijän voi nähdä synonyymina merkkivälineelle. (Chandler 2022, 17; Veivo & Huttunen 1999, 26.)

Charles S. Peirce omassa työssään keskittyi oman merkkijärjestelmänsä kehittämiseen ja merkkien luokitteluun. Yleisesti ottaen Piercen työ loi pohjan pragmaattiselle semiotiikalle, jossa korostuvat merkin toiminnallinen aspekti, eli merkki on aina jotakin esittävää ja tulkittavissa olevaa. Pragmaattisessa semiotiikassa korostuvat lisäksi merkkivälineiden ajallinen ja paikallinen konteksti, jolloin merkkiväline suhteutettava kontekstiinsa ja käsityksiin merkin toimintaan vaikuttavista periaatteista. (Veivo & Huttunen 1999, 41–42.) Toisin kuin Saussuren dyadinen kielellisen merkin malli, Peirce tarjosi triadisen (kolmiosaisen) mallin, jossa merkki koostuu kolmesta elementistä. *Representoiva*: havaittavissa oleva muoto, jonka merkki ottaa –eli merkkiväline; *objekti*: jokin, johon merkki viittaa (referentti) tai jota se edustaa ja *interpretantti*: merkin aikaansaama vaikutus tai siitä muodostettu tulkinta (Chandler 2022, 30–31). Piercen mallissa nämä kolme elementtiä ovat riippuvaisia toisistaan ja liittyvät toisiinsa muodostaessaan merkin, ja niiden vuorovaikutuksena syntyneitä merkkiprosessia

kutsutaan semioosiksi (mt., 33). Interpretantti ei ole yksiselitteinen käsite, ja jopa Peirce itse määritteli sen usein eri tavoin, mutta ilman sitä merkkiä ei ole – se on se välittävä elementti merkkiväliseen ja objektin välillä, joka antaa merkille merkityksen (mt., 34). Interpretantti on myös määritelty havaitsijan dispositiona reagoida merkkiin ominaisella tai säännönmukaisella tavalla (Morris 1946, 18).

Merkkien tyyppien luokittelulla viitataan erilaisiin tulkinnallisiin suhteisiin, merkkirelaatioihin, merkkiväliseen ja objektin välillä. Peircen mallissa näiden kahden suhde voi perustua kolmenlaisiin relaatioihin. Symboliset relaatiot perustuvat suhteeseen, joka on pohjimmiltaan motivoimaton, mielivaltainen tai puhtaasti konventionaalinen, yleisesti hyväksytty ja opittu. Ikoniset perustuvat havaittuun samankaltaisuuteen, tai jäljittelyyn, johon liittyy jokin tunnistettavasti samankaltainen ominaisuus, kuten ulkonäkö, ääni, tunne, maku tai haju. Indeksiset relaatiot perustuvat suoraan yhteyteen, josta yhteys voidaan havaita tai päätellä (savu, ukkonen, jalanjäljet, taudin oireet jne.). (Chandler 2022, 42–43.) Merkin ja interpretantin välinen suhde voidaan puolestaan jakaa reemoihin, joissa tulkinta jää avoimeksi, dicenteissa on monitulkintaisuuden mahdollisuus, ja argumentit ovat tulkittavissa vain yhdellä tavalla (Veivo & Huttunen 1999, 47).

2.2. Käsitteet

2.2.1. Merkki

Ajan saatossa semiotiikan piirissä merkin määritelmästä, rakenteesta ja luonteesta on annettu useita eri näkemyksiä ja teorioita, mutta yhtä universaalia yleisesti hyväksyttyä ja jaettua määritelmää ei ole edelleenkään. Monia eri teoreettisia merkkien määritelmätapoja voidaan pitää pätevinä heikkouksineen ja vahvuuksineen, mutta sellaista merkkien määritelmää, joka sulkee ulkopuolelleen muita merkkien luokitteluja, ei voida pitää täysin pätevänä (Deely 1978, 3). Aiemmin mainittu, keskiajalta periytyvä, ”jokin edustaa jotakin toista” on semiotiikassa merkin traditionaalinen määritelmä, joka yksinkertaisuudessaan sisältää tämän tutkimuksen kannalta oleellisimman osan merkkien luonteesta. Tästä määritelmästä on kuitenkin jo havaittavissa, että semiotiikassa *merkki* terminä sisältää useamman kuin yhden komponentin. Arkipuheessa merkillä viitataan

yleensä vain merkkivälineeseen, mutta semiotiikassa merkki muodostuu merkkivälineestä ja merkityksestä (Nöth 1990, 79). Huomioitavaa tosin on, että esimerkiksi semiootikot kuten Saussure ja Peirce viittasivat aika ajoin merkkivälineeseen merkkinä (mt., 60).

Käytän tämän tutkimuksen ajan käsitettä merkkiväline, mutta siitä on käytetty useita eri termejä. Peirce käytti teoriassaan käsitettä representoiva (representamen) ja Saussure signifioija tai merkitsijä (signifiant). Merkkiväline voi saada minkä tahansa muodon maailmassa – materiaalisen, mentaalisen, toiminnallisen – oli se sitten ääni, sana, esine, tapahtuma, kuva, tuoksu, maku, tunne ja niin edelleen (Veivo & Huttunen 1999, 41). Merkkiväline ei yksinäänkään muodosta merkkiä, vaan on aina merkkisuhteessa, tai merkkirelaatiossa, johonkin toiseen asiaan (mt., 23). Merkkivälineen edustamaa asiaa kutsutaan yleisesti viittauskohteeksi, referentiksi tai objektiksi. Objektin ei tarvitse välttämättä olla merkkivälineen tavoin olemassa (mt., 24). Esimerkiksi sanat, eleet ja toiminta edustavat kommunikaatiossa toisen ihmisen ajatuksia, joihin meillä ei ole suoraa pääsyä (mts.). Kaiken kaikkiaan, tehokas merkkiväline vie huomion vaivattomasti edustamaansa objektiin kiinnittämättä liikaa huomiota itseensä (mts.).

Merkit määritellään yleisesti muodon ja merkityksen välisenä relaationa (Chandler 2022, 13). Muodolla oletan Chandlerin tarkoittavan ilmiänsä, jonka merkkiväline maailmassa saa. Kaksi yleisintä merkkimallia ovat dyadisit ja triadisit merkkimallit, jotka erotetaan toisistaan niiden sisältämien relaatioiden määrän perusteella. Triadisit mallit yleisesti koostuvat kolmesta osasta: merkkiväline, viittauskohde ja merkitys (sense), tunnetaan myös käsitesisältönä. Mainitusti Peircen triadisessa mallissa merkki sisältää kolme elementtiä: merkkivälineen, objektin ja interpretantin. Dyadisit mallit koostuvat kahdesta relaatiosta, hyläten joko viittauskohteen tai merkityksen. (Nöth 1990, 83.) Merkitys on käsitteenä vaikea ja ”merkityksen merkitystä” on pohdittu semiotiikan ja filosofian piirissä läpi historian (Veivo & Huttunen 1999, 24).

Eksistentiaalisemiotiikkana tunnettu semiotiikan ala lähestyy merkkejä subjektiivisena kokemuksena, joka tapahtuu merkin vastaanottajassa. Tällöin merkkivälineen ja käsitesisällön merkityssuhdetta ei nähdä vakaana ja yksiselitteisenä. Eksistentiaalisesta

merkistä ei voida tehdä yleistä kaikenkattavaa tulkintaa, sillä merkkiä ”määrittävät subjektiiviset käsitykset merkin, ajan ja paikan keskinäisestä jäsentymisestä.” Eksistentiaalisen merkin merkitys on ”merkiytettävä” objektiivisesti muiden ihmisten havaittavissa olevin keinoin sen välittämiseksi muille. (Veivo & Huttunen 1999, 111–112.)

2.2.2. Merkitys

Merkitys voidaan ajatella joukkona jaettuja mentaalisia representaatioita asioiden ja tapahtumien välisistä mahdollisista suhteista. Merkitys siis yhdistää asioita. Merkitys liittyy joitakin asioita toisiinsa ja erottaa ne muista asioista viittaamalla käsitteisiin, symboleihin ja jaettuun ymmärrykseen maailmasta. Merkitykseen liittyy tulkinta, asioiden ja tapahtumien käsittely jonkin asian merkityksen selvittämiseksi, mutta merkitys voi syntyä myös aktiivisen tulkintaprosessin kautta, jossa yksilö valitsee ja tuottaa tiettyjä merkityksiä. (Baumeister 1991, 16, 25.) Merkitys voidaan ymmärtää subjektin ja kokemusmaailman väliseksi arvoperusteiseksi suhteeksi, jolloin tietyn ilmiön merkitys tietylle subjektille määräytyy suhteessa ympäristöön ja ilmiön arvoon subjektille (Zlatev 2018, 2). Esimerkiksi ääniaallot, jotka ylittävät tietyn taajuuden, eivät ole osa ihmisten kokemusmaailmaa ja ovat siten merkityksettömiä; tai jokin asia, joka voi olla sinänsä havaittavissa, mutta jolla ei ole mitään vaikutusta subjektin elämään, on usein merkityksetön (mt., 2–3). Jos merkillä, tai ilmiöllä, on sama merkitys usealle yksilölle, puhutaan intersubjektisista merkeistä; henkilökohtaiset merkit ja merkitykset puolestaan rakentuvat henkilökohtaisen tulkinnan varaan (Morris 1946, 21).

Perinteisesti semiotiikassa tehdään erottelu kahdenlaisen merkityksen välillä: käsitteellinen merkitys (käsitesisältö, designaatio) ja viitteellinen merkitys (denotaatio). Jälkimmäinen on sama asia kuin aiemmin mainittu referentti tai objekti, jotka voivat olla kuvitteellisia tai todellisia asioita, olentoja, tapahtumia tai myös abstrakteja kategorioita. Käsitteellinen sisältö on asian määritelmä samoin kuin esimerkiksi sanakirjat määrittelevät termejä. (Chandler 2022, 13.) Tämän kahdenlaisen merkityksen jaon taustalla on saksalaisen loogikon ja filosofin Gottlob Fregen ajatukset. Frege katsoi, että sanoista ja ilmauksista voidaan erottaa niiden kielellinen ilmaus eli mieli (saks. *Sinn*) ja viittauskohde eli tarkoite (saks. *Bedeutung*), vastaten käsitteellistä ja viitteellistä merkitystä. Termeihin on myös viitattu intensiona ja ekstensiona. Fregen mukaan mieli

on ”tapa, jolla olio esitetään” ja ”olion joidenkin ominaisuuksien yhdistelmä”. Kahdella nimellä tai ilmaisulla voi olla eri mieli vaikka niillä olisikin sama viittauskohde. Klassisena esimerkkinä Frege käyttää ”Aamutähteä” ja ”Iltatähteä”, joilla on sama viittauskohde, planeetta Venus, mutta sisältävät eri mielen. (Raatikainen 2014).

Näiden kahden erilaisen merkityksen, käsitteellisen ja viitteellisen, kontekstissa merkitys voidaan käsittää kahdella tavalla: konseptuaalisesti tai semioottisten entiteettien relaatiiosuhteena. Konseptuaalisesti määriteltynä merkitys on idea, konsepti, objekti tai asia. Jälkimmäisessä tapauksessa merkitys muodostuu merkkivälineen suhteesta merkin muihin osiin. Yksinkertaisin esimerkki on jo mainitut epikurolaiset filosofit, joille merkin merkitys muodostui merkkivälineen ja objektin välisestä relaatiosta. (Nöth 1990, 85, 93.) Merkkivälineen ja objektin välisiä relaatiiosuhteita on luokiteltu eri tavoin jo mainittujen symbolisten, ikonisten ja indeksikaalisten relaatioiden kautta (Chandler 2020, 313). Koska kaikki merkkimallit eivät muodostu vain kahdesta osasta, nämä relaatioiden väliset suhteet voivat muodostua myös esimerkiksi merkkivälineen ja mielen, vastaavasti mielen ja objektin välillä, tai muiden merkkien välillä (mts.; Nöth 1990, 93).

Merkit ja merkitykset eivät ole irrallisia entiteettejä kulttuurista, yhteiskunnasta ja elinympäristöstä vaan ovat, useimmissa tapauksissa, kielellisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksia (Veivo & Huttunen 1999, 9). Venäläisen kulttuurisemiootikon Juri Lotmanin mukaan yksikään merkkijärjestelmä ei voi toimia yksinään, vaan ainoastaan osana laajempaa merkkien jatkumoa, semiosfääriä (Tartari 1990, 9). Käsitteet denotaatio ja konnotaatio jakavat merkin, sanan tai ilmauksen merkityksen kahteen kategoriaan: kirjaimelliseen ja kulttuurisidonnaiseen. Denotaatiolla voidaan viitata asioiden kirjaimelliseen merkitykseen, kielen merkkijärjestelmään perustuvaan tosiasialliseen merkitykseen, muuttumattomaan ja kontekstivapaaseen merkitykseen, tai se voi olla synonyymi viittauskohteelle (TTP 2020a). Konnotaatio puolestaan voi merkitä konteksti- ja kulttuurisidonnaista merkitystä, assosiatiiivista ulottuvuutta tai synonyymiä käsitteellisyydelle (TTP 2020b). Esimerkiksi ilmauksen ”koira haudattuna” denotaatio on, että takapihalla on koira maahan haudattuna, ja konnotaatio merkitsee johonkin liittyvän jotakin epäilyttävää.

Symbolin konnotaatioteoria määrittelee symbolin merkiksi, jonka ensisijaiseen merkitsijään lisätään toissijainen merkitys. Symboli säilyttää ensisijaisen merkityksensä ja saa lisäksi konnotaationsa. Tämä näkemys symbolista edellyttää, että symbolinen konnotaatio ilmentää jotakin syvempää merkityskerrosta verrattuna sen triviaalimpaan pintasisältöön. Joidenkin näkemysten mukaan symboleilla voi olla jokin piilotettu, kryptinen ja käsittämätön sisältö. (Nöth 1990, 118–119.)

Merkitykset eivät ole staattisia vaan muuttuvia ja moniulotteisia suhteessa tilanteisiin ja konteksteihin. Sekä yksilölliset että kulttuuriset erot saattavat vaikuttaa ratkaisevasti merkityksen muodostamisen prosessiin, ja sama merkkiväline voi tilanteesta ja kontekstista riippuen muodostaa useampia merkkirelaatioita (Veivo & Huttunen 1999, 39 ; Chandler 2020, 43). Tämän johdosta monet täysin arkiselta tuntuvatkin asiat, esineet tai tapahtumat saattavat saada täysin uudenlaisen konnotatiivisen merkityksen eri aikoina, elämänvaiheissa tai yllättävissä tilanteissa. Ihmisten tulkinta maailmasta on lopulta hyvin automatisoitunutta ja odotuksista poikkeavat tilanteet saavat meidät usein punnitsemaan käsityksiämme asioista uusilla tavoilla (Veivo & Huttunen 1999, 14). Merkit eivät merkitse kohteitaan tai luo merkityksiä kaikkien ominaisuuksiensa kautta vaan tiettyjen ominaisuuden kautta, jotka ovat kussakin kontekstissa hallitsevia ja toisessa taas toissijaisia. Esimerkiksi antiikkinen kello voi olla pelkkä ajan näyttävä, mutta myös keräilyesine tai koriste.

2.3. Tutkimusmetodi ja -aineisto

Tutkielma perustuu laadullisen tutkimuksen menetelmiin ja tutkielman tutkimusmetodina toimii teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka teoreettinen osuus perustuu semiotiikan tutkimusalan käsitteisiin ja teorioihin. Sisällönanalyysillä tehtävän tutkimuksen tarkoituksena on yleensä kuvata ilmiötä tai siihen liittyviä ominaispiirteitä. Sisällönanalyysille ominaista on, että sitä ei lähtökohtaisesti ohjaa mikään teoria tai epistemologia, mutta siihen voidaan soveltaa monenlaisia teoreettisia ja epistemologisia näkökulmia. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineisto analysoidaan ja luokitellaan aineistolähtöisen analyysin ehdoilla, mutta aineisto liitetään abstrahoinnissa teoreettisiin

käsitteisiin. Tutkimusanalyysin tekemisen aikana tutkijan ajatusprosessia ohjaavat vuoroin sekä teoreettiset viitekehykset että kerätty aineisto. Usein analyysiyksiköt johdetaan itse aineistosta, mutta niiden myöhempi tulkinta tai ryhmittely perustuu kuitenkin teoreettiseen viitekehykseen. (Elo ja muut 2022; Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 133.)

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tutkijan on tutustuttava aineistoon. Tämä edellyttää koko aineiston huolellista läpikäyntiä. Tämä menettely antaa tutkijalle kattavan käsityksen aineistosta kokonaisuudessaan ja helpottaa siten analyysia (Elo ja muut 2022, 219.) Ennen varsinaisen analyysin aloittamista päätetään analyysiyksikkö (a meaning unit), joka voi olla ajatuskokonaisuus, lause tai yksittäinen sana (Elo ja muut 2022, 219). Oman työni helpottamiseksi aineistoa läpikäydessä keskityin ainoastaan kerrallaan yhteen tutkimuskysymykseen, jonka valossa analysoin ja luokittelin aineistoa. Täten pystyin hyödyntämään tutkimuskysymyksille olennaisia analyysiyksiköitä.

Sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on redusointi eli aineistosta karsitaan tutkimukselle epäoleellinen pois (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Ensin tein tämän hyvin pintapuolisesti eli poistin aineistosta hyvin lyhyet kertomukset, jotka sisällöllisesti koin käyttökelvottomiksi. Tämän jälkeen kävin aineistoa tarkemmin sisällöllisesti läpi, minkä myötä jätin lopullisen aineiston ulkopuolelle tutkielmani kannalta tarpeettomia kertomuksia. Valittuani kertomukset, jotka täyttivät tarvittavat kriteerit sisällöllisesti, numeroin kertomukset organisoinnin helpottamiseksi. Tämän jälkeen aineiston läpikäyntiä ohjasivat tutkimuskysymykset, minkä pohjalta selvitin muodostin luokat, tai kategoriat. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistolle esitetään tutkimuskysymykset ja pyritään poimimaan aineistosta kaikki ne analyysiyksikön mukaiset ilmaisut, jotka vastaavat asetettuun tutkimuskysymykseen (Elo ja muut 2022, 220). Luokittelin aineiston tutkimuskysymysten nostattamien kategorioiden pohjalta. Luokittelin jälkeen ryhdyin etsimään aineistoluokista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä ja ajatuskokonaisuuksia. Nämä käsitteet ja ilmaisut jaoin luomiini alaluokkiin, joiden pohjalta toteutin analyysin.

2.3.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto koostuu My Grief Angels -verkkosivuston ylläpitämän Shared Signs -kommenttipalstan sisällöstä. Kommenttipalsta on tarkoitettu paikaksi, johon ihmiset voivat jakaa kertomuksia kokemuksistaan, jotka he ovat kokeneet merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta läheisiltään. Lähde toimii erinomaisesti sen funktion vuoksi. Palsta on tarkoitettu ainoastaan kertomusten jakamista varten eikä sivulla ole esimerkiksi mahdollisuutta kommentoida toisten jättämiä kirjoituksia, kuten useilla keskustelufoorumeilla tai sosiaalisen median alustoilla yleensä, mikä jättää ulkopuolelleen turhan ja asiaankuulumattoman materiaalin. Tämä myös lisää kommenttipalstan turvallisuutta tilana ihmisille, jotka ovat halukkaita jakamaan kokemuksena. Toisaalta kyvyttömyys kommentoida muiden kirjoituksia jättää ulkopuolelleen vuorovaikutuksen mahdollisuuden kirjoittajien kesken, mitä osa kommenttien kirjoittajista olisivat kaivanneet kertomansa perusteella. Yleisesti tämä näkyy muiden ihmisten neuvojen, mielipiteiden ja hyväksynnän kaipuuna omien kokemusten validoimiseksi ja kokemuksen tuottaman hämmennyksen vähentämiseksi.

Aiheesta johtuen erilaiset internet-alustat tarjoavat helpon väylän jakaa kokemuksia anonyymisti ilman häpeän ja leimautumisen pelkoa. Moni voi kokea itse kokemuksen positiivisena tai itse kokemusta ei pidetä häpeällisenä, mutta asiasta kertominen muille epäilyttää ulkomaailman negatiivisen suhtautumisen pelosta (Kanerva 2017, 115). Tämä ei sinänsä ole yllättävää. Länsimaisessa modernissa materialistis-rationaalisessa yhteiskunnassa suhtautuminen yliluonnolliseksi tulkittuihin ilmiöihin on varsin kielteinen (Koski & Järvenpää 2017, 273–274). My Grief Angels -verkkosivustolla todetaan kommenttipalstasta seuraavasti: ”Tavoitteenamme tässä osiossa ei ole käydä keskustelua siitä, miksi nämä merkit ovat todellisia tai miksi ne eivät ole todellisia, vaan ainoa tavoitteemme on antaa sivuston vierailijoille mahdollisuus jakaa kokemuksiaan” (MGA). Kokemusten jakaminen voidaan myös kokea helpommaksi tilassa, jossa henkilö tuntee samanhenkisyyttä muiden kanssa. Arkaluontoisista asioita jaetaan helpommin sosiaalisissa tilanteissa, jotka mielletään turvallisiksi, kuten esimerkiksi tässä tapauksessa muiden saman kokeneiden kanssa (Kanerva 2017, 97).

Internetin kehityksen ja yleistymisen myötä kuolemaan liittyvän surun käsittelyyn on mahdollista löytää vertaistukea erilaisista, tuttava- ja sukulaispiirejä laajemmista, verkkoyhteisöistä (Haverinen & Pajari 2019, 314). My Grief Angels (MGA) on voittoa tavoittelematon ja maksuton vapaaehtoisuudesta muodostuva sosiaalipalveluiden, inhimillisten palvelujen järjestö ja avoin virtuaalinen tukiryhmä kuolemaan liittyvän surun käsittelyssä. Sivuston mukaan MGA:n tehtävänä on auttaa jokaista surevaa auttamaan itseään hyödyntämällä teknologiaa uusimman surututkimuksen, koulutuksen, resurssien ja yhteisön rakentamisen välineiden saavuttamiseksi. Sivusto tarjoaa muun muassa ilmaisia online-kursseja, jotka tarjoavat tietoa suruprosessista; mobiilisovelluksen, jonka avulla voi luoda paikallisia tukiryhmiä; erilaisia foorumeita, kirjoja, online-hakemiston surun tukiresursseista sekä tietoa verkkosurututkimuksista ja tutkimustuloksista. Järjestölle on myönnetty vuonna 2022 Candid-palvelun Guidestar⁶ The Platinum Level of Transparency -sinetti, joka mittaa voittoa tavoittelemattomien järjestöjen avoimuutta. Järjestö on myös useana vuonna ansainnut GreatNonProfits Top-Rated Awards -palkinnon⁷.

Kommenttipalstan 125 kertomuksesta aineistooni päätyi 79, jotka valitsin tiettyjen kriteerien pohjalta. Kaikissa foorumille jaetuissa kertomuksissa ei ollut selvästi tuotu esiin, että kokemus olisi koettu merkinä. Näitä olivat erityisesti erilaiset läsnäolokokemukset. Erilaiset aisteihin perustuvat tuntemukset voidaan tietenkin nähdä merkkeinä, mutta osasta kertomuksia oli vaikea tehdä johtopäätöksiä, miksi juuri kyseistä tunnetta oli pidetty merkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta, sillä tätä ei oltu tuotu ilmi. Ellei näihin aistihavaintoihin liittynyt jonkinlaista kontekstuaalista tietoa, jonka perusteella havainto on yhdistettävissä edesmenneeseen, rajasin kertomukset aineiston ulkopuolelle, sillä niiden tulkinnallinen ulottuvuus merkkeinä ei avautunut selkeästi. Kommenttipalstalle oli jaettu myös kertomuksia, joissa kirjoittajat kertoivat kohdanneensa merkkejä, mutta eivät kuvailleet kokemuksia millään lailla. Oli myös tapauksia, joissa merkkien oltiin koettu saapuneen henkilöiltä, jotka olivat vielä hengissä,

⁶ GuideStar on tietolähde voittoa tavoittelemattomista organisaatioista, jonka pyrkimyksenä on kerätä ja tarjota kattavaa, ajantasaista ja tarkkaa tietoa voittoa tavoittelemattomista järjestöistä.

⁷ Non Great Profits -sivustolla toimiva arviointijärjestelmä, jossa vähintään 10 neljän tai viiden tähden arvosanaa saanut järjestö, ja jonka kokonaiskeskiarvo on 3,5 tähteä, saa GreatNonprofits Top-Rated -palkinnon. Tämä tunnustus auttaa voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä erottumaan joukosta ja saamaan vapaaehtoisia, lahjoituksia ja lisää tukijoita.

mutta sijaitsivat maantieteellisesti eri paikassa kuin kokijat. Näissä tapauksissa merkit koettiin niin, että henkilöt olivat henkisesti paikalla, mutteivat fyysisesti. En kuitenkaan kokenut, että nämä kertomukset täyttivät tarvittavia kriteerejä päätyäkseen osaksi aineistoani, sillä kyseessä ovat merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Edesmenneisiin lemmikkeihin liittyvät tarinat jäivät myös aineiston ulkopuolelle.

2.4. Etiikka

Internetistä löytyvää aineistoa läpi käydessä helposti unohtaa kertomusten takana olevat ihmiset. Lopulta kaikkeen digitaaliseen tietoon liittyy jossain vaiheessa yksittäisiä henkilöitä, joten ihmisiin kohdistuvien eettisten tutkimusperiaatteiden huomioon ottaminen voi olla tarpeellista (Markham & Buchanan 2012, 4). Tutkijan on hyvä tiedostaa tämä suhtautumalla aineistoon kunnioittavalla asenteella ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta, tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sekä otetaan huomioon muiden tutkijoiden työ, saavutukset ja julkaisut asianmukaisesti viittaamalla ja huomioimalla niiden arvo ja merkitys oman tutkimuksen kannalta (TENK).

Tutkijan pyrkimys on lähestyä kertomuksia ilman ennakko-oletuksia niiden totuudellisuudesta tai valitsematta yhtä tulkintatapaa ylitse muiden (Honkasalo 2017, 13). Kuitenkin on otettava huomioon, että uskontotiede empiirinen tieteenala. Tutkijan tehtävä onkin tasapainotella tutkittavien subjektiivisen maailmankuvan ja tieteen edustaman maailmankuvan välillä ja samalla tarkastella ilmiöitä ilman teoreettisia ennakkokäsityksiä ja ilman ennenaikaisia selityksiä, jotka menevät itse kokemuksen ulkopuolelle. (Rancken 2017, 198; Zlatev 2018, 2). William James (1981, 306–307) toteaa, vaikka voimakkaat kokemukset ovat vakuuttavia itse kokijoille, ulkopuoliset eivät voi niitä pitää kritiikittä auktoriteetteina, ja ainoa asia, mitä me voimme tehdä on kokemusten todennäköiseksi myöntäminen.

Internetin yleistymisen tutkimuskenttänä, sosiaalisen median käytön yleistymisen ja aineistojen saatavuus ovat tuoneet mukanaan joukon omia metodologisia, epistemologisia ja eettisiä kysymyksiä, mutta minkäänlaista virallista eettistä ohjeistusta ei ole julkaistu, ja jokaisen tutkimuksen yhteydessä eri eettiset kysymykset tulevat relevanteiksi (Kosonen ja muut 2018, 117; Markham & Buchanan 2012, 3, 5). Tutkijan on huomioitava sosiaalisen median alustoihin ja verkkopalveluihin liittyvät käyttöehdot sekä tekijänoikeudelliset kysymykset, vaikka tekijänoikeudet eivät yleensä rajoita aineistojen tutkimuskäyttöä. Itse aineiston keruussa tutkimusta varten ei usein ole tarpeellista kysyä aineiston tuottajan suostumusta, kun kyse on sosiaalisen median julkisesta aineistosta, jolla tarkoitetaan kaikkien saatavilla olevia julkisia päivityksiä esimerkiksi erilaisilla keskustelualustoilla tai ryhmissä. Monissa tapauksissa suostumuksen pyytäminen on myös liki mahdotonta, esimerkiksi anonyymien viestiketjujen kohdalla. Tämä jo toki itsessään vähentää tunnistamisen riskiä tai tutkimuksen aiheuttaman mahdollisen harmin mahdollisuutta. Kuitenkin mahdollisen haitan arviointi on aina tarpeellista, etenkin sensitiivisten tutkimusaiheiden ja haavoittuvien ihmisryhmien kohdalla. (Kosonen ja muut 2018, 118–119.)

Yksityisyyden yksilöllisten ja kulttuuristen odotusten moniselitteisyys ja jatkuva muutos tekevät julkisen ja yksityisen rajanvedosta häilyvän (Markham & Buchanan 2012, 6). Internet alustana vaikeuttaa asiaa entisestään. Erilaiset datan keruun menetelmät ja hakukoneet saattavat tehdä informaation saatavuuden helpommaksi laajemmalle yleisölle kuin on alun perin tarkoitettu (mt., 6). Aineiston tuottaja voi kokea julkaisemansa materiaalin yksityiseksi sen sisällön tai arkaluontoisuuden vuoksi, palveluiden yksityisyysasetukset ja käyttöehdot voivat olla epäselviä tai yksityisyys voidaan kokea ryhmän sisäisenä jaettuna yksityisyytenä (Kosonen ja muut 2018, 120).

3. Merkkien semioottinen analyysi

Tämä analyysiluku jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa analysoin ja lajitellen erilaiset ilmiöt, jotka yksilöt ovat tulkinneet merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta lähimmäisiltään eli identifioin ja luokittelen merkkien merkkivälinekomponentit. Tämän osion tarkoituksena on vastata tutkielman ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Aineistoa luokitellessa joidenkin kertomusten kohdalla oli tulkinnanvaraista nähdä mihin kategoriaan ilmiö tulisi luokitella, mutta näissä tapauksissa toimin parhaalla näkemälläni tavalla.

Toisessa osassa pyrin analysoimaan niitä yhdistäviä merkkien kontekstuaalisia tekijöitä, joiden varassa yksilöt ovat saattaneet tulkita eri ilmiöitä merkkeinä edesmenneiltä. Toisen osion tarkoituksena on vastata tutkielman toiseen tutkimuskysymykseen. Nämä kaksi osiota tosin toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, sillä tulkintakehykset saattavat rakentua eri merkkivälineiden varaan, mutta eri merkkivälinekategoriat saattavat myös jakaa niitä tapoja, joilla ihmiset ovat tehneet tulkintoja. Kaksi lukua eivät ole täysin selvärajaiset, sillä ensimmäisessä osiossa saatan tuoda esiin merkkivälinekohtaisia tekijöitä, jotka edesauttavat merkin muodostumisessa. Toisessa luvussa pyrin tarkastelemaan aineistoa kokonaisuudessaan ja tuomaan esiin kertomuksia yhdistäviä tulkinnan muodostusprosesseja. Huomioitavaa kuitenkin on, että eri muodon saavat merkkivälineet saattavat sisältää niille ominaisia tekijöitä, joita ei ole yhdistettävissä muodostamiini muiden kategorioiden merkkivälineisiin. Analyysiluvun viimeisessä osassa nostan esiin niitä merkityksiä, joita olen tulkinnut kirjoittajien tehneen merkeistä.

3.1. Merkkivälineet

Luokittelun lopputuloksena aineistosta nousi esiin seitsemän eri kategoriaa merkkivälineitä, jotka kertomusten jakajat ovat eri konteksteissa tulkinneet merkkeinä edesmenneiltä. Näiden kategorioiden sisältö on moninainen ja analyysiluvussa pyrin tuomaan esiin muutamia esimerkkejä, jotka kertovat tästä merkkivälineiden moninaisuudesta. Kategoriat jakautuvat seuraavasti: esineet, elävät olennot, musiikki, aisteihin perustuvat ilmiöt, sääilmiöt, unet ja kummat, tai oudot, tapahtumat. Viimeinen kategoria on hieman toisia abstraktimpi, sillä näiden kertomusten sisältöä ei voinut asettaa

toisiin kategorioihin fysikaalisina ilmiöinä tai täysin aisteihin perustuvina ilmiöinä. Tähän kategoriaan sisältyy enemmänkin joukko yksittäisiä tapahtumia, jotka saattavat sisältää muiden kategorioiden osia ja yhdessä muodostavat merkkivälineen.

3.1.1. Esineet

When I received this amazing sign from my Mom she had been gone for ten years but I still I talked to her every day. My husband and I were on holidays in Greece when I got double pneumonia and had to be rushed to a hospital. I was very seriously ill, was terrified because I couldn't breathe and was in a foreign hospital. In the middle of the night , all alone in my hospital room I began talking to her and begging her to be with me and take care of me and help me get well.

The first morning a therapist read my name on my hospital bracelet and when he saw that my middle name is Daphne told me that is a Greek name and in Greece they have a shrub with purple blossoms that is named Daphne.

My husband was staying in a hotel and on his walk to the hospital that morning saw some purple flowers sticking through a fence and picked them for me. I immediately grabbed my phone and looked up a picture of the Daphne shrub and it showed an exact picture of the flowers my husband had brought me. I know they were from my Mom Daphne to let me know she was there with me!

Ensimmäinen merkkivälineiden muoto on erilaiset materiaaliset esineet, jotka voivat saada minkä tahansa orgaanisen tai ei-orgaanisen ilmiasun maailmassa. Monissa tapauksissa esineet eivät itsessään sisällä aktiivista toimijuutta vaan ovat passiivinen osa todellisuutta ja kokemusmaailmaa, jolloin asiayhteys, jossa esine on kohdattu antaa niille ominaisuuden toimia merkkivälineenä. Esineet kategoriana onkin määrällisesti suurin, mikä ei ole yllättävää, sillä mikä tahansa esine voi toimia merkinä, jolloin mahdollisuudet ovat rajattomat. Aineistoni kertomuksissa merkkivälineenä on toiminut mm. kehys, t-paita, auto, nukke, tietokone, puhelin, ruusu, höyhen, laukku, kello, tupakkakääre ja rekisterikilpi. Kuten aikaisemmin todettu erilaiset arkipäiväisetkin esineet saattavat saada täysin uudenlaisen konnotatiivisen merkityksen erilaisissa tilanteissa ja konteksteissa. Tällöin esineiden ei välttämättä tarvitse itsessään sisältää informaatiota, joka on tavalla tai toisella suoraan yhdistettävissä edesmenneeseen, mutta konteksti ja henkilökohtainen kokemus, muistot sekä tulkinta tuovat esineessä esiin sen merkkiolemuksen.

[...] As i was driving, a white feather that was short and fluffy, stuck to the windshield and i couldn't help but think this was my mom telling me she was around. It could have very much been a sign from my dad, but when i saw it, i was stuck on the feather and the softness reminded me of her. [...]

Sattumalta tuulilasiin kiinni jäänyt höyhen sai kirjoittajan ajattelemaan äitiään, sillä höyhenen pehmeys toimi metaforana äidin pehmeälle luonteelle. Metaforassa kielellinen ilmaus, tai merkitys, siirretään tavanomaisesta merkitysyhteydestään ja asetetaan uuden kohteen paikalle (TTP 2025).

Aineistosta käy ilmi, että satunnaisesti kohdatut esineet saattavat sisältää viestin tai ulkoasun, joka sopii teemallisesti läheisen kuoleman kohtaamiseen. Näissä tapauksissa tulkinnan osuus jää vähäisemmäksi.

I noticed someone had left a Christmas card on the belt right in front of me. I went to put the card away so I would not damage it, but then I read the message on the front of the card, and I knew they were sending me a message that all was OK, and that I should enjoy my favorite time of the year knowing they were ok. The card read: "With Lots of Love at Christmas, Mom and Dad"

Toisissa tapauksissa kohdattujen esineiden taustalla on jonkinlainen edesmenneestä muistuttava, tai edesmenneeseen yhdistettävä, tekijä, joka toimii siltana havaitsijan ja merkkiväliseen välillä tulkinnan luomisprosessissa. Näitä voivat olla esimerkiksi edesmenneiden tavat, mieltymykset, nimet ja lempinimet, piirteet, omaisuus ja syntymäpäivät. Esineet saavat merkkiluonteensa siis vasta, kun havaitsija assosioi ne omien tietojensa ja kokemustensa pohjalta, tavalla tai toisella, edesmenneeseen.

While leaving the store and still feeling sad, I see this object on the ground glittering with the sunlight underneath my trunk, and after putting the groceries away - I went to move it to make sure it would not damage my

tires. To my surprise, it was a crystal angel figurine, and immediately - I knew that was dad sending me a signal. He would always give me angel figurines and ornaments as presents because I have always loved angels.

Nämä välittävät tekijät ovat oleellinen osa semiotiikan alaa. Semioottisen teorian peruseriaatteena on, että kaikki inhimillinen kokemus on merkkien välittämää, millä viitataan kaikkiin niihin prosesseihin, jotka ”puuttuvat” ulkoisen maailman havaitsemiseen ja siten edistävät käsitteellisen ja kokemuksellisen maailmamme rakentumista (Chandler 2022, 9). Näin erilaiset esineet voivat saada merkkiluonteen, kun niiden havaitseminen laukaisee tietyn konseptin havaitsijan mielessä. Yhdessä kertomuksessa kokija löysi paperinliittimen, joka laukaisi tietyn muiston ja tunnereaktion kirjoittajan edesmenneestä isästä.

[...] He used to give me money sometimes, he was just that way. He would always fold it and paperclip it. One day, I was having a really bad day about his passing and found a paperclip. I knew it was him.

Joskus esineiden on koettu ”käyttäytyvän” käsittämättömästi tai epätavallisesti, minkä pohjalta jotkut kirjoittajat ovat kokeneet esineet merkkeinä edesmenneiltä läheisiltään.

[...]I saw a flicker on the monitor - a dotted line that moved into an arch. Numbers appeared. And just as quickly, it went back to being a flat line. I knew that was him. He came to say farewell.

Tapauksessa sairaalan sykemonitorin yksittäinen värähdys ruudussa kulkevalla viivalla riitti merkitsemään, että läheinen tuli takaisin hyvästelemään kertomuksen kirjoittajan. Tällaiset sähkölaitteisiin liittyvät kertomukset ovat yleisiä. Näissä tapauksissa edesmenneiden nähdään olevan yhteydessä laitteiden välityksellä.

[...] Then in the middle of the online search for funeral homes the laptop goes dark and two lights start to blink. Never had a problem with the computer and now this. At first I thought it was just bad luck, but as I sat

there crying staring at the machine. I felt a voice inside telling whispering that the blinking lights was her way of telling me she was ok and that I should do what she always would tell me. Turn off the computer and go outside.

Yhteistä kaikille sähkölaitteisiin liittyville kertomuksille on, että laitteiden nähdään käyttäytyvän epätavallisesti. Sähkölaitteet saattavat toimia ilman virtaa, esimerkiksi puhelimeen saapuu ilmoituksia puhelimen ollessa pois päältä tai ilmoitukset saapuvat lähimmäisen kuoleman jälkeen. Kertomus on myös hyvä esimerkki, kuinka merkitykset muodostuvat useiden osatekijöiden kautta. Hajonnut tietokone toimii merkkivälineenä, mutta merkkiprosessia tukevat muut ympäröivät tekijät. Ajoitus on yksi, kirjoittaja oli juuri selailemassa hautaustoimistoja. Toiseksi, tietokoneessa ei ole koettu olevan vikaa ennen. Viimeisenä tekijänä on, miten kirjoittaja liittää tapahtuman äidin tapaan sanoa: ”Sulje tietokoneesi ja mene pihalle.”

Viimeisenä esineiden luokkana ovat tapaukset, joissa edesmenneiden on koettu liikuttelavan esineitä, tai saavan aikaan niiden liikkeen, jolloin esineiden on havaittu liikkuvan kuin itsestään. Kuollut nähdään tapahtumien takana olevana aktiivisena toimijana, mikä erottaa tämän tyyppiset kokemukset symbolisesti tulkituista tapahtumista (Siltala 2021, 166). William Jamesin (1981) mielestä näkymättömät toimijat saavat meissä aikaiseksi reaktion, minkä myötä aistikokemusta voidaan tutkia sen aiheuttaman vaikutuksen johdosta. Toimijaksi voidaan määritellä asia, joka aiheuttaa havaittavaa muutosta. (61.)

[...] I heard the large door behind me open, but when I looked back, it closed by itself, and there was no one there. Ok, it must be the air. However, a couple of minutes later, the other door to my right then opened up slowly as if someone was coming in, but again, there was no one there. We were on the second floor with no windows or doors open so there was no wind or gusts of air. Then, I felt his presence right beside me. The hairs on my arms stood up, and I knew. It was him. He used to have the bad habit of just walking into rooms without knocking, and every time I would call him on it, he would close the door, and then open it again & come in. [...]

Näissä tapauksissa on helppo nähdä, miksi tapahtumia pidetään merkkeinä, sillä tapahtumien koetaan itsessään olevan kummallisia. Näin tapahtumiin on helppo liittää merkityksellinen ja normaalin rikkova yliluonnollinen ulottuvuus. Ihmisten normaalit odotukset rikkovat tapahtumat kiinnittävät itseensä erityistä huomioita ja joissain tapauksissa herättävät odottamattomia tunnereaktioita, ajatuksia ja emootioita. Esimerkkikertomus kuitenkin osoittaa, että tapahtumille saatetaan pyrkiä löytämään arkiymmärrykseen sopivaa selitysmallia, kuten ilmavirta. Yliluonnollisissa tapahtumissa yleensä oletetaan luonnollista selitystä, jotta tapahtuman mysteerinen puoli hälvenisi ja palautuisi arkiymmärryksen piiriin (Rancken 2017, 155; viitattu Goffman 1986). Jos selitysmallit eivät kuitenkaan ole sopivia tai mahdollisia, tapahtumilla saatetaan etsiä toista selitysmallia tai yleisempää on, että kokemus tulkitaan yliluonnolliseksi sillä hetkellä. Jos kokija tulkitsee kokemuksen tyydyttävällä tavalla, hän kykenee myös hyväksymään ja merkityksellistämään sen itselleen hyödyllisesti (Korkeila & Koski 2017, 245).

3.1.2. Musiikki

Musiikilla on merkittävä rooli monien ihmisten elämässä ja musiikkimaku on monilta osin osa monien identiteettiä ja persoonallisuutta sekä usein osa henkilökohtaisia ihmissuhteita. Musiikin kautta voidaan kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta osana suurempaa yhteisöä sekä suurempaa jaettua kokemusta. Musiikilla on myös kyky herättää tunteita kuuntelijassaan ja monet muistot saattavat rakentua yhteisen musiikkimaun, kokemusten tai merkityksellisten kappaleiden varaan. Musiikilla on erityinen kyky yhdistää yksilöitä toisiinsa ja sillä on merkittävä rooli useissa yhteisöllisissä riiteissä ja seremonioissa. Populaarimusiikilla on myös kielellinen ja lyyrinen ulottuvuutensa, jonka pohjalta erilaisten merkitysrelaatioiden syntyminen voi tapahtua helposti, jos sanoitukset sopivat senhetkiseen elämänvaiheeseen, hetkeen tai tunnetilaan. Kaiken lisäksi, musiikki ei vain herätä tiettyjä tunteita vaan voi myös ohjata niitä tiettyyn suuntaan. Tämän vuoksi esimerkiksi elokuvat ja mainokset käyttävät musiikkia apuvälineenä ohjaamaan ihmisten tarkkaavaisuutta, tunteita ja ajatuksia haluamaansa suuntaan. Tässä luvussa analysoin niitä kertomuksia, joissa musiikki on toiminut, tavalla tai toisella, merkkivälineenä kuolemanjälkeisissä yhteydenotoissa.

Musiikin yksi tapa toimia tehokkaana merkkivälineenä perustuu sen kykyyn luoda vahvoja siteitä ihmisten välillä. Kertomuksista nousee esille, että kirjoittajat ovat jakaneet edesmenneiden kanssa yhteisiä artisteja ja kappaleita, jotka koetaan merkityksellisiksi osiksi näitä ihmissuhteita ja yhteisiä muistoja.

[...] Since his death, I get signs in the form of music. My love of music came from him, and our special bond was music from when he was young, which was the '50s. Buddy Holly was his idol, and the song "Heart and Soul" by The Cleftones, were ones we loved so much. After he died, these songs would just always sort of pop up when least expected. [...]

Näiden vahvojen relaatiosuhteiden vuoksi musiikki on kiinnittänyt kertomusten kirjoittajien huomion itseensä eri tilanteissa ja eri tavoin. Erityisesti tietyt kappaleet, joihin liitetään vahvoja muistoja yhdessä vietettyihin hetkiin edesmenneiden kanssa ovat yksi vahva merkkivälineiden muoto. Kertomuksista käy ilmi, että näiden kappaleiden nähdään ilmestyvän odottamattomina tai vaikeina hetkinä. Erilaisia kanavia, joissa musiikki ilmestyy ovat radio, usein autossa, sekä erilaiset julkiset tilat, joissa soitetaan musiikkia. Näissä tapauksissa pelkkä merkkivälineen ilmestyminen riittää tulkinnan muodostamiseksi eivätkä esimerkiksi laulujen sanoitukset ole vielä oleellisia. Tärkeimmät tekijät tämän kaltaisissa merkkiprosesseissa ovat konteksti, jossa kappale kohdataan ja ne relaatiosuhteet, joiden pohjalta merkkiväline yhdistetään edesmenneeseen.

Kuuloaistilla on suhteessa musiikkiin tärkeä rooli ja erilaiset kuulohallusinaatiot ovat varsin yleisiä erilaisissa kummiksi koetuissa kokemuksissa ja yhteydenottokokemuksissa (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011; Honkasalo & Koski 2017). Yhdessä kertomuksista kirjoittajan aistikokemus koki muutoksen tietyn kappaleen johdosta.

[...] I heard a significant song of Luke Bryan's that we both loved to listen to just relaxing in bed together listening to music. As I hear the significant part of the song in the casino I hear about 45 seconds of it just like I was wearing headphones only I wasn't. After that part of the song the rest of the song and other songs were played like normal. But for that 45 seconds

it was like it was playing in my head. That part of the song we would laugh together as it had special meaning to the two of us. [...]

Kokemuksessa on kaksi osatekijää, jotka mielestäni laukaisivat merkkiprosessin. Kappaleen kohta oli merkityksellinen ja yhteiseksi koettu asia kirjoittajan ja edesmenneen välillä sekä aistikokemus oli tarpeeksi erityinen rikkoakseen normaalin rajat ja saamaan kirjoittajan tulkitsemaan kokemuksen merkinä. Auditiivisena yhteydenottona kokemus on erityislaatuinen, sillä se eroaa luonteeltaan aiemmissa tutkimuksissa käsitellyistä kokemuksista. Näissä tapauksissa on aistittu joko suoraa puhetta tai muita ääniä, jotka on tulkittu yhteydenottoina, mutta esimerkkitapauksessa on pikemminkin koettu aistimuutos, joka perustuu havaittavaan ärsykkeeseen.

Musiikkiin liittyvä sanallinen ja lyyrinen puoli voi toimia merkkiprosessin tulkinnallisena osatekijänä, johon merkin rakentuminen perustuu. Näissä tapauksissa lyriikoissa itsessään on jotain erityistä, joka on herättänyt kirjoittajien tarkkaavaisuuden ja saaneet heidät tulkitsemaan ärsykkeen merkkivälineenä. Eräässä tapauksessa merkkiä on pyydetty ja samalla hetkellä sattumanvaraisten laulujen lyriikat ovat vastanneet pyyntöön. Tällaiset kokemukset asettuvat Carl Jungin synkronia käsitteen alle, mutta palaan tähän analyysiluvun toisessa osassa.

[...]I love you Rachel can you give me some kind of sign?" and I went back in and a song was already going on my radio and I asked the radio "are you talking to me Rachel?" and I got these lyrics -"You gotta believe me...I'm talking to you."

Toisessa tapauksessa radiosta soiva kappale oli kaapannut selittämättömästi kirjoittajan huomion vaikka hän ei kappaletta tuntenut.

[...] Anyways I flipped through [the radio channels] and landed on one playing 'mama, I'm coming home' song...caught my attention. I googled what song had the lyrics and the first thing I seen was 'mama I'm coming home' by Ozzy Osborne from the album "No More Tears, as I'm sitting

there crying asking her to send me a sign. I felt in my heart it meant something and I do even more so now. Felt she was telling me no more tears, I'm still with you. [...]

Myöhemmin kirjoittaja on Google-haun avulla selvittänyt kappaleen artistin sekä kappaleen ja albumin nimet, jotka olivat Ozzy Osbournen Mama I'm Coming Home albumilta No More Tears. Tämän hän oli kokenut merkkinä edesmenneeltä, että on aika lopettaa itkeminen ja jatkaa eteenpäin, sillä hän tietää, että edesmennyt on aina hänen kanssaan. Kertomuksessa kohdatun merkkivälineen aiheuttama reaktio johti itse kokemukseen, joka koettiin merkkinä edesmenneeltä. Merkkivälineen voi nähdä kaksiosaisena: toiminnan laukaiseva tekijä ja tulkinnan laukaiseva tekijä.

3.1.3. Eläimet

Kolmas merkkivälineiden kategoria on eläimet ja niihin liittyvät merkit. Läpi historian ihmiset ja muut eläimet ovat olleet toisiinsa vahvasti kietoutuneita. Eläimet ovat olleet välttämätön osa ihmiskunnan selviytymistä ja elämää ravintona, apuvälineinä liikkumisessa, kuljetuksessa ja maataloudessa sekä myöhemmin seuralaisina ja osana perhettä. Tästä vahvasta siteestä lemmikkien ja ihmisten välillä kertoo myös se, että kommenttipalsta sisälsi tarinoita, jotka koskivat merkkejä edesmenneiltä lemmikeiltä. Eläimet ovat olleet, ja ovat edelleen, myös suureksi vaaraksi ihmisille, mikä herättää pelkoa ja kunnioitusta monia eläimiä kohtaan. Biologian ja eläintieteen kehittyessä ihmisten mielenkiinto muuta eläinkuntaa kohtaan kasvoi. Nyt eläimiä ei haluttu vain hyötykäyttää vaan myös ymmärtää samoin tavoin kuin ihmisiä. Monin tavoin ymmärtämällä eläimiä on myös pyritty ymmärtämään ihmisen käyttäytymistä, esimerkiksi evoluutiopsykologian muodossa.

Eläinkunnan kattavan moninaisuuden ja mysteerin johdosta ei ole yllättävää, että eläimiin on aina liitetty uskonnollisia, mystisiä ja maagisia ajatuksia. Eläimillä onkin merkittävä rooli lähes kaikissa meille kantautuneissa myyteissä ja eri eläimet ovat saaneet omanlaisensa "luonteen", tai merkityksen, joka eläimeen assosioidaan. Nämä assosiaatiot esiintyvät tarinoissa ja taiteessa tänä päivänäkin. Käärme on liukas, viheliäinen ja

epäluotettava; karhut edustavat voimaa, mutta ovat usein hitaita; kettu on ovela ja petollinen ja pöllöt ovat viisaita. Myyteissä eläimillä on monenlaisia tehtäviä ja vastuualueita ja usein eläimet liitetään tiettyihin jumaliin ja jumaluuksiin. Orava Ratatoskr kuljettaa viestejä pitkin maailmanpuuta, korpit Hugin ja Munin ovat Odinin vakoojia skandinaavisessa mytologiassa ja Kerberos vartioi manalan portteja kreikan mytologiassa. Lisäksi jumalien on kuvattu ottavan monien eri eläinten muotoja. Erilaiset eläimiin liittyvät uskomukset ovat yleisesti tiedossa vielä tänäkin päivänä. Esimerkiksi edelleen kuulee puhuttavan mustien kissojen tuovan huonoa onnea. Taikauskoilla, taruilla ja myyteillä on edelleen vahva vaikutus kulttuurisesti osana yhteisöjen kollektiivista muistia ja tiedostamattomasti vaikuttavat ihmisten alitajuntaan ja kokemukseen maailmasta. Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että monet merkkeinä koetut kokemukset liittyvät eläimiin.

Kertomuksissa merkkivälineet ovat saaneet useiden eri eläinten muodon. Yleisin eläin, joka on koettu merkinä on perhonen. Myös Judy ja Bill Guggenheimin tutkimuksessa perhonen on useimmiten ilmaantuva yhteydenoton merkki (2011, 218). Perhonen on symbolinen eläin monissa kulttuureissa, ulkomuodoltaan kaunis ja huomiota herättävä. Perhonen edustaa usein kauneutta ja sen läpikäymä monivaiheinen metaformoosi on muodostunut metaforaksi henkilökohtaiselle kasvulle ja elämänmuutoksille. Toisaalta myös sielun siirtymiselle tuonpuoleiseen, jolloin sielu jättää ruumiin vankeuden taakseen ja siirtyy eteenpäin (Biederman 1989, 52–53). Perhosen kreikan kielinen nimi psyche (ψυχή) tarkoittaa myös sielua (mts.) ja sielun jumalatar Psykhe kuvataan usein perhosen siivet selässään. Kristillisessä perinteessä perhonen yhdistetään ylösnousemukseen (mt., 91). Perhonen siis edustaa omalta osaltaan muutosta, siirtymistä eteenpäin ja on vahvasti suhteessa kuolemaan ja tuonpuoleiseen. Yhdessä kertomuksessa perhosen symboliikka tuodaan esille tarinan yhteydessä, kun kirjoittajan ystävä oli kertonut perhosten merkityksestä ja uudelleensyntymästä.

[...] About a month after Dad passed, three separate events happened within a couple weeks of each other, all involving a Monarch Butterfly. The first, while sitting on the back porch at the beach. I was reading a book drinking ice coffee, looked up and noticed a Monarch butterfly perched on the big pot of yellow roses. It hung out for what I

thought was longer than normal, then left. The second, was a couple of days later. I was reading the Sunday paper while sitting on the back steps at my Mom's house in CT. and another Monarch about the same size as the first, flew down and perched itself on the herb plant in the planter next to me. The butterfly was so close, I thought it was reading the paper. And the third time was the most bizarre. While walking down the street in New York City where there was no garden within blocks, a Monarch Butterfly, about the same size as the other two, flew down and perched itself on my left shoulder. It hitched a ride for a couple long city blocks, and then flew off. A friend was with me and told me of the significance of Butterflies and rebirth. I told him of the other two events and he said that was definitely your Dad. You see Dad liked to read at the beach; read the Sunday Sports Pages; and knew I am left handed.

Kertomuksesta voi nähdä kuinka perhonen saa merkkivälineen roolin, kun kirjoittaja tekee tarvittavat kytkökset perhosen käytöksen ja edesmenneen isän taipumusten välillä. Tässä suhteessa merkkivälineellä on luontainen, kirjoittajan mieltämä, yhteys objektiin eli isään. Kertomus on myös osoitus siitä, että kaikki merkityssysteemit eivät ole täysin mielivaltaisia vaan historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneita. Kertomuksen merkkivälineen ja objektin välisen suhteen rakentumiseen ei vaikuttanut vain kirjoittajan henkilökohtaiset kokemukset ja muistot vaan myös perhosen kulttuurisesti jaettu symboliikka. Näin erilaisten merkityssuhteiden ja -systemien taustalla voi huomaamatta toimia ajatusmalleja ja kulttuurisia konventioita. Esimerkiksi liikennevalojen värien kohdalla punainen väri ei ollut alun perin täysin mielivaltainen, koska se oli jo valmiiksi vaaraa tarkoittava väri (Chandler 2022, 23).

Perhosten lisäksi aineistossa esiintyi muita eläimiä, joita kirjoittajat olivat pitäneet merkkeinä. Näihin eläimiin kuuluvat kissa, koira, peura, kani ja erilaisia lintulajeja. Eläinten kohdalla merkityssuhteiden luominen perustuu usein eläinten käyttäytymiseen. Jokin eläinten käyttäytymisessä on todettu normaalista poikkeavaksi, mikä on puolestaan herättänyt kirjoittajien huomion.

My 4 month old kitten keeps going to a photo of me as a infant, with my deceased grandparents. She stares at it quite a bit in the mornings. This has been going on for 2 months. She seems fascinated by it. It [i]s a very old picture. [...]

Yhdessä kertomuksista kaksi lintua tuulisena päivänä kirjoittajan ikkunan takana koettiin merkinä. Folklore antiikin klassisista kulttuureista nykyaikaan on täynnä tarinoita, jotka tuovat kuolleet ja linnut yhteen, ensimmäisistä kirjatusta tarinoista aina nykypäivään asti. Aineistosta käy ilmi, että linnut voivat edustaa vainajia ja toimia heidän viestintuojinaan. Varpu Alasuutari (2017, 178) tuo esille, että ajatus sielun palaamisesta linnun muodossa on myös Suomalaisille tuttu, mikä näkyy tutkimuksen aineistona toimivissa vastauskirjeissä.

I was looking out the window at church, and the wind was blowing very hard. Leafs were flying everywhere, and no birds in the sky.[...] I just asked god if he could just send me a simple sign, anything, but something I would know was a sign that she was ok. Then out of nowhere, what I thought were leafs flying came closer in view and they were two birds in my window when there were no birds in the stormy and windy sky. I knew mom was ok.

Tässä tapauksessa merkin rakentumiseen riittivät kaksi lintua merkkivälineinä ja konteksti, että lähettyvillä ei näkynyt muita lintuja. Varsinkin villieläimiä koskevissa kertomuksissa on ominaista, että eläimet käyttäytyvät jollain tapaa kesymäisesti, ujostelematta ja tuttavallisen oloisesti.

My Mom loved the wild rabbit that always came to her yard to nest her babies. When mom was in the hospital she asked me if I had seen the rabbit which I hadn't. A few days later my mom died. 3 days after the funeral I stopped to check on my step dad and there was the rabbit just looking at me. I knew that was a sign from mom. The rabbit never scurried away. Now every time I check on step dad the rabbit is there. I know she has a nest near by but [i]t makes me feel warm inside when I see mom bunny.

Aineistossa on myös toinen saman tyyppinen kertomus peuroista. Molemmissa kertomuksissa huomioitavaa on, että edesmenneillä on ollut jonkinlainen "suhde" kyseisiin eläimiin, minkä pohjalta eläimillä on jo valmiiksi ollut erityinen asema edesmenneiden ja kirjoittajien elämässä.

Eläimiä on myös kohdattu paikoissa, jotka on koettu yllättäviksi, odottamattomiksi ja epätavallisiksi.

[...] She told me she would always be with me. I said but I won't know when you are. She said whenever I see a butterfly that's is her at that moment. I have seen butterflies before like anyone else. But I live in Colorado now , and I have seen her in the dead of winter every year since she passed. I am so grateful for the gift of my mother. [...]

Coloradossa elänyt kirjoittaja on nähnyt perhosen vuosittain keskellä talvea läheisen kuoleman jälkeen, minkä kirjoittaja oli kokenut liian kummallisena ollakseen sattumaa. Kertomus on myös yksi harvoista tapauksista, ja ehkä selvin tapaus, jossa edesmenneen on nähty ottaneen eläimen hahmon. Kirjoittaja kuvailee kohdattuja perhosia “her” pronomiinilla, viitaten äitiinsä.

Eläimet saattavat myös viipyä kokijoiden läheisyydessä epätavallisen pitkään, mikä tulkitaan yhteydenottona. Eräs hautausmaalla vierailemassa ollut kirjoittaja oli lukenut kirjettä edesmenneelle, kun useita perhosia oli istunut suoraan haudan päälle. Kirjoittajan kuvailun mukaan perhoset olivat viipyneet siinä, paikallaan, ikään kuin kuunnellakseen kirjeen loppuun.

[...] While there I was reading a letter I had written to him just expressing how I felt. While reading this letter, multiple purple butterflies came and sat right on top of his grave. Not fluttering over, but landed and just stayed until I was done reading my letter. I looked around to see if there were a lot around the cemetery but there wasn't. I began to cry because my boyfriend's favorite color was purple so seeing these butterflies made me feel as though that was him telling me he heard my letter and was listening. [...]

Viimeisenä merkkityyppinä voidaan tuoda esille tapaukset, joissa eläimen ollaan tulkittu havainneen kuolleen läsnäolon (ks. Siltala 2021). Omassa aineistossani näitä tapauksia

on vain yksi. Huomioitavaa kertomuksessa on, että se on kuvaus jonkun toisen kokemuksesta, mutta kirjoittaja itse on hyväksynyt sen todellisena ja luotettavana, joten en näe syytä jättää kertomusta aineiston ulkopuolelle.

Just after my husband died -about 25 minutes - my dog Molly started howling uncontrollably at home where she was being looked after by a relative of ours. This continued for a few minutes. I and my daughter were told this when we got home after saying our goodbyes. My husband always said he would find a way of letting me know he was ok and he was as close to our dog as he was to me. He was distressed in the final days that he couldn't see her and I believe she was the first one to be visited by him once he reached the other side. I hope this has been of some comfort

Myös Markku Siltala (2021, 158) on tutkimuksessaan huomionut, että eläinten käyttäytyminen on tulkittu merkeiksi, mutta tämän lisäksi Siltala on aineistostaan erotellut merkit, joissa edesmennyt on ottanut eläimen hahmon tuodakseen viestin. Omassa aineistossani kertomuksissa käytetystä kielestä voidaan tehdä jonkinlaisia johtopäätöksiä, että osa kirjoittajista olisi nähnyt edesmenneiden ottaneen eläimen hahmon, mutta näin ei eksplisiittisesti ilmaista.

3.1.4. Aistit

Tähän kategoriaan kuuluvat aisteihin perustuvat kokemukset suoraan vainajasta, jotka on tulkittu merkkeinä. Aineiston perusteella merkeiksi on koettu erilaisia kuulo-, tunto ja hajuaisteihin perustuvia kokemuksia. Tämä on selvästi aineiston pienin kategoria, sillä kertomukset jäivät usein sisällöllisesti vajavaisiksi ja olivat selvästi muiden kategorioiden kirjoituksia lyhyempiä. Verraten Guggenheimien ja Siltalan tutkimuksiin, joissa aisteihin perustuvilla kokemuksilla oli selvästi suurempi rooli. Siltalan (2021, 26) tutkimuksessa kahdessa kolmasosassa kokemuksista aistit palvelivat merkittävää roolia. On otettava tosin huomioon, miten tutkimuksissa määritellään ja tehdään erottelu läsnäolokokemusten ja merkkien kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista välillä. Merkkien voidaan nähdä vaativan enemmän tulkintaa ja merkitysten luomista, kun läsnäolokokemuksissa korostuu kokemuksellinen puoli. Tämän vuoksi oman aineistoni aisteihin perustuvia kokemuskertomuksia on vaikein lähestyä merkkiteorioiden pohjalta.

Aineistostani kävi ilmi, että yleisin aisteihin perustuva merkkityyppi ovat ulkoiset aistimukset ja toiseksi yleisin sisäiset tuntemukset. Ulkoisissa aistimuksissa on haistettu jokin edesmenneelle ominainen tuoksu. Näitä ovat esimerkiksi sikarin ja hajuvesien tuoksut, jotka kokijat ovat haistaneet.

[...] All of a sudden a very distinct and strong smell of our dad's cigar was all around us, it only lasted about a minute or less. It vanished just as fast as it came. It was so strong and we both smelled it at the exact same time, it was like he was smoking at the table. [...]

Sisäisissä tuntemuksissa on yhdessä tapauksessa tuntunut kuin vainaja olisi halannut kirjoittajaa ja toisessa tapauksessa kirjoittaja on tuntenut kuin häntä olisi vedetty varpaasta, kuten edesmenneellä oli ollut tapana tehdä kirjoittajalle. Aisteihin perustuvat merkit ovat omalaatuisia siinä suhteessa, että merkkiväline ei saa havaittavaa tai materiaalista muotoa. Lisäksi ulkoisiin aistimuksiin perustuvia merkkejä voidaan pitää puhtaasti ikonisina, sillä merkkivälineen ja objektin välinen relaatio ei vaadi tulkintaa. Kertomuksissa osalla merkkivälineistä on toki ollut materiaallinen aistein havaittava muoto, kuten sikari ja hajuvedet, mutta nämä eivät ole olleet läsnä kokemushetkellä.

3.1.5. Säätimiöt

Tässä luvussa käyn läpi erilaiset säätimiöt, jotka kirjoittajat ovat kokeneet merkkeinä edesmenneiltä. On helppo kuvitella, miksi ihmiset voivat pitää erilaisia säätimiöitä erityisinä ja merkityksellisinä. Sää on yksi niistä asioista, joka on täysin ihmisen vaikutusvallan ulkopuolella. Säätiloista itsestään on tullut kielellisiä metaforia, joita käytetään vuorovaikutuksessa ja kielessä. Aurinkoinen luonne on sama kuin iloinen luonne; sade ja pilvisuus puolestaan symboloivat onnettomuutta ja surua. Seksuaalivähemmistöt ovat omaksuneet sateenkaaren omana symbolinaan. Aineiston perusteella erilaiset säätimiöt koetaan liian sattumanvaraisina ollakseen juuri sitä, sattumaa, kun ne koetaan, minkä vuoksi niiden takana tulkitaan olevan jokin merkityksellinen syvempi olemus.

Aineiston perusteella sateenkaari on selvästi yleisin sääilmiö, jonka kirjoittajat ovat tulkinneet merkkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Tämä ei ole yllättävää, sillä sateenkaari on vertauskuvallisesti moniulotteinen ja sen symbolinen historia ulottuu aina pitkälle historiaan. Judy ja Bill Guggenheim (2011, 222) kirjoittavat, että se on ”yksi vakiintuneimmista ikuisen elämän vertauskuvista.” Monissa kulttuureissa sateenkaari ymmärrettiin jumalallisen hyvänthahtoisuuden ilmentymänä ja usein siltana maanpäällisen ja taivaallisen maailman välillä, kuten sateenkaarisilta Bifrost skandinaavisessa mytologiassa (Biederman 1992, 50, 278). Sateenkaaren ilmestymisen voi nähdä myös merkitsevän muutosta ja siirtymävaihetta sateesta ja pimeydestä kohti valoisempaa ja kirkkaampaa aikaa.

Sateenkaarien kyky toimia merkkeinä perustuu osittain niiden kohtalaiseen harvinaisuuteen. Arkielämässä ihminen ei kohtaa sateenkaaria päivittäin, joten niiden näkeminen on omalla tavallaan arjen rikkovaa ja erityistä. Kuten talven ensilumen näkeminen, sateenkaari vie ajatukset pieneksi hetkeksi jonnekin muualle automatisoituneesta arjesta.

I got home and there was a double-rainbow right on my doorstep. I thought huh, that means he found mum up there and they are letting me know. The next day at the funeral home, another very strong rainbow again right at the door. And then on his funeral day, a beautiful rainbow right outside the church stretching in an arch over the hospital building where he died. A coincidence? I have never seen so many rainbows. I see maybe a 1-3 a year. 3 in one week?

Kyseisessä kertomuksessa sateenkaarien tiheä ilmestyminen on saanut kirjoittajan vakuuttuneeksi, että ne ovat merkkejä edesmenneiltä. Kirjoittaja kysyy itseltään: ”Sattumaako?” Monessa kertomuksessa tuodaan myös ilmi, että havaittu sateenkaari on ollut tuplasateenkaari, mikä on lisännyt koetun tilanteen erityisyyttä, sillä ne ovat vielä harvinaisempia. Myös paikallinen konteksti, jossa sateenkaari on nähty, on tärkeä. Kuten kyseisessä esimerkissä, ja muissa kertomuksissa, sateenkaari on havaittu ”aivan kotioiven ulkopuolella”, kodin päällä tai takapihalla. Yksi kirjoittaja kuvaili kokemusta: ”Näin

kauniin sateenkaaren taivaalla, aivan takapihallani, aivan kuin se olisi tarkoitettu vain minun nähtäväkseni.”

Sateenkaaren lisäksi aineistosta oli löydettävissä vain kaksi muuta sääilmiötä, jotka kirjoittajat olivat tulkinneet merkkeinä edesmenneiltä. Molemmissa tapauksissa itse ilmiön on tulkittu tapahtuneen odottamattomissa tilanteissa. Ensimmäisessä kertomuksessa valonsäde ilmestyi pilvisenä päivänä pilven raosta ja valaisi sairaalassa olevan kuolinvuoteen.

[...] Ray of Light that suddenly appear from what had been a very cloudy day and lit up his bed. I know that was my grandparents helping him on to the tunnel of light, and letting us know that he would be ok and with them.

Valolla on luonnollisesti vahva symbolinen merkitys yhdistettävissä tuonpuoleiseen. Kuolemanraajakokemuksissa tuodaan usein esiin kirkas valo ja siirtymistä kuolemaan kuvaillaan kulkemisena kohti valoa. Kertomuksessa ajallinen ja paikallinen konteksti ovat myös kantaneet merkittävää roolia kokemuksessa. Tämän tarinan voi nähdä myös Siltalan (2021, 182) kuvailemana noutajakokemuksena, jossa kuolleiden läheisten koetaan tulleen saattamaan kuolevan kuolemanjälkeisyyteen. Valonsäde tulkittiin merkinä kuolleista isovanhemmista, jotka olivat saapuneet auttamaan tuonpuoleiseen siirtymisessä.

Toisessa kertomuksessa, kirjoittajan kuvaileman mukaan, täysin poutana päivänä kirkkaalta taivaalta on pudonnut sadepisaroita kirjoittajan päälle. Varmistuakseen asiasta hän oli kysynyt toiselta paikalla olleelta henkilöltä, jos tämä oli myös tuntenut sateen, mutta henkilö oli vain vastannut: ”Minkä sateen?” Kirjoittajan mukaan tämä oli saanut hänet vakuuttuneeksi, että sadepisarat olivat tarkoitettu vain hänelle ja olivat merkki edesmenneeltä läheiseltä. Kirjoittajan esittämä kysymys siitä, kokiko toinen henkilö sadetta, vahvistaa ajatusta henkilökohtaisesta merkityksestä.

[...] As I was feeling the very hot sun starting to burn, I felt a drop of water on my shoulder, then another one on my head, then another one on my face...but there were no clouds over me in this very hot clear summer day..then more water drops on my legs...I looked around and did not see any rain..then I got up and went to the young woman who was closest to me and asked her if she had felt the rain...and as she looked up at the sky she said "what rain?" Then, I knew. The rain drops were from her.

3.1.6. Kummat kokemukset

Marja-Liisa Honkasalo (2017, 30) kumppaneineen ovat teoksessaan ottaneet käyttöön ”kumman” käsitteen viitatessaan arkiymmärryksen, tai arkitodellisuuden, ylittäviin kokemuksiin. Olen valinnut saman käsitteen seuraavaan lukuun, sillä, vaikka itse merkkejä kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista voidaan pitää ylikuonnollisen piiriin kuuluvina ilmiöinä kokemukset itsessään, joita on pidetty merkkeinä eivät sisällä varsinaisia ilmiöitä, joita voidaan voitaisiin kuvailla ylikuonnollisina. Ne ovat pikemminkin koettu outoina, sattumanvaraisina ja osittain selittämättöminä kokemuksina. Tämän vuoksi juuri arkiymmärryksen ylittävä kokemus, joka toimii kumman määritelmänä, kuvaa parhaiten aineiston kertomuksia. Arkiymmärrys viittaa siihen ihmisten tapaan havaita ja tulkita maailmaa, joka on pitkälle automatisoitunut prosessi. Arkiymmärryksen ylittävänä kokemuksena voitaisiin pitää tapahtumaa, joka poikkeaa odotuksistamme maailman toiminnasta.

[...] I was having my usual morning coffee looking out the front corner window to see the sunrise and meditating quietly for some guidance. As the sun started to appear, I noticed the window facing the sun had a smudge on the right bottom corner, and as I was about to get up to clean it, I started to notice letters in the smudge. The letters spelled out a short name. Then it hit me, the letters spelled out the name of one of the caregivers we were evaluating. That was a message from Mom, and that was the caregiver we selected.

Kyseisessä esimerkissä kirjoittaja on etsinyt hoitajaa leskeksi jääneelle isälleen, kun hän koki saaneensa merkin edesmenneeltä äidiltään. Kertomuksessa ei avata pidemmälle, miten kirjoittaja on uskonut, että kirjaimet ovat päätyneet ikkunaan, mutta viesti on kirjoittajan mielestä selkeä.

Joskus merkki voi muodostua monista toisiaan seuraavista tekijöistä, jotka yhdessä ovat saaneet kirjoittajan vakuuttuneeksi, että kyseessä on ollut merkki kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Seuraavat kaksi kertomusta ovat hyvin samankaltaisia.

1. [...] Then I realized that the church was completely packed but the seat directly in front of me was empty. There was nothing wrong with it and all the other seats in that row were taken. It was just the seat right in front of me and as I am realizing this, a ray of light from the stained glass window high above is shining right on that seat and mine but it wasn't hot. It was cold [...]

2. [...] I got very cold and at the same time I was being blinded by a beam of light coming in thru one of the stained glass window on the side of the church. Light in here? impossible? and then I looked around and the light was only hitting my seat and the empty seat next to me. It was mom.

Ensimmäisessä kertomuksessa tyhjä tuoli on koettu jo yksinään oudoksi, mitä toisessa kertomuksessa ei tuoda ilmi. Kuitenkin, molemmat tarinat sisältävät tyhjän tuolin, johon valonsäde on osunut yhdessä kirjoittajien istumapaikkoihin. Molemmat ovat myös kokeneet saman kylmän tunteen. Molemmat tarinat yhdistävät useita merkkivälineitä keskenään: esineen, sääilmiön ja aistikokemuksen, jotka yhdessä on tulkittu merkiksi.

Ainutlaatuinen merkin muoto, suhteessa sekä aiempaan tutkimukseen että aineiston muihin kertomuksiin, on kokemus, jossa kirjoittaja on tulkinnut yksittäiset puheen katkelmat merkkeinä edesmenneeltä isältään.

[...] Dad always told me I sing like an angel. [I] loved to sing and he said that constantly. He was always encouraging. So when people who heard me sing told me that they thought I sang like an angel and they said it just popped into their head I knew it was Dad coming through to me. What a comfort. The second time was two days ago. A friend and indeed on Catalina Island for the day. This is a place that has happy memories for me and Dad. My friend turned to me and said Ready Freddy? My jaw dropped and I asked her why she said that. She said it just popped into her

head. Well my mom and dad always said Ready Freddy and then Ready Eddie every time they left the house together. [...]

Kuten esimerkistä voi nähdä, kirjoittaja on kokenut, että edesmennyt on ikään kuin toiminut muiden ihmisten kautta välittääkseen viestin. Kirjoittajan itsensä kuvailemana virkkeet ovat “vain juolahtaneet” henkilöiden mieleen aivan kuin joku olisi laittanut ne sinne. Henkilöt ovat käyttäytyneet kirjoittajan isän tavoin.

Yhdessä kertomuksista toinen toisiaan seuranneet tapahtumat ovat saaneet kirjoittajan vakuuttuneeksi ilmiöiden merkkiluonteesta.

[...] I looked down at the GPS while driving and it said we were 777 miles from Our destination. I instantly said out loud “Hey Kathy!” I knew she was with me! [...] Not even 30 seconds later, I passed by Richmond train station [...] and as soon as I passed the train station, I looked to my right (which i never did bc I always was too infatuated with the train station on my left to ever notice anything on the other side!) I saw a huge billboard that said “YES YOU SAW 7s” from a lottery billboard ad. I didn’t question for one second after seeing this that it was my Godmother and she was telling me she’s with me and everything is ok. [...]

Numero seitsemän oli kirjoittajan mukaan kummitäidin lempinumero, joten jäljellä olevan matkan pituus GPS-laitteessa toimi yhtenä merkkivälineenä. Toinen merkkiväline oli hetken kuluttua matkalla kohdattu kyltti.

3.1.7. Unitilat

Viimeinen tämän luvun kategoria sisältää unet, jotka on tulkittu merkkeinä edesmenneiltä. Aikaisempia tutkimuksia mukailleen unessa kohdatut yhteydenotot ovat yleisiä kokemusmuotoja. Unen roolia, luonnetta, tärkeyttä ja merkitystä on pohdittu muun muassa filosofian, lääketieteen ja psykologian piirissä paljon. Unia on toki tutkittu myös kulttuurien tutkimuksen piirissä. Lähes kaikista vanhoista kulttuureista on löydettävissä jonkinlainen käsitys, tai tulkinta, unista. Usein unet nähtiin porttina toiseen

konkreettiseen todellisuuteen, johon sielu matkusti unen aikana. Egyptiläiset uskoivat jumalien tuovan viestejä unien kautta. Metafysiikassa ja epistemologiassa unella on ollut merkittävä rooli, kun ollaan pohdittu todellisuuden olemusta ja tietämisen ongelmallisuutta. Descartes uskoi, että emme voi luottaa aisteihimme valveilla ollessamme, sillä, miten me voimme olla varmoja, että emme uneksi juuri nyt. Kiinalainen filosofi Zhuangzi oli pohtinut samaa ongelmaa uneksittuaan olevansa perhonen, minkä jälkeen hän kysyi itseltään: “Olenko hereillä, vai perhonen uneksien olevani ihminen?” Psykologian alalla Freud näki unien tulkinnan keinona ymmärtää tiedostamatonta mieltä.

Kaikista jaetuista kokemuksista unet olivat harvinaisin merkkien muoto, mikä on yllättävää niiden yleisyyden vuoksi aiemmissa tutkimuksissa (ks. Siltala 2021 , Guggenheim & Guggenheim 2011). Unissa on yleistä, että edesmenneiden koetaan vierailevan kirjoittajien luona ja heidän kanssaan ollaan suoraan vuorovaikutuksessa.

[...] It was at that moment that mom was standing in front of me holding my face. She said:”close your eyes baby girl”. So I did. She said:”no matter what I am always with you. I'm right here. I felt her touch my chest right where my heart is. She then said:.”Now, I love you bye”. I woke with the word by echoing so loudly, so loudly in my ears. [...]

Unien kautta viestit ja vuorovaikutustilanteet voivat saada verbaalisen muodon, jolloin tulkinnan osuus saa pienemmän roolin. Yhteydenotot unitilassa koetaan usein normaaleja unia selkeämpinä ja todellisemman tuntuisina. Kuten kirjoittaja toteaa, että hänen äitinsä ääni kaikui korvissa heräämisen jälkeenkin. Judy ja Bill Guggenheimin (2011, 155) tutkimuksessa monet kirjoittajat ovat ilmaisseet, että unet eivät vaikuta tavallisilta unilta. Aina unitilakokemukset eivät sisällä verbaalista viestintää vaan kokemus voi perustua esimerkiksi kosketukseen.

[...] That night I dreamt of my grandad and in the dream I knew he had passed and was so shocked that I could see him. I thought I won't be able

to hug him but I was able to in the dream and could physically feel him.
[...]

Kertomuksessa kirjoittaja on ollut yllättynyt, että hän kykeni tuntemaan edesmenneen fyysisesti jopa unitilassa. Molemmista kertomuksista voi nähdä, että kirjoittajat ovat unessa ymmärtäneet heidän läheistensä olevan poissa. Unet eivät ole rakentuneet esimerkiksi muistojen varaan, mutta silti jää epäselväksi kirjoittajien tarkat ajatukset unien luonteesta. Koetaanko ne unina vai kanavina, joiden kautta edesmenneet todella vierailevat tuonpuoleisesta?

Unitila yhteydenotot saattavat myös olla toistuvia sen sijaan, että oltaisiin koettu yksi elävä uni.

[...] I keep having dreams where he's telling me things I did not know before. I end up calling some of his friends and they confirm some of the things I'm being told in my dreams. Some dreams I feel like he's trying to tell me something but then he disappears.. I've been struggling with if this is me just grieving or if it is truly him sending me signs but most of me is leaning towards the fact that he's been here with me. [...]

Kertomuksessa tuodaan esiin kuolemanjälkeisten yhteydenottojen piirteitä, jotka ovat herättäneet keskustelua siitä, miten kokemuksiin tulisi suhtautua ja tulisiko kokemuksiin suhtautua todellisina. Ensiksi, kertomus on esimerkki todisteellisesta yhteydenotosta (ks. Guggenheim & Guggenheim 2011), jossa kokija saa kuvailemansa mukaan tiedon jostakin, mitä hän ei aikaisemmin tiennyt tai voinut tietää. Toiseksi, surun merkitys kokemuksissa. Psykologian näkökulmasta yksi tapa suhtautua suruhallusinaatioihin on nähdä ne eräänlaisina puolustusmekanismeina; suotuisina ja hyvänlaatuisena surusta selviytymisen muotoina, joissa “täytetään jokin toive mielikuvituksessa” (Baethge 2002, 296).

Kaikki unet eivät ole välittömiä kohtaamisia edesmenneiden kanssa vaan osassa kertomuksissa unet ovat enemmän tulkinnan varaisia tai unen kautta vierailut henkilö ei ole edesmennyt itse. Kyseisessä kertomuksessa perhetuttava ilmestyi unessa.

[...] A while later I fell asleep and I had a dream. The dream included a white In Memorial card of a family friend who had passed away 20 years earlier. The image of family friend smiled at me and said: "He's doing okay" and disappeared. I had not thought of this family friend in years.

3.2. Tulkintakehykset

Aineistoanalyysin toisessa luvussa pyrin luokittelemaan ja tulkitsemaan niitä kontekstuaalisia tekijöitä, joiden näen vaikuttaneen merkkisuhteiden muodostumiseen. Pyrin myös lähestymään aineistoa semiotiikan teoreettisista lähtökohdista. Näin tulkintakehykseen eivät liity ainoastaan ajalliset ja paikalliset asiayhteydet vaan myös muut tekijät, jotka ovat vaikuttaneet merkkirelaatioiden rakentumiseen. Luvun tarkoitus ei ole millään tapaa pyrkiä lähestymään kirjoittajien kokemuksia siltä lähtökohdalta, että kokemuksille olisi löydettävissä jonkinlainen selitysmalli, jonka avulla punnita niiden todellisuusluonnetta. Luvun pyrkimys on pikemminkin pyrkiä ymmärtämään niitä tekijöitä, joiden voi nähdä yhdistävän eri kokemuksia. Kertomuksien aiheen ja henkilökohtaisuuden vuoksi joidenkin kertomusten analysointi on myös haasteellista, sillä haluan lähestyä kertomuksia mahdollisimman kunnioittavasti.

3.2.1. Symbolit, indeksi ja ikonit

Ensin tarkastelen aineistoa näiden Peircen kolmen merkkiluokan näkökulmasta, sillä näistä lähtökohdista voidaan ymmärtää joitain niistä tekijöistä, jotka edesauttavat kertomuksissa kohdattujen ilmiöiden merkkiluonteen muodostumisessa. Monet näistä tekijöistä on jo mainittu ensimmäisessä merkkivälineitä koskevassa luvussa, mutta niiden avaaminen yhden alaluvun alla voi kuitenkin selventää niiden osuutta aineiston merkkien rakentumisessa.

Aineistosta on helppo nähdä, että suurin osa merkeistä asettuvat symbolisten, tai vertauskuvallisten, merkkirelaatioiden luokkaan. Symbolit eivät ole ikonien ja indeksien tavoin riippuvaisia samankaltaisuudesta tai suorasta yhteydestä objektiinsa, tai viittauskohteeseensa, mikä lisää osaltaan symbolien voimaa ja joustavuutta toimia merkkeinä (Chandler 2022, 47). Tällöin merkkiprosessi on paljolti riippuvainen niistä yksilön lähtökohdista, joista hän maailmaa havaitsee ja tulkitsee. Ainoat merkit, jotka voidaan nähdä ei-symbolisina ovat aisteihin ja kuviin perustuvat merkit sekä unet, joissa merkkiväline-objekti -relaatio perustuu suoraan edesmenneeseen yhdistettäviin ominaisuuksiin, kuten tuoksu tai ulkonäkö. Näissäkin tapauksissa kuitenkin tämän relaation tulkinta jää edelleen avoimeksi. Mitkä asiat yksilön on mahdollista nähdä merkinä ovat lopulta paljon yksilöstä itsestään kiinni.

Aiemman määritelmän mukaisesti symboliset relaatiot voidaan nähdä joko mielivaltaisina tai puhtaasti konventionaalisina. Aineiston merkkejä, jotka perustuvat henkilökohtaiseen kokemukseen maailmasta, ei voida nähdä puhtaasti konventionaalisina, mutta samalla ei myöskään puhtaasti mielivaltaisina. Monien merkkiprosessien taustalla voidaan nähdä kulttuurisia vaikutuksia, jotka toimivat henkilökohtaisten merkitysten luomisen taustalla.

Tulkinnan taustalla voidaan nähdä myös ajatus ”henkilökohtaisesta myytistä”, uskomusten, tunteiden, mielikuvien ja sääntöjen muodostama kokonaisuudesta, joka toimii suurelta osin tietoisesta tietoisuuden ulkopuolella ja joka tulkitsee tuntemuksia, rakentaa uusia selityksiä ja ohjaa käyttäytymistä. Henkilökohtainen myytti toimii linssinä, joka antaa merkityksen jokaiselle kohtaamalle tilanteelle ja määrittää, mitä teet siinä. Yksilö hahmottaa maailmaansa, organisoii havaintojaan ja muokkaa tapahtumia henkilökohtaisen mytologiansa avulla. (Parker 2005, 260; viitattu lähteeseen Feinstein & Krippner 1997.)

Symboli on merkki, jonka erityinen merkitys tai kyky edustaa sitä, mitä se edustaa, perustuu ainoastaan siihen, että on olemassa tapa, taipumus tai muu tehokas yleinen sääntö, jonka mukaan se tulkitaan juuri näin (Chandler 2022, 47). Interpersonaaliset

merkit muodostuvat näin. Aineiston merkkejä ei kuitenkaan voida katsoa näistä lähtökohdista ei vain merkkivälineiden moninaisuuden vuoksi, mutta myös objektit ovat aina erit suhteessa merkkien tulkitsijoihin. Henkilökohtaisten symbolisten merkkien tulkitseminen perustuu yksilölliseen tapaan ja taipumukseen nähdä merkki symbolisena. Symboliset relaatiot eivät synny tyhjästä vaan tarvitsevat niitä kontekstuaalisia ja henkilökohtaisia elementtejä, jotka yhdistävät merkkivälineen objektiinsa. Lähestyn seuraavaksi näitä henkilökohtaisia elementtejä suhteessa indeksaalsiin merkkirelaatioihin ja tarkastelen sitä, miten ne tukevat symbolisten merkkien muodostumista.

Useissa merkeissä merkkivälineellä on objektiinsa suora yhteys jonkin henkilökohtaisen tekijän kautta, jolloin merkkiprosessi toimii eräänlaisen henkilökohtaisen opitun assosiaation avulla. Merkkivälineiden potentiaali toimia merkinä on latautunut jo ennen kuin se kohdataan. Tällaista joukkoa samankaltaisia merkkivälineitä, joilla on tietylle tulkitsijalle sama merkityssisältö kutsutaan merkkiperheeksi (Morris 1946, 20), kuten kyseisen kirjoittajan kohdalla: “Mom's nickname was Snoopy, and many times, even to this day, when I am having some of the worst days, I somehow will encounter a snoopy or snoopy figure or picture on those days.”

Yleistä on, että edesmenneillä on ollut eläessään jonkinlainen heille ominainen tapa, jonka kirjoittajat tunnistaessaan kytkevät havaittuun merkkivälineeseen. “[...] I got my new motobility car and the last 3 letters on my registration plates were XLR. She always signed any notes or letters with an x for a kiss. Her initials were LR. I got my sign.” Kirjoittaja tulkitsi rekisterikilven kirjaimet tavaksi, jolla edesmennyt on tavannut tehdä allekirjoituksensa viesteihin. Tämän tyyppisissä kertomuksissa rakenne on tyypillisesti, että ensin mainitaan tunnistettava ominaisuus “hänellä oli tapana...; hän aina...” jne., minkä jälkeen tuodaan esiin, kuinka ominaisuuden tunnistaessa henkilö tiesi, että kyse oli merkistä. Merkin muodostumisen voi nähdä perustuvan opittuun tapaan liittää nämä ominaisuudet objektiinsa.

Eero Tarasti (2000, 148) artikkelissaan *Merkit ja transsendenssi* kirjoittaa seuraavasti: “Jopa yksin oleva ihminen toistaessaan joka aamu jonkun käyttäytymis- tai toimintasarjan saattaa tällöin todeta "Kas niin tässä sitä ollaan" - jolloin vähitellen tästä lauseesta tulee hänen toimintansa me[r]kki, symboli.” Samoin voimme ajatella, että ihmisten luontaisista tavoista ja heihin liitetyistä ominaisuuksista tulee heidän itsensä symboleita, tai merkkejä. Esimerkiksi Charlie Chaplinin symboleina voidaan nähdä knalli ja kävelykeppi, jolloin niiden havaitseminen saattaa viedä ajatukset Chapliniin, mutta vain jos symbolismi on entuudestaan tuttu.

Valokuvat ovat aineiston selvin luokka, jota voidaan tarkastella merkkivälineiden indeksisyyden ja ikonisuuden näkökulmasta. Semiotiikan alalla ei olla yksimielisiä siitä edustavatko valokuvat ikonisia vai indeksaalisia merkkirelaatioita. Osittain valokuvat muistuttavat kuvaamiaan objekteja, jolloin niitä voidaan pitää ikoneina. Valokuvat ovat tietyissä suhteissa täsmälleen samanlaisia kuin kuvatut kohteet. Tämä samankaltaisuus johtuu kuitenkin siitä, että valokuvat on tuotettu sellaisissa olosuhteissa, että ne on fyysisesti pakotettu vastaamaan tarkalleen objektejaan, jolloin niiden voi nähdä kuuluvan indeksaalisten merkkien luokkaan fyysisen yhteyden kautta (Chandler 2022, 55). Niiden voidaan nähdä “osoittavan” objekteihinsa enemmän kuin muistuttavan niitä, verraten esimerkiksi piirustukseen.

Valokuvat eivät yksinään voi toimia merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta vaan tarvitsevat konnektiivisen tekijän objektin ja tulkinnan välisen relaation luomiseksi. Valokuvan, merkkivälineen, ja objektin välinen relaatio on selvä, nähdäänpä valokuva ikonina tai indeksinä ei ole oleellista tämän tutkimuksen kannalta. Objektin ja tulkinnan välinen relaatio voi syntyä useilla eri tavoilla. Esimerkiksi kissanpentu, joka tuijottaa isovanhempien valokuvaa (ks. 37). Toisessa esimerkissä auto-onnettomuudesta selvinnyt kirjoittaja kuvailee kokemusta seuraavasti:

[...] The first thing that I saw when coming to was a picture of my boyfriend and I that I kept with me at all times. It was on the ceiling of my vehicle. I began crying because the photo wasn't damaged at all.. It wasn't

bent, ripped, anything. It was just directly below me, right side up, and again was the first thing that I saw. [...]

Se, että valokuva oli vahingoittumaton antoi valokuvalla sen merkkiluonteen. Samankaltaisuuteen perustuvien ikonisten ja indeksaalisten merkkivälineiden kohdalla konteksti ja ympäröivät tekijät ovat oleellisia merkin syntymiseen. Merkkiväline itsessään vie havaitsijan tarkkaavaisuuden ja ajatukset automaattisesti objektiinsa, jolloin tulkinnanvaraisempia ovat enemmänkin merkkivälinettä ympäröivät tekijät kuin merkkiväline itsessään, joka ei vaadi tulkintaa.

3.2.2. Temporaalet tulkintakehykset

Aineistosta käy ilmi, että suurin osa kokemuksista tapahtuvat lyhyen ajan sisällä läheisen kuolemasta ja ajoittuvat yleensä ensimmäisen vuoden sisään, mikä tukee aiempaa tutkimusta. Mitä pidempi aika läheisen kuolemasta on, sitä harvinaisempia kokemukset myös ovat, mutta aineistosta on toki löydettävissä kokemuksia, jotka ovat tapahtuneet vuosia kuoleman jälkeen. Aineiston perusteella voi todeta, että ajalla on merkittävä rooli merkeiksi koetuissa kokemuksissa. Monessa suhteessa voidaan puhua ajoituksesta temporaaletina kontekstina. Merkkivälineiden kohdalla olen jo maininnut muutamia aikaan liittyviä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet merkkien muodostumiseen. Esimerkiksi mainitun mukaisesti eläimiä on kohdattu odottamattomina vuoden aikoina tai ovat viipyneet epätavalliseksi koetun aikaa läheisyydessä.

A few days after my husband passed away I was with a friend. As soon as I got off the car, I look down and found a glass picture frame that had hearts and it read I'll love you always and forever. I knew it was a sign from him.

Temporaalet läheisyys läheisen menetyksen ja kokemuksen välillä on yksi kontekstuaalisista tekijöistä, jotka vaikuttavat aineiston perusteella merkkien kokemiseen. Useat kertomukset alustavat kokemuksen lausein kuten, "Se oli X määrä päiviä/kuukausia kuoleman jälkeen..." Tämän perusteella ajalla on ollut kokijaille

itselleen merkitystä. Aineiston perusteella on kuitenkin vaikea antaa yleistä kuvaa ajan merkityksestä merkkien kokemisesta, sillä aikavälit vaihtelevat päivistä, jopa tunteista, vuosiin. Temporaalisella läheisyydellä on kuitenkin jokin yhteys kokemuksiin, sillä kokemukset harvenevat aikavälin pidentyessä. Luonteeltaan pidemmän aikavälin jälkeen koetut merkit voidaan nähdä rakentuvan hiukan enemmän kokijoiden henkilökohtaisten tekijöiden ja edesmenneisiin liitettyjen ominaisuuksien varaan sekä ikonisiin ja indeksisiin relaatioihin. Enemmän tulkintaa vaativat merkkivälineet, kuten sääilmiöt, on yleensä kohdattu lyhyemmän aikavälin sisällä läheisen kuolemasta.

Temporaalinen läheisyys on erittäin merkittävä tekijä etenkin kokemuksissa, joissa lyhyen ajan sisällä edesmenneen kuoleman jälkeen on tapahtunut joukko kummallisiksi tulkittuja tapahtumia, jotka ovat kuitenkin lakanneet kirjoittajien kuvailemina tietyn ajan jälkeen. Tyypillistä tämän tyyppisille kertomuksille ovat rakenteet, kuten “hieman hänen kuolemansa jälkeen tämä alkoi tapahtua, mutta lakkasi muutaman päivän/viikon jälkeen”.

About two weeks after I would be sitting in my chair in the living room the door-bell would ring and there would be no one at the door when I answered it. This went on for about 4 weeks, a different day of the week could be Tuesday one week then maybe Friday the next week.

Carl Jung ehdotti synkronisuuden käsitettä kuvaamaan niitä ulkoisia ja sisäisiä tapahtumia, jotka näyttävät liittyvän yhteen merkityksellisesti, mutta eivät ole itsessään kausaalisesti yhteydessä toisiinsa. Jung kutsuikin tällaisia kokemuksia “merkityksellisiksi sattumiksi”. Tämä on yksi tapa antaa sattumalle selitys, joka eroaa suoranaisista syy- ja seuraussuhteista. (von Franz 1964, 211.) Aineistossa on useita ajallisia kokemuksia, jotka perustuvat samanaikaisuuteen tai tapahtumien peräkkäiseen ilmenemiseen, ja jotka ovat saaneet kokijat tulkitsemaan kokemuksen merkinä.

[...] A couple of months ago I am at our local bottle return place waiting in the car and my girlfriend said "isnt that your moms car parked next to us? I had no idea my sis had sold mom's car 2 days prior. Sure enough it was. The new owner noticed me looking at her newly bought car not

knowing it was my moms. She came out and I explained who I was. [...] The chances of this lady parking next me to me ,living in 2 different towns and not knowing each other, and being parked next to me is slim to none.

On vaikea sanoa yhtä selittävää tekijää, jonka voi nähdä merkityksellisten sattumien taustalla, tai miksi ihmisillä on taipumus tulkita jotkut tapahtumat pelkkänä sattumana, kun taas toisten taustalla nähdään jonkinlainen merkityksellinen syy. Yksi näkemys on, että synkronian kaltaiset kokemukset koetaan emotionaalisesti mielekkäiksi ja selitysmalleina yksinkertaisemmiksi kuin pelkkä sattuma (Korkeila & Koski 2017, 248). Erityisesti kuolemaan liittyvissä ajatusmalleissa synkronian kaltaiset mekanismit saatetaan kokea lohdullisina. Taustalla voi olla myös eräänlainen ihmiselle luontainen halu tai taipumus nähdä maailma tarkoituksenmukaisena eikä sattumanvaraisena. Usein ihmisten kuulee sanovan, miten kaikella, hyvällä ja pahalla, on tarkoituksensa.

Synkronian kaltaisissa kokemuksissa on myös selvää, että ihmiset eivät näe kaikkia sattumanvaraisia kokemuksia merkityksellisinä. Usein tällaisten kokemusten taustalla toimivat kulttuurisesti jaettujen merkitysten mekanismit, joiden kautta kaksi tapahtumaa yhdistetään toisiinsa. Von Franz (1964, 211) kuvailee asiaa seuraavasti: “[...] jos ostaisin sinisen puvun ja kauppa toimittaisi vahingossa mustan puvun sinä päivänä, jona yksi lähisukulaisistani kuoli, se olisi merkittävä yhteensattuma. Nämä kaksi tapahtumaa eivät liity toisiinsa kausaalisesti, mutta niitä yhdistää symbolinen merkitys, jonka yhteiskuntamme antaa mustalle värille.” Nämä jaetut symboliset merkitykset vaikuttavat, tiedostamatta tai tiedostetusti, ihmisen tapaan tulkita oman elämänsä tapahtumia ja kokemuksia.

Merkit voivat rakentua merkityksellisten päivämäärien ja ajankohtien ympärille. Tämän tyyppisiä ajallisia konteksteja yleisesti ovat syntymäpäivät, vuosipäivät ja edesmenneiden kuolinpäivät.

My son loved Elmo when he was young. On what would have been his 24th birthday, 11 months after he had passed, I was feeling very lost.

Deciding to get out the house, I was walking past a local second hand shop and out the front they had a basket full of Elmo dolls. I brought them all. Loading them into my car, one started singing "Happy Birthday to me" and was doing a funny dance. It brightened my mood, I believe it was sign from my son to lift my spirits

Kertomuksessa on useita elementtejä, jotka toimivat yhdessä merkin muodostumisessa, mutta nostan esille vain temporaaliset elementit. Kirjoittaja sattui törmäämään Elmonukkeihin juuri edesmenneen syntymäpäivänä, minkä lisäksi yksi niistä lauloi "hyvää syntymäpäivää minulle."

I left my house shutting my door and as usual left my door unlocked. I wasn't gone long. I came back and as I was pulling in driveway my alarm text stated door open. I yelled asking neighbor if she had seen anyone at my home. She said no but check cameras. The door was open and I walked in and realized no one was there. I sit down and screen shot the alarm text because I felt an angel opened it for me. That night I told a friend and she asked what time did the door open. I looked at the photo and it opened at 11:29. The date of his transition was 11/29.

Kertomuksessa merkityksellinen sattuma, että oven aukenemisaika käy yhteen edesmenneen kuolinpäivän kanssa on saanut kirjoittajan vakuuttuneeksi, että auennut ovi on merkki kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta, tai vierailusta.

[...] days after she past he went and saw his other sister and when he got home I asked if he brought me a picture to add to my album. He went to the car and gave me a picture of his sister who had just been killed (not the one I had asked for) on the back she had wrote 3/24/19 me. We just got our adopted son 3/24 of this year right before she died and he was born in the year 2019. I felt that was her way of letting us know she was with us and our new baby. Who takes photographs anymore and definitely writes a date on them. The date has zero significance to our family at all. [...]

Kertomuksesta voi nähdä, kuinka merkin kontekstuaaliset elementit voivat vaikuttaa merkin tulkintaan. Kahdesta kertomuksesta voi nähdä, että temporaaliset elementit merkeissä eivät aina tarkoita, että merkki on koettu erityisenä ajankohtana. Aikaan

liittyvä informaatio voi toimia merkin osatekijänä myös merkin eri elementtejä yhdistävänä tekijänä, joka mahdollistaa merkin tulkinnan ja merkityksellistämisen. Sattumanvarainen aikatekijä yhdistyy jollain tapaa päivämääriin, jotka ovat jo valmiiksi tärkeitä kirjoittajille.

Viimeisenä käyn läpi ne temporaaliset tulkintakehykset, jotka perustuvat toistuviin tapahtumiin. Toistuvissa tapahtumissa merkit voivat perustua tekijöihin, jotka ovat kokijoille ennestään tuttuja tai opittuja. Tällaisista kertomuksista on esimerkkejä jo aiemmin esiintyvissä kertomuksissa. Näille kertomuksille on yleistä rakenteet kuten, “aina kun näen/kuulen...tiedän, että se on hän.” Tällaiset toistuvat tapahtumat perustuvat merkkiperheisiin, jolloin tietyn tyyppisellä merkkivälineellä on sama merkitys havaitsijalleen.

I see a particular brand of tobacco wrapper every where I go which was used by my father intially I ignored that as I'm grieving I'm overthinking but this has increased as the days go by I come across these wrappers multiple times a day.

Yleistä näissä kertomuksissa myös on, että kirjoittajat kertovat kohtaavansa merkit päivinä, jotka koetaan erityisen vaikeiksi. Seuraavasta kertomuksesta voi nähdä, että tapahtumien välillä voi olla vuosikymmenienkin väli, mutta kohdatulla merkkivälineellä on silti sama vaikutus.

[...] When my paternal grandfather died 27 years ago, I was sad and sitting by my dining room window. Since I resembled my grandfather's mother, he was quite fond of me and so proud of my accomplishments. I was reminiscing when all of sudden, a bright red cardinal perched itself in a bush right in front of the window. My whole time living in CC, I had never seen a cardinal in our area. For some reason, it brought such a peace over me. It was as if my grandfather was letting me know that he was at peace and not to worry. [...] When my daughter was physically assaulted in 2010, I stayed with her at her apartment. Not knowing how serious her injuries were, I was beside myself with worry and grief. All of sudden, this red cardinal appeared on her balcony. I remembered that sense of calm

brought over me decades ago, and took it as another sign from my grandfather that everything was going to be okay.

Toistuvissa tapahtumissa on yleistä, että merkkiväline, jolla ei ole yhteyttä edesmenneeseen, kohdataan lyhyen ajan sisällä useita kertoja, mikä saa kirjoittajat punnitsemaan kokemusten luonnetta. “When my dad died shortly after the funeral I started to find dimes everywhere almost everyday I knew it was dad letting me know he was near.” Yleisesti ihmisillä on taipumus tulkita sattumanvaraisesti tiheään kohdatut tapahtumat tai asiat kummallisiksi.

3.2.3. Paikalliset tulkintakehykset

Paikallisilla asiayhteyksillä voi olla oma roolinsa merkin rakentumisessa, jolloin merkin muiden elementtien ohella olennaista on, missä merkki, tai merkkiväline, on kohdattu. Kaiken kaikkiaan aineiston pohjalta voi todeta, että ei ole yhtä vahvasti esiin nousevaa paikkaa, jossa merkkejä kohdattaisiin erityisen paljon. Aiemmassa tutkimuksessa merkkien ja kummallisten kokemusten yleisemmiksi tapahtumapaikoiksi on nostettu koti, kodin läheisyys, kirkko ja hautausmaat (ks. Honkasalo & Koski 2017). Merkkivälineen laatu tuntuu vaikuttavan ratkaisevalla tavalla paikallisen kontekstin vaikutukseen merkin muodostumisessa. Luontoon ja luonnonilmiöihin perustuvat merkkivälineet saatetaan kokea henkilökohtaisimpina, jos ne kohdataan henkilökohtaisesti merkittävissä paikoissa, kuten lapsuuden kodit, hautapaikat tai muuten henkilökohtaisesti merkittävät paikat. Aisteihin perustuvat merkit koetaan useammin kotona kuin muualla. Jos merkkiväline kuuluu tiettyyn merkkiperheeseen tällöin paikan merkitys ei ole yhtä oleellinen kuin joissain tapauksissa, sillä merkkivälineellä on valmiiksi merkkiluonteensa paikasta tai ajasta riippumatta.

My husband of over 40 years past suddenly and this morning out of the blue I found a coin in my bath tub? My husband saved them from all over and I have a whole collection of his in his room, untouched, could this finally be a sign that he is reaching out to me?

Kyseisestä kertomuksesta käy ilmi, että merkkivälineet saatetaan kohdata paikassa, joka koetaan erikoiseksi tai kummalliseksi merkkivälineen olemuksen osalta. Skeemallisesti kolikko ei kuulu kylpyammeeseen, minkä vuoksi se on kiinnittänyt kirjoittajan huomion itseensä. Tämän tyyppiset merkit perustuvat pitkälti ihmisten taipumukseen havaita ja tulkita maailmaa hyvin automatisoituneesti. Maailman merkkiluonne aukenee vasta, kun tapahtumien kulku on jollain tapaa odotuksistamme poikkeavaa (Veivo & Huttunen 1999, 14). Joissain eläimiin liittyvissä kertomuksissa tuodaan esimerkiksi esille, miten kirjoittaja ei ollut havainnut kyseistä eläintä alueella aikaisemmin, mikä on saanut kirjoittajan tulkitsemaan kokemuksen merkinä. Tämän “tätä ei ole tapahtunut ennen” tyyppiset kertomukset ovat aineiston perusteella varsin yleisiä. Läheisen kuoleman jälkeen koetut uuden tyyppiset tapahtumat ja havainnot voivat vaikuttaa suuresti merkkiprosessiin.

[...] I turned to poetry which is something my mother and I both love. She would write poems for me often to express her love for me. I stumbled upon the poetry book , "The Rose that grew from the concrete" by Tupac Shakur. My favorite poem was "When ur hero falls ". One day I returned back to the home I grew up in with my mother. Right by the gate to enter the backyard was a beautiful marigold flower growing from a crack in the concrete. I had an overwhelming feeling that I just knew it was a sign from my mother. I couldn't believe it was there. [...]

Kyseinen kertomus on esimerkki tapauksesta, jossa merkkivälineen ja paikkakontekstin välillä toimii jonkinlainen merkityksellistävä tekijä. Kyseinen kertomus on hiukan tavallista monimutkaisempi ja kertomuksesta on havaittavissa useita eri elementtejä, jotka toimivat yhdessä merkin muodostumisessa. Merkkiväline on kohdattu lapsuudenkodin pihalla, mikä on vaikuttava tekijä, mutta ei ratkaiseva. Synkroninen kokemus, jossa kirjoittajan ja edesmenneen rakkaus runoutta kohtaan sekä runokirjan nimen mukaisesti kohdattu kehäkukka kasvamassa betonin läpi yhdessä loivat merkin kontekstuaalisen elementin.

Yksinkertaisempia esimerkkejä voivat olla kertomukset, joissa merkkiväline on kohdattu paikassa, joka on ollut tärkeä kirjoittajalle, edesmenneelle tai molemmille, tai on

yhdistettävissä edesmenneeseen. Seuraava esimerkki, jossa perhosen kuvaillaan ikään kuin valinneen oikean huoneen, kuvastaa tätä hyvin. Se, että merkkiväline on kohdattu juuri edesmenneen makuuhuoneessa on antanut sille sen merkkiluonteen.

My husband has sadly died Christmas eve and morning felt sad on my own went into his bedroom and saw a butterfly I felt very happy couldn't believe it as I have several rooms in the house and he chose the right one.

Jotkut paikat voi nähdä valmiiksi erityisinä, kulttuurisesti ja merkityksellisesti latautuneina, jolloin tapahtumien tulkitseminen merkeiksi voi tapahtua helpommin. Esimerkiksi hautausmaat ovat paikkoja, jotka ovat rajamaita elävien ja kuolleiden välillä, mikä antaa niille niiden erityisen luonteen ja pyhän aseman (ks. 39).

[...] Well, at my grandpa's funeral service at the burial site a monarch butterfly was dancing around his casket and kept landing on it. It was very special and everyone there noticed it, even the priest kept pausing to watch it. I truly know that was him, my grandma absolutely loves butterflies, always has. [...]

Esimerkkikertomus ilmentää erinomaisesti merkkikokemusta, jossa paikallinen konteksti on yhdessä muiden elementtien kanssa mukana merkkiprosessissa. Tapahtuma ei ole vain koettu kirkossa, mutta arkun läheisyydessä lentänyt ja sen päälle laskeutunut perhonen on kiinnittänyt katsojien tarkkaavaisuuden itseensä erityisellä tavalla. Aineiston pohjalta voi nähdä, että usein temporaaliset ja paikalliset tekijät ovat toisistaan erottamattomia merkkiprosessissa. Tämän tyyppiset kertomukset usein muodostuvat tavoin kuten "kaikista paikoista, juuri nyt". Kuten esimerkkikertomus (ks. 52), jossa kirjoittaja ei voi uskoa, että eri kaupungissa asunut nainen on pysäköinyt juuri hänen (kirjoittaja) viereen parkkipaikalla, juuri samaan aikaan. Kertomuksista voidaan myös todeta, että merkkivälineen sijainnilla itsellään voi olla tärkeä rooli merkin muodostumisessa eikä vain sillä missä merkkiväline on kohdattu.

3.2.4. Emotionaaliset tulkintakehykset

Viimeinen tulkintakehysten muoto ovat erilaiset kertomukset, joista olen tulkinnut, että kirjoittajien sen hetkisillä tunne- ja mielentiloilla on ollut vaikutusta merkkien rakentumisessa. Ihmisten emootioilla on suuri vaikutus siihen, miten maailmaa ja tapahtumia tulkitaan. Spatiaaliseen havaitsemiseen vaikuttavat itse asiassa muutkin kuin optiset tekijät, kuten tunteet (Zadra & Clore 2011, 1). Esimerkiksi sekä tunteet että motivaatio näyttävät valmistavan visuaalista järjestelmää havaitsemaan ympäristön olennaiset osatekijät tekemällä ne helpommin havaittaviksi (mts.). Emootiot luovat oman tulkinnallisen kehyksensä myös siinä mielessä, että merkeistä tulkitut merkitykset koetaan vastaavan sen hetkisiin tunne- ja mielentiloihin. Vappu Alasuutarin (2017, 176) mielestä kuolemaan liittyviä kummia kokemuksia tarkasteltaessa suhteessa teoreettisiin ja kulttuurisiin lähtökohtiin, ne voidaan nähdä vastauksena yhteyden jatkamisen tarpeeseen edesmenneen kanssa.

Läheisen menettäminen on yksi elämän suurimmista koettelemuksista, jonka ihminen joutuu käymään läpi elämänsä aikana. Tämän ajan aikana yksilö saattaa käydä läpi laajan skaalan erilaisia tunnetiloja surusta ja ikävästä, syyllisyyteen, katumukseen ja jopa vihaan. Suru on kertomuksissa eniten esiin tuotu emootio, jonka kirjoittajat ovat kokeneet merkin havaitsemisen aikana.

[...] I started crying on the plane because I knew once I got back Arthur wouldn't be there to welcome me back home. I was crying on my husband's shoulder and I looked up and the passenger directly in front of me was putting his carry on in the overhead and had on a Superman shirt! We both immediately started laughing. [...]

Tämän tyyppisiä merkkejä voidaan tarkastella Charles Morrisin merkkiteorian valossa. Havaittaja on henkilö, tai mikä tahansa organismi, jolle jokin asia esiintyy merkinä. Interpretantti on merkin luoma vaikutus havaittajassaan. Merkki muodostuu merkkivälineestä (denotatum) sekä ja siihen yhdistetystä merkitysisällöstä (significatum), jonka voi nähdä merkkivälineen ja objektin relaatiosuhteena, joka on opittu (Morris 1946, 18.) Vaikutuksen voi lopulta nähdä minä tahansa reaktionä, jonka

merkki aiheuttaa. Usein vahvan surun aikana koetut merkit koetaan merkityksellisiksi niiden lohduttavan vaikutuksen vuoksi, mutta toisaalta juuri tämän vaikutuksen pohjalta muodostuvat myös kokijoiden tulkinnat merkistä, jolloin vahva emotionaalinen kokemus tai tulkittu merkitys kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta voivat toimia merkkiä tukevana tekijänä.

[...] I was reminiscing when all of sudden, a bright red cardinal perched itself in a bush right in front of the window. My whole time living in CC, I had never seen a cardinal in our area. For some reason, it brought such a peace over me. It was as if my grandfather was letting me know that he was at peace and not to worry.[...] All of sudden, this red cardinal appeared on her balcony. I remembered that sense of calm brought over me decades ago, and took it as another sign from my grandfather that everything was going to be okay.

Kyseinen esimerkkikertomus on hyvä esimerkki, kuinka emotionaalinen responsi koettuun merkkiin voi tuoda kokemukseen täysin uuden, selittämättömän, mentaalisen ja henkisen ulottuvuuden. Kirjoittaja kertoo vuosia myöhemmin kohdanneensa saman merkkiväliseen ja kuvailee sitä rauhan tunnetta, jonka merkin näkeminen toi hänelle vuosia sitten. Tämä muisto on saanut kirjoittajan vakuuttuneeksi, että uudelleen kohdattu samaan merkkiperheeseen kuulunut kardinaaliviitta on ollut toinen merkki hänen lähimmäiseltään.

Yksityisen surun kohdalla lohdulliset mielikuvat ovat yleisiä ja kokemuksia kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta saatetaan pyrkiä järkeilemään ja niiden taustalla toimivia mahdollisia selittäviä tekijöitä ymmärtämään. Erving Goffmanin (1986) mielestä yhteiskunnassa on vahva oletus siitä, että kaikki on selitettävissä hallitsevan uskomusjärjestelmän puitteissa, mikä vaikuttaa yksilöiden tapaan tulkita tapahtumia. Perinteisen maailmankuvan ulkopuolelle jäävien ilmiöiden ymmärtämiseksi yksilöiden olisi hyväksyttävä yliluonnollisia elementtejä ilmiöiden selittämiseksi, mikä saattaa aiheuttaa hämmennystä. Siksi tapahtumille pyritään löytämään luonnollinen selitys, jotta kokemus mahtuisi senhetkiseen realistiseen selitysmalliin. (28, 30.)

Voi kuitenkin sanoa, että kokemuksissa ei välttämättä kokijoille ole oleellista niiden totuusluonne vaan niiden vaikutus, joka koetaan merkityksellisenä ja aitona. Kertomuksissa onkin yleistä ilmaista ajatuksiaan lausein kuten, “Haluaisin ajatella/uskoa, että...” Seuraavasta esimerkistä voi nähdä, miten kirjoittaja ymmärtää kanilla olevan pesä lähellä, mikä voi selittää eläimen ilmestymisen, mutta tämä ei ole oleellista kirjoittajalle, sillä merkin luoma tunne on aito.

[...] I stopped to check on my step dad and there was the rabbit just looking at me. I knew that was a sign from mom. The rabbit never scurried away. Now every time I check on step dad the rabbit is there. I know she has a nest near by but it makes me feel warm inside when I see mom bunny.

On tapauksia, joissa suru on saanut kirjoittajat kyseenalaistamaan kokemuksiaan. Kokemusta voidaan lähestyä surun näkökulmasta ja kokemukselle pyritään löytämään jonkinlainen looginen selitys. Toisaalta, kokemus ja suru voivat aiheuttaa hämmennystä, jolloin kirjoittaja haluaa uskoa kokemukseensa, mutta ei uskalla täysin sitoutua näkökantaansa, jolloin kokija voi jäädä eräänlaiseen liminaalitilaan, jossa ei sitouduta minkäänlaisiin selitysmalleihin. Taustalla voivat toimia ne järkeä ja empiirisiä todisteita korostavat länsimaiset lähtökohdat, joissa nykyisin kasvamme ja elämme. Kuten aiemmin mainittuna, erilaisten yliluonnollisten kokemusten ympärillä on stigma, mikä ei merkitse vain varautuneisuutta kokemusten jakamista kohtaan, mutta myös kokemuksiin suhtautumista kohtaan.

I see a particular brand of tobacco wrapper every where I go which was used by my father intially I ignored that as I'm grieving I'm overthinking but this has increased as the days go by I come across these wrappers multiple times a day[.]

Suurimmassa osassa aineiston kertomuksista kirjoittajat ovat vakuuttuneita kokemustensa merkkiluonteesta, mistä osittain kertoo kielenkäyttökin. “Minä tiedän...” (know) on aivan yhtä yleinen ilmauksena kuin “minä uskon...” (believe). Osalle on itestään selvää, että kokemus oli merkki. Taustatekijöitä voi olla monia ja aineiston

perusteella on vaikea nostaa esiin yhtä ainoata piirrettä, joka saa tietyt yksilöt suhtautumaan kokemuksiin täysin vakuuttuneesti ja toiset varautuneesti. Uskonnollinen maailmankuva, mikä näkyy käsitteiden käytössä, on kuitenkin yksi selvä tekijä, joka saa ihmiset suhtautumaan merkkeihin avoimemmin. Epäilevä suhtautuminen kokemuksiin saattaa tosin toimia myös merkkiä tukevana toimenä, sillä kokemukselle pyritään löytämään tieteellis-materialistisia selitysmalleja, mutta jos niitä ei löydetä uskominen merkkiin kuolemanjälkeisenä yhteydenottona vahvistuu.

Keen, Murray ja Payne (2013, 390) huomioivat, että ihmiset, jotka identifioivat itsensä uskonnolliselta suuntautumiseltaan liberaalimmiksi (pikemminkin kuin konservatiiviseksi), kokivat läsnäolokokemuksia todennäköisemmin. Alasuutarin (2017) mielestä perinteisten uskontojen tarjoamat selitysmallit eivät välttämättä tarjoa riittävää lohtua, kun läheinen kuolee. Siksi yksilön uskonnolliset uskomukset voivat joustaa ja mukautua muihin uskomuksiin, jotka helpottavat yhteyden säilymistä elämän ja kuoleman välisen rajan yli. (190.)

Aineistosta käy ilmi, että monissa kertomuksissa merkki on kohdattu päivinä, jotka on koettu jollain tapaa erityisen vaikeiksi. Vaikeat päivät eivät aina ole merkinneet, että suru tai kaipuu läheistä kohtaan olisivat olleet erityisen vahvoja, mutta taustalla voi olla myös muita tekijöitä, kuten stressi, huolet ja muut surua aiheuttavat tekijät. Tällöin kohdatut merkit tulkitaan usein hyvin lohdullisiksi, sillä lähimmäisten koetaan olevan symbolisesti läsnä ja tukena. Erityisesti toistuviin merkkeihin liittyvissä kertomuksissa merkkien koetaan ilmestyvän vaikeina päivinä ja hetkinä.

Tämän luvun viimeisenä kohtana nostan esiin kertomukset, joissa kirjoittajat ovat tuoneet esiin, että he ovat pyytäneet tai odottaneet merkkejä. Näen tämän osana emotionaalisia tulkintakehyksiä, sillä näen kirjoittajien olleen mentaalisesti avoimempia tulkitsemaan ympäristöään merkkien valossa.

[...] I asked her to show me a sign that she I still with me, a warm hello that I needed so much, that was in the morning...a heavy thunderstorm followed that late afternoon, and after the skies cleared, I saw a beautiful rainbow in the sky [...]

Kertomuksissa, joissa merkkejä on pyydetty ajoitus on oleellinen tekijä. Tämän vuoksi kertomukset voidaan nähdä osittain myös temporaalisten tulkintakehysten alalukuna. Esimerkki kertomuksesta käy ilmi, että merkki on kohdattu samana päivänä, kun sitä on pyydetty. Merkki on saatettu kokea myös juuri sillä hetkellä, kun sitä on pyydetty. On myös poikkeuksia, sillä merkkiä on saatettu pyytää, mutta ei ole saatu. Merkki on kuitenkin saatu pidemmän ajan kuluttua, mikä on saattanut tehdä kokemuksesta osittain merkityksellisemmän. Tällöin kuvauksen kokemuksista saavat “En saanut vastausta, kunnes eräänä päivänä...” -tyyppisen ilmiasun.

Merkkejä on saatettu myös odottaa lähimmäisen poismenon jälkeen, jolloin merkkejä on saatettu pohjustaa lupausten ja henkilökohtaisten sopimusten avuin. Osapuolet ovat yhdessä saattaneet sopia lähettävänsä toisilleen merkkejä kuoleman jälkeen. Edesmenneet ovat saattaneet luvata myös ilmestyä tiettyinä merkkeinä, jotka kirjoittaja tunnistaa.

3.3. Merkitykset

Tämän analyysiluvun loppuosassa haluan tuoda lyhyesti esille niitä merkityksiä, joita kirjoittajat ovat muodostaneet henkilökohtaisista kokemuksistaan. Yksilöiden henkilökohtaiset kokemukset ja suhde edesmenneeseen vaikuttavat suuresti merkityksen muodostamiseen. Yksilölliset uskomukset ja tunteet voivat vaikuttaa merkkien tulkintaan ja muokata johdettuja merkityksiä. Huomioitavaa on kuitenkin myös kulttuurinen konteksti, jossa merkki kohdataan. Jaetut käsitykset merkkeihin liitetyistä käsityksistä vaikuttavat omalta osaltaan yksilöiden muodostettuihin merkityksiin. Aineistosta on löydettävissä universaaleja teemoja, joita kertomuksissa ilmenee.

Kuolemanjälkeisissä yhteydenotoissa merkkien ensisijainen merkitys kokijoilleen on perustavasti, että edesmennyt on lähettänyt merkin kommunikoidakseen jotain. Merkit saavat symbolisen muodon, mikä puolestaan vaatii tulkintaa. Tulkinta käsitteenä on hieman harhaanjohtava, sillä tulkinnan voi nähdä osana merkkiä, josta merkitys johdetaan. Tässä tutkimuksessa merkkiväline ja objekti yhdessä rakentuvat tulkinnan varaan, joka määrittyy kirjoittajien käsityksenä, että kohdattu ilmiö on merkki kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Näiden kolmen elementin pohjalta kirjoittajat ovat puolestaan johtaneet merkkien merkitykset.

I live in my deceased mother's home that she also passed away in. Here recently I have been coming across letters she wrote me while I was incarcerated but never sent them. Why all Of the sudden am I coming across these letters? What is she trying to tell me?

Kuten edeltävästä esimerkkikertomuksesta käy ilmi merkin merkityksestä ei aina olla varmoja. Näissä tapauksissa kirjoittajat ilmaisevat, että eivät tiedä, mitä hänelle yritetään viestiä ja neuvoa saatetaan kysyä ulkopuolisilta. Osittain tämä saattaa aiheuttaa hämmennystä ja turhautumista, sillä merkkejä ei koeta selviksi. Huomioitavaa on, että mitä kohtaan merkeissä osoitetaan epävarmuutta. Merkityksien kohdalla kokemuksen merkkiluonteesta ollaan varmoja, mutta epävarmuus ilmenee siinä, mitä kirjoittajille yritetään kommunikoida. Tulkinnan tasolla puolestaan kokemuksen merkkiluonteesta ollaan epävarmoja.

Seuraavaksi käyn läpi niitä merkityksiä, joita kirjoittajat ovat merkeistä johtaneet. Kuten mainittu, suurimmassa osassa kertomuksista, joissa merkitykset on tuotu ilmi, kirjoittajat ovat kokeneet, että edesmenneet yrittävät kertoa heille jotain. Selvästi yleisin merkitys on, että edesmennyt haluaa kertoa voivansa hyvin. Usein, viesti on että lähimmäinen on nyt muiden rakkaiden ihmisten kanssa yhdessä. Johdettujen merkitysten vuoksi merkit päätyvät toteuttamaan erilaisia funktioita, joilla on vaikutusta kirjoittajien elämään. Aiemmin mainittuna olen tuonut esiin jo lohdun, jonka merkit saattavat tuoda. Merkit saattavat myös vahvistaa uskoa kuolemanjälkeiseen elämään, mikä puolestaan saattaa muuttaa suhtautumista kuolemaa kohtaan tai vähentää pelkoa kuolemaa kohtaan. Usko

siitä, että kuolema ei ole loppu voidaan kokea voimaannuttavana tunteena. On myös mahdollista, että negatiiviset kokemukset lisäävät kuolemanpelkoa (Siltala 2021, 225). Omassa aineistossani tällaisia tapauksia ei ilmennyt.

Merkit saattavat saada myös merkityksen, jossa edesmenneiden nähdään kehottavan kirjoittajia jatkamaan eteenpäin ja lakata suremasta, sillä kaikki on hyvin. Tämä saattaa edesauttaa suruprosessin etenemistä, sillä kirjoittajat saattavat tuntea olonsa luvalliseksi ja omalla tavallaan oikeutetuiksi jatkamaan eteenpäin. Aiemmissa tutkimuksissa (Alasuutari 2017, Siltala 2021) kokemusten kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta on koettu ratkaisevan selvittämättömiä asioita, kuten ristiriitoja. Aineistossani nousevat esiin viimeisten hyvästelyjen mahdollisuus ja syyllisyys etäännyttämisestä elämän aikana. Erilaiset yhteydenotkokokemukset tarjoavat kokijoille mahdollisuuden saada vastaus kysymyksiin, joihin on muuten mahdotonta saada vastausta. Alasuutarin (2017) mukaan kokemusten luonne ja niiden positiivinen merkityksellistäminen ratkaisevat jääneet ihmissuhteet myönteiseen suuntaan. ”Hyvästien jättäminen tulee mahdolliseksi, ristiriitatilanteet katoavat ja kuollut antaa elävälle anteeksi tai päinvastoin.” (187.)

Osassa kertomuksista merkkien on koettu antavan ohjeistusta, neuvoja tai vahvistavan päätöksiä ja tekoja epävarmuuden edessä, kuten eräässä aiemmassa esimerkkitertomuksessa, joissa merkki auttoi kirjoittajaa valitsemaan oikean hoitajan (ks. 44). Näen tämän tyyppiset merkit myös toimintaa ohjaavina merkkeinä, sillä niillä on ollut vaikutusta kirjoittajien toimintaan ja päätöksiin. Varoituksina koetut merkit mahdollisista tulevista vaaroista ovat yksi esimerkki, jolloin esimerkiksi toisiin läheisiin on otettu yhteyttä ja heitä on käsketty olemaan varovaisia.

[...] My friend would always express his fear that I would get lonely. About a week after he died a dog showed up. He had no collar and I could not locate owner. I fell instantly in love with the dog. I started feeling like my friend sent me the dog (Zeus) to ensure I didn't get lonely and that I have protection. [...]

Kyseisessä kertomuksessa kirjoittaja on kokenut, että edesmennyt on lähettänyt koiran kirjoittajan turvaksi ja seuraksi, sillä hän ei itse enää voi olla läsnä. Useissa kertomuksissa merkkien on nähty osoittavan, että edesmennyt on edelleen lähellä, pitämässä huolta ja katsomassa kirjoittajien itsensä ja muiden läheisten hyvinvoinnin perään tavalla tai toisella.

Läheisten saatetaan kokea saapuneen hetkellisesti katsomaan, että kaikki hyvin, ehkä kertomaan viimeiset jäähyväiset tai kertoakseen ihan vaan hei. Aina merkeille ei ole tarvetta etsiä suurempaa merkitystä, tai sitä ei tuoda esiin. Erityisesti toistuvissa merkeissä on yleistä, että niitä kohtaan kehittyy eräänlainen arkinen reaktiotapa, kuin läheinen tai tuttava tulisi käymään tai olisi yhteydessä pitkän ajan jälkeen. Aiemmassa tutkimuksessa esiin nousseet vahvat maailmankatsomukselliset muutokset eivät nousseet esille omasta aineistostani.

4. Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt analysoimaan laadullisen menetelmän keinoin niitä asioita, ilmiöitä ja kokemuksia, joita ihmiset ovat tulkinneet merkkeinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta. Aiheeseen liittyvissä aiemmissa tutkimuksissa keskiössä ovat olleet kokemusten kategorisointi merkkien muodon suhteen, kertomusten merkitysten analysointi ja kokemusten suhde suruun. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt ottamaan huomioon myös ne tekijät, joiden olen nähnyt vaikuttavan yksilöiden tulkintoihin eli ne elementit, jotka ovat vaikuttaneet merkkien syntyyn. Analyysissä olen pyrkinyt löytämään niitä kertomuksia yhdistäviä teemoja ja tekijöitä, jotka edesauttavat näiden merkkien ymmärtämistä semiotiikan tutkimusalan käsitteiden ja teorioiden kontekstissa. Tutkielman pohjalta voi todeta, että ilmiön laatu on varsin moninainen ja moniulotteinen. Aiempaa tutkimusta ja semiotiikan merkkiteorioita myötäillen voi todeta, että merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta voivat saada minkä tahansa muodon, missä ja milloin tahansa.

Tutkielmassa merkkivälineinä kertomuksissa ovat toimineet erilaiset esineet, eläimet, musiikki, sääilmiöt, aistit, unet ja kummat kokemukset, joissa yhdistyvät useat eri piirteet. Nämä löydökset myötäilevät aiempia kartoittamiani tutkimuksia, joissa on päädytty samanlaisiin lopputuloksiin (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011; Daggett 2005). Erot näkyvät suurimmilta osin kokemustyyppien määrässä, mutta tämä voi selittyä käsitteiden määrittelyllä ja näkökulmasta, josta aineisota lähestytään. Siltalan (2021) tutkimuksessa symboliset läsnäolokokemukset edustivat aineiston pienintä ryhmää ja aisteihin perustuvat läsnäolokokemukset edustivat enemmistöä. Tämä on päinvastainen lopputulos oman tutkimukseni kanssa. Oma tutkimukseni keskittyy semiotiikan lähtökohdista merkkeihin, jolloin symboliikka on oletettava osa yhteydenotokokemuksia. Aineistoa rajatessa huomasin jo, että aisteihin perustuvia kokemuksia on vaikea lähestyä näistä lähtökohdista tai kertomukset eivät olleet tarpeeksi kattavia. Siltalan tutkimia läsnäolokokemuksia on helpompi lähestyä aistien kautta.

Tutkielmassani käyttämät merkkivälineiden kategoriat on löydettävissä myös aiemmista tutkimuksista. Ainoa ainutlaatuinen merkki on kokemus, jossa merkki on koettu toisen

ihmisen kautta (ks. 50). Eläinsymboleista linnut ja perhoset ovat yleisin merkkien ja läsnäolokokemusten muoto, mikä voi kertoa niiden kulttuurisesti ja sosiaalisesti merkityksellisestä luonteesta (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011). Kuitenkin, sekä oma aineistoni ja tutustumani aiempien tutkimusten aineistot edustavat länsimaalaisten kokemuksia. Mielenkiintoista olisi nähdä mitkä eläimet nousisivat saman tyyppisissä kokemuksissa esiin alueilla, joiden fauna on erilainen. Aiemmissä tutkimuksissa (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011; Daggett 2005) on myös huomioitu, että usein jokin eläimen käyttäytymisessä koetaan omituiseksi tai eläin kohdataan kummalliseksi koetussa paikassa, mikä on saanut kirjoittajat tulkitsemaan tapahtumaa uudella tavalla.

Merkkien tulkinnassa korostuvat yksilöiden henkilökohtaiset kokemukset ja lähtökohdat, joista käsin maailmaa tulkitaan. Kuitenkin, kulttuurisilla vaikutteilla on merkittävä rooli henkilökohtaisten merkitysten luomisessa, mikä korostaa yksilöllisen ja yhteiskunnallisen kontekstin välistä vuorovaikutusta. Merkkien syntyä ei voi aina nähdä täysin mielivaltaisena prosessina vaan taustalla saattavat toimia kulttuuriset taustatekijät, jotka ovat osa yhteisöjen kollektiivista muistia ja vaikuttavat tiedostamattomasti yksilöihin. Samaten merkkien tulkintaan vaikuttavat suuresti yksilöiden omat maailmankatsomukset sekä henkilökohtaiset tiedot suhteessa edesmenneeseen. Tämän vuoksi merkit usein saattavat tuntua hyvinkin henkilökohtaisilta.

Jeena Rancken (2017) on todennut, että vaikka kokemukset ovat luonteeltaan hyvin henkilökohtaisia ja epätavallisia, niiden tulkinnan taustalla voidaan aina nähdä kulttuurin ja sosiaalisen kontekstin vaikutus. Näitä vaikuttavia tekijöitä ovat kaikki ne tarinat, joita ihmiset kohtaavat elämänsä aikana sekä ne sosiaaliset ryhmät, jotka välittävät näitä tarinoita. Nämä antavat mallia siihen, miten suhtautua kokemukseen tarjoamalla selittävän kontekstin, minkä myötä kokemuksen merkitys sijoitetaan omaan elämään. (171.) Fenomenologisen merkitysteorian mukaan merkitykset, joiden valossa todellisuus avautuu meille, eivät ole synnynnäisiä vaan yhteisöllisiä (Tuomi & Sarajärvi 2018 , 40).

Musiikki ei ole vahva merkkivälineen muoto vain sen vahvan yhdistävän kokemuksellisen kyvyn vuoksi vaan myös sen lyyrisen puolensa takia. Musiikki voi “sanoa” oikean asian juuri oikeaan aikaan merkin vastaanottajalle. Musiikilla, joka kohdataan sattumalta, on usein erityinen merkitys kokijalle tai vainajalle tai molemmille. Kuultu musiikki liittyy usein yhteisesti koettuihin hetkiin, ja se herättää kuulijan mielessä muistoja näistä hetkistä. (ks. Siltala 2021.) Henkilökohtaisten kokemusten ja kulttuurisen symboliikan välinen vuorovaikutus rikastuttaa ymmärrystä siitä, miten yksilöt löytävät merkityksen kohtaamisilleen eläinten kanssa. Eläimet saattavat toimia symboleina henkilökohtaisissa kertomuksissa, jotka usein liittyvät pohdinnan hetkiin tai yhteyteen vainajan kanssa. Kertomuksissa korostuu eläinten käyttäytymisen tulkinnan subjektiivinen luonne, jossa poikkeamat tavanomaisesta voivat merkitä syvempiä merkityksiä. Lisäksi, eläinten kulttuurinen merkitys kansanperinteessä muokkaa edelleen nykyisiä tulkintoja niiden käyttäytymisestä ja merkityksistä. Samaten sääilmiöiden kulttuurinen merkitys saattaa syventää niiden tulkintaa merkkeinä, minkä voi nähdä ilmenevän erityisesti sateenkaarien kohdalla.

Kokemuksiin kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista liittyy usein elementtejä, jotka ovat osittain selitettävissä, mutta herättävät kuitenkin mysteerin tai yliluonnollisen tunteen havaittajassaan. Aineiston kertomukset havainnollistavat sitä, miten jotkut kirjoittajat ovat tulkinneet ilmiöitä ja tapahtumia tavanomaisia odotuksia uhmaaviksi, kummiksi kokemuksiksi, mikä on saanut heidät tulkitsemaan kokemukset merkkeinä. Kummaan kokemukseen ei kuitenkaan kuulu vain itse tapahtuma vaan myös sen myöhempi tulkinta, mikä ilmenee usein selityksen ja kokemuksen yhteen kietoutumisena sekä todennäköisyyksien ja sattuma suhteiden arviointina (Korkeila & Koski 2017). Unia pidetään usein viestintävälineenä vainajan kanssa, ja kertomukset kuvailevat todentuntuksia ja merkityksellisiä vuorovaikutustilanteita edesmenneiden kanssa. Aiempaa tutkimusta mukailien unien välityksellä koetut yhteydenotot koetaan tavallisia unia todentuntuksina, eloisampina ja järjestäytyneempinä (ks. Siltala 2021; Guggenheim & Guggenheim 2011; Daggett 2005).

Kontekstin vaikutus merkkien muodostumisessa voidaan ymmärtää eri ulottuvuuksien kautta, kuten temporaaliset ja paikalliset asiayhteydet, joissa merkkiväline kohdataan,

yksilölliset erot ja näiden tekijöiden välinen vuorovaikutus. Henkilökohtaiset kokemukset muokkaavat sitä, miten yksilöt tulkitsevat symboleja, mikä johtaa ainutlaatuisiin merkkiväline-objekti-relaatioihin, näiden tulkintoihin ja lopulta merkeistä johdettuihin merkityksiin. Aiemmassa tutkimuksessa merkkien kontekstuaalisia elementtejä, kuten temporaalisia ja paikallisia asiayhteyksiä, on sivuttu, mutta niitä ei olla pyritty purkamaan tarkemmin suhteessa symbolisiin kuolemanjälkeisiin yhteydenottoihin tai läsnäolokokemuksiin. Tutustumassani aiemmassa tutkimuksessa ei olla vahvasti tuotu esiin myöskään kokijoiden henkilökohtaisen, aiemmin opitun, tiedon suhdetta ilmiöiden tulkitsemiseen merkkeinä, mitä olen pyrkinyt tuomaan ilmi semiotiikan näkökulmasta.

Useimmat merkkeihin liittyvät kokemukset tapahtuvat pian läheisen kuoleman jälkeen, yleensä ensimmäisen vuoden aikana. Kokemusten esiintymistiheys yleensä vähenee ajan kuluessa, mikä viittaa ajalliseen yhteyteen merkkien tulkinnan kanssa. Temporaalisen läheisyyden ja merkkien kokemisen välinen yhteys viittaa siihen, että ajoituksella on ratkaiseva merkitys merkkien tulkinnassa. Näitä kokemuksia kuvataan usein ”merkityksellisiksi sattumuksiksi”, ja ne voivat tarjota lohtua tai tunteen yhteydestä vainajaan. Taipumus tulkita tietyt tapahtumat merkityksellisiksi voi johtua ihmisen taipumuksesta pyrkiä löytämään elämälle tarkoitus, erityisesti surun yhteydessä. Tärkeät päivämäärät, kuten syntymäpäivät ja merkkipäivät, toimivat usein merkityksellisten yhteensattumien kontekstina, mikä lisää niiden emotionaalista merkitystä. Toistuvat kohtaamiset tiettyjen merkkivälineiden kanssa voivat vahvistaa käsitystä yhteydestä vainajaan.

Paikallisella kontekstilla on oma roolinsa merkkivälineiden tulkinnassa, mikä näkyy esimerkiksi siinä, että merkkivälineet kohdataan merkityksellisissä tai kummallisiksi koetuissa paikoissa. Emootiot voivat vaikuttaa siihen, miten yksilöt tulkitsevat merkkejä, ja joissain tapauksissa usein merkkejä etsitään tai pyydetään. Läheisen menettämiseen liittyvä emotionaalinen konteksti muokkaa symbolien tulkintaa ja luo henkilökohtaiset puitteet merkitysten luomiselle. Surun voi nähdä sekä merkkejä tukevana tulkintakehyksenä että lisätä epäilevää suhtautumista niitä kohtaan.

Kertomusten pohjalta merkkien tärkeimpänä piirteenä voidaan pitää niiden positiivista vaikutusta kokijoidensa suruprosessiin, sillä niistä johdetut merkitykset antavat lohtua, joka saatetaan kokea voimaannuttavana. Kertomusten yhteisiin teemoihin kuuluu usko siihen, että merkit viestivät vainajan hyvinvoinnista ja vahvistavat kuoleman jälkeisiä yhteyksiä. Merkit voivat palvella erilaisia tehtäviä, kuten lohduttaa, vahvistaa uskoa kuolemanjälkeiseen elämään ja ohjata päätöksiä epävarmoina aikoina. Aiemmissa tutkimuksissa on kohdattu kertomuksia, joissa kokemukset on koettu negatiivisina, esimerkiksi pelkoa herättävinä, mutta negatiivisten kokemusten osuus jää pieneksi. Kosketuskokemuksia tulkitaan harvoin todisteeksi siitä, että vainaja on vihainen tai että olosuhteet tuonpuoleisessa ovat huonot. (Alasuutari 2017, 186). On oletettavaa, että myönteiset viestit ovat yleisempiä, sillä ne vastaavat paremmin surevien emotionaalisiin tarpeisiin (mts.).

Merkeistä kuolemanjälkeisistä yhteydenotoista johdettuja merkityksiä olisi varmasti mahdollista tutkia tarkemminkin kattavamman aineiston pohjalta. Aiempien tutkimusten pohjalta voi todeta, että kyselytutkimuksella hankittu aineisto on selvästi sisällöllisesti rikkaampi analysoitavaksi tutkielman aiheen kannalta, vaikka eivät kyselytkään aivan ongelmattomia ole. Ero näkyi selvimmin aistikokemuksia koskevissa kertomuksissa. My Grief Angels -verkkosivuston kommenttipalstan kertomukset vaihtelivat paljon sekä pituudeltaan että sisällöltään, mikä ei ole yllättävää, sillä kirjoittajat voivat jakaa kertomuksensa juuri haluamallaan tavalla. Kaikissa kertomuksissa ei esimerkiksi tuotu ilmi, millaisia merkit ovat olleet. Kyselyissä vastauksia ohjaavat kysymykset, jotka ehkä saavat vastaajat pohtimaan vastauksiaan syvällisemmin.

Tarkemman laadullisen analyysin avulla merkityksien rakentumista voitaisiin tutkia tarkemmin, sillä tämä linkki merkkien ja merkitysten välillä jää vajavaiseksi. Miten kokemuksia kuvaillaan? Merkkien luomiin emotionaalisiin ulottuvuuksiin keskittymällä voitaisiin paremmin ymmärtää yksilöiden kokemusten aikaansaamaa ajatus- ja tunnemaailmaa. Semiotiikka puolestaan tarjoaa useita teorioita ja näkökulmia, joista aihetta voitaisiin tutkia, kuten merkkien typologiat ja merkkien taustalla toimiviin kulttuuriset elementit, nämä erityisesti vertailevana tutkimuksena eri kulttuurien välillä.

Erilaisten paikkojen, joissa merkkejä on kohdattu yleisyyttä olisi myös mielenkiintoista tutkia sekä paikkojen ja merkkien yhteyttä toisiinsa.

Varpu Alasuutari (2017, 164) kirjoittaa, että kuolemaan liittyvien kummien kokemusten ja niiden tulkintojen kirjo on laaja, ja voidaan väittää, että erilaisia kokemuksia on yhtä monta kuin on niitä kokevia ihmisiä. Moninaisten kokemusten takana ei voida nähdä mitään yksittäistä fysiologista, psyykkistä tai kulttuurista piirrettä (Korkeila & Koski 2017, 262). Se, minkä yksilö lopulta näkee merkinä kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta onkin hänestä itsestään riippuvainen. Kuitenkin, kokemusten takana voi nähdä myös samankaltaisuuksia ja yhteisiä piirteitä, jotka saattavat heijastella niitä kokemusten takana toimivia kulttuurisia, tarinallisia ja kognitiivisia mekanismeja, jotka vaikuttavat jokapäiväisessä elämässämme. Merkit kuolemanjälkeisestä yhteydenotosta näyttäytyvät monen tekijän suhteena, jossa oman roolinsa täyttävät, vaihtelevissa määrin, yksilön subjektiivinen kokemus ja tulkinta maailmasta, yhteisöllinen ja jaettu kokemus maailmasta sekä ajan ja paikan sattumanvarainen yhteispeli.

5. Lähdeluettelo

Alasuutari, Vappu 2017: Kuolema, suru ja kummat kokemukset. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (Toim.) *Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset*, 163–190. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Augustinus & R.P.H. Green 1995: *De Doctrina Christiana*. Clarendon, Oxford.

Baumeister, R. F. 1991: *Meanings of life*. Guilford Press, New York.

Bennett, Gillian & Kate Mary Bennett 2000: The presence of the dead: An empirical study. *Mortality* 5(2), 139–157. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/713686002>

Beyer, Christian 2022: *Edmund Husserl*. The Stanford Encyclopedia of Philosophy

Balcetis, Emily & David Dunning 2006: See What You Want to See: Motivational Influences on Visual Perception. *Journal of Personality and Social Psychology* 91(4), 612–625. Saatavissa: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.4.612>

Biederman, Hans 1992 (1989): *Dictionary of Symbolism: Cultural Icons and the Meanings Behind Them*. Kääntänyt James Hulbert. Facts on File Ltd., New York.

Butters, Maija 2020: Kuolema. Teoksessa Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, 194-203. Gaudeamus, Helsinki.

Chandler, Daniel 2022: *Semiotics: The Basics*. 4.p. Routledge, New York.

Chandler, D. (2022). *Semiotics : the basics* (Fourth edition.). New York, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003155744>

Deely, John N. 1978: Toward the Origin of Semiotic. Teoksessa Thomas A. Sebeok (Toim.) *Sight, Sound and Sense*, 1–31. Indiana University Press, Bloomington (IN).

Eco, Umberto 1986: *Art and Beauty in the Middle Ages*. Yale U.P., New Haven.

Elo, Satu & Outi Kajula & Anniina Tohmola & Maria Kääriäinen 2022: Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*. 34 (4), 215–225.

Encycloædia Britannica 1998: *Life-world*. Britannica Academica. Saatavissa: academic.eb.com/levels/collegiate/article/life-world/48206. Viitattu 7.3.2023.

- Ervasti, Heikki 2006: Suomalaisten ylikuonnolliset kokemukset. *Yhteiskuntapolitiikka* 71(3), 259–269. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117237>
- Franz, Marie-Louise von 1964: The process of individuation. Teoksessa Carl Jung *Man and His Symbols*, 158–230. Anchor Books/Doubleday, Garden City, N.Y.
- Guggenheim, Judy & Bill 2011 (1995): *Koskettava kokemus: Lohdullinen yhteys läheisen kuolemanjälkeiseen elämään*. Suomentanut Jelena Vallenius. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.
- Haverinen, Anna & Ilona Pajari 2019: Kuoleman julkisuus ja yksityisyys. Teoksessa Ilona Pajari, Jussi Jalonen, Riikka Miettinen & Kirsi Kanerva (Toim.) *Suomalaisen kuoleman historia*, 313–337. Gaudeamus, Tallinna.
- Honkasalo, Marja-Liisa 2017: Kirjoituksia elämästä. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (Toim.) *Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset*, 11–69. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jackson, Frank 1982: Epiphenomenal Qualia. *The Philosophical Quarterly* 32(127), 127–136. <https://doi.org/10.2307/2960077> Ei muokattu.
- James, William 1981 (1902): *Uskonnollinen kokemus*. Suomentanut Elvi Saari. Karisto, Hämeenlinna.
- James, William 1950: *Principles of Psychology*. Authorized ed., New York.
- Jenkins, Richard 2000: Disenchantment, Enchantment and Re-Enchantment: Max Weber at the Millennium. *Max Weber Studies* 1(1), 11–32.
- Kanerva, Kirsi 2017: Kumma ja tunteet. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset*, 87–123. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Keen, Catherine & Craig Murray & Sheila Payne 2013: Sensing the presence of the deceased: A narrative review. *Mental Health, Religion & Culture* 16(4), 384–402. Saatavissa: <http://dx.doi.org/10.1080/13674676.2012.678987>

Ketola, Kimmo 2001: Uudet uskonnolliset liikkeet: Katsaus käsitteisiin, luokituksiin, teorioihin ja tilastoihin. Teoksessa Jussi Niemelä (toim.) *Vanhat jumalat – uudet tulkinnat*, 10–39. Helsingin yliopiston uskontotieteen laitos, Helsinki.

Kim, Jaegwon 2011: From Naturalism to Physicalism: Supervenience Redux. *Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*, 85(2), 109–134. Saatavissa: <https://www.jstor.org/stable/41575753>

Koski, Kaarina & Juuso Järvenpää 2017: Kummien kokemusten tulkinta. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Kaarina Koski (toim.) *Mielen rajoilla. Arjen kummat kokemukset*, 271–301. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Markham, Annette & Elizabeth Buchanan 2012: *Ethical Decision-Making and Internet Research: Recommendations from the AoIR Ethics Working Committee (Version 2.0)*. Association of Internet Researchers (AoIR). Saatavissa: <https://aoir.org/ethics/>. Tarkistettu 7.3.2023

Merleau-Ponty, Maurice 1968 (1964): *The Visible and the Invisible: followed by working notes*. Käännös Alphonso Lingis. III: Northwestern University Press, Evanston.

Morris, Charles 1946: *Signs, Language and Behavior*. New York, Prentice Hall.

My Grief Angels n.d.: Shared signs. Saatavissa: <https://www.mygriefangels.org/shared-signs.html> Viitattu 22.01.2025

Norris, Pippa & Ronald Inglehart 2004: *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge University Press, Cambridge.

Nöth, Winfried 1990: *Handbook of Semiotics*. Indiana University Press, Bloomington.

Parker, Julie S. 2005: Extraordinary experiences of the bereaved and adaptive outcomes of grief. *Omega* 51(4), 257–283. Saatavissa: <https://doi.org/10.2190/FM7M-314B-U3RT-E2CB>

Partridge, Christopher H. 2005: *The Re-Enchantment of the West Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture, and Occulture. Volume II*. T & T Clark, Lontoo.

Raatikainen, Panu 2014: *Kielifilosofia*. Saatavissa: <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/kielifilosofia#Fregen%20ihannekielest%C3%A4%20ja%20mielen%20k%C3%A4sitteest%C3%A4> Viitattu 3.10.2023.

Raatikainen, Panu 2020: *Totuusteoriat*. Saatavissa: <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/totuusteoriat#Totuuden%20pragmatistiset%20teoriat> Viitattu 20.3.2023.

Rancken, Jeena 2017: *Yliluonnollinen kokemus. Tulkinta, merkitys ja vaikutus*. Vastapaino, Tampere.

Rantanen, Rosa & Juha Räikkä 2014: *Kuoleman filosofia*. Saatavissa: <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/kuoleman-filosofia> Viitattu: 23.02.2025

Siltala, Markku 2021: *Hän oli siinä. Kokemukset yhteydestä kuoleman jälkeen*. 2.painos [Markku Siltala], Ilmajoki.

Streit-Horn, Jenny & Janice Miner Holden & Julia E. Smith 2022: Empirically-Based Best Estimates of After-Death Communication (ADC) Phenomena: *A Systematic Review of the Research*. *Journal of Near-Death Studies* 40(3), 141–144. <https://doi.org/10.17514/JNDS-2022-40-3-p141-144>

Taylor, Sally Flatteau 2005: Between the idea and the reality: A study of the counselling experiences of bereaved people who sense the presence of the deceased. *Counselling and Psychotherapy Research* 5(1), 53–61. Saatavissa: <https://doi.org/10.1080/14733140512331343921>

Tarasti, Eero 1990: *Johdatusta semiotiikkaan: esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä*. Gaudeamus, Helsinki.

Tarasti, Eero 2000: Merkit ja transsendenssi. Teoksessa Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.) *Merkillinen merkitys*, 143–162. Gaudeamus, Helsinki.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Tutkimus eettinen neuvottelukunta 2023: Hyvä tieteellinen käytäntö (HKT). Saatavissa: <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanta-hkt> Viitattu 7.3.2023

Tieteen termipankki 2020b: Semiotiikka: denotaatio. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Semiotiikka:denotaatio> Viitattu 5.10.2023.

Tieteen termipankki 2020a: Filosofia: naturalismi. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:naturalismi> Viitattu 3.3.2023.

Tieteen termipankki 2020c: Semiotiikka: konnotaatio. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Semiotiikka:konnotaatio> Viitattu 5.10.2023.

Tieteen termipankki 2025: Kirjallisuudentutkimus: metafora. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:metafora> Viitattu 15.1.2025.

Veivo, Harri & Tomi Huttunen 1999: *Semiotiikka: merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Edita, Helsinki.

Wright, Sylvia Hart 2008: Over a century of research on after-death communication. *The Journal of Spirituality and Paranormal Studies*, 31(3), 154–166.

Zadra, Jonathan R, & Gerald L Clore 2011: Emotion and Perception: The Role of Affective Information. *Wiley Interdisciplinary Reviews. Cognitive Science* 2(6), 676–85. <https://doi.org/10.1002/wcs.147>.

Zlatev, Jordan 2018: Meaning making from life to language: The Semiotic Hierarchy and phenomenology. *Cognitive Semiotics*, 11(1), 50–.

Liitteet:

Kommenttipalstan alkuperäinen linkki: <https://www.mygriefangels.org/shared-signs.html> Tarkistettu 04.03.2025